

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Bc. Veronika Vichnarová

**Kombinace pracovního a osobního života ve
vyprávění ukrajinských migrantek v České
republice**

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Bc. Veronika Vichnarová**

Vedoucí práce: **Phdr. Marta Vohlídalová, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

VICHNAROVÁ, Veronika. *Kombinace pracovního a osobního života ve vyprávění ukrajinských migrantek v České republice*. Praha, 2014. 103 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Marta Vohlídalová, Ph.D.

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zabývá kombinováním pracovního a osobního života ve vyprávění ukrajinských migrantek v České republice. Migrantky se při kloubení těchto dvou sfér svého života nacházejí ve ztížené situaci, protože se pohybují v neznámém prostředí, ve kterém jim chybí potřebné zázemí a sociální vazby. Na základě čtrnácti hloubkových rozhovorů analyzují, jak se ženy s touto situací vyrovnávají a jak ji prožívají. Z výzkumu vyplývá, že pracovní dráhy žen se vyvíjejí v souladu s důvody jejich migrace a na základě jejich rodinné situace. Právě rodinná situace a především mateřství žen a jeho prožívání se ukazují být klíčové při volbě strategií týkajících se organizace pracovního a osobního života. V souvislosti s tím v analýze ukazují, jak se tyto strategie liší u žen, které své děti měly v Čechách od začátku s sebou, u těch, které je přivezly později, u transnacionálních matek a u migrantek, které své potomky porodily až tady. Největší pozornost je věnovaná migrantkám, jejichž děti za nimi přijely později, jelikož u nich dochází při kombinování pracovního a osobního života k nejvýraznějším změnám, kterým musí přizpůsobovat své jednání. V analýze byly dále identifikovány problémy, se kterými se ukrajinské migrantky v souvislosti se svým pracovním a osobním životem setkávají. Nejvýznamnějším z nich se ukázala být absence pomoci širší rodiny při péči o děti. V rámci výzkumu participantky také reflektovaly současnou situaci na Ukrajině a její vliv na jejich život v České republice.

Abstract

This thesis deals with the topic of work-life balance in narrations of Ukrainian female migrants in the Czech Republic. Female migrants are in a difficult situation while managing these two spheres of their lives, because they are situated in an unknown milieu and lack family environment and social ties. Based on fourteen in-depth interviews I analyze how these women deal with this situation and how they feel about it. The research shows that the women's work trajectories develop in accordance with their reasons to migrate and their family situation. The family situation especially their motherhood seems to be crucial in choosing the work-life balance strategies. Thus, in my analysis I show how these strategies differs among women who brought their children with them to the Czech republic, those who brought them later, those who left them at Ukraine and those who gave birth to their first children in the Czech Republic. The main attention is paid to female migrants whose children joint them later as they go through the most distinct changes in managing their work-life balance. In my analysis I identified some problems which Ukrainian migrants have to face considering reconciliation of their work and personal life. The most crucial one is the absence of the extended family and its help with upbringing children. In my research the participants also reflected on the current Ukrainian crises and its influences on their lives.

Klíčová slova

Ukrajinské migrantky, work-life balance, transnacionální migrace, kvalitativní výzkum, mateřství, transnacionální matky

Keywords

Ukrainian female migrants, work-life balance, transnational migration, qualitative research, motherhood, transnational mothers

Rozsah práce: 146 836 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Veronika Vichnarová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda upřímně poděkovala své rodině a nejbližším za trpělivost a podporu, kterou mi během psaní mé práce projevovali. Dále bych chtěla poděkovat všem participantkám za čas, který mi věnovaly a za jejich otevřenost a upřímnost. V neposlední řadě děkuji vedoucí své práce Phdr. Martě Vohídalové, Ph.D. za cenné rady.

Institut sociologických studií

Teze diplomové práce

Předpokládaný název:

Transnacionální mateřství Ukrajinských imigrantek a jeho vliv na jejich integraci do České společnosti

1. Vymezení předmětu zkoumání a strukturace výzkumného tématu

Počet imigrantů v České republice neustále roste, výzkumy dokonce odhadují, že v roce 2065 budou tvořit až 30% obyvatelstva [Burcin, Drbohlav, Kučera 2008]. Proto je nutné se o tuto skupinu lidí zajímat a zjišťovat co nejlépe napomáhá jejich integraci do české společnosti. Na téma integrace migrantů vzniká v posledních letech řada kvantitativních i kvalitativních výzkumů (např. Sociální integrace přistěhovalců v České republice, Rákoczyová a Trbola (eds.), 2009; Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti, Klvačová, 2012, apod.). Tyto výzkumy se věnují tématu migrace jak z globálního hlediska, tak specifickým skupinám migrantů. I přesto je patrné, že je zde nedostatek výzkumů, které by se zabývaly tím, jak průběh začleňování do nové společnosti vnímají sami cizinci.

Jednu z nejpočetnějších skupin tvoří imigranti z Ukrajiny. Specifickou kategorií pak ženy, které jsou považovány za jednu z nejohroženějších skupin migrantů. Poměrně novým fenoménem jsou pak tzv. "transnacionální matky", které kvůli ekonomické migraci opouští své rodiny a děti. Ve své diplomové práci bych se tedy ráda věnovala právě této skupině žen ukrajinského původu, které se rozhodly přesídlit do České republiky. I na toto téma už vzniklo několik výzkumů, například Petra Ezzadine (2009) se ve své studii zaměřila mimo jiné na tzv. komoditní mateřství.

Ve své diplomové práci bych ráda popsala fenomén transnacionálních matek pohledem jejich aktérek za pomoci kvalitativního výzkumu. Zajímají mne nejen okolnosti, které vedly k tak složitému rozhodnutí, ale především pak překážky, které ženy musely během svého přesídlení řešit. Zároveň bych se ráda věnovala náhledu Ukrajinek na sociální integraci do české společnosti a snažila se odhalit, zda a jak velký má na ni vliv právě jejich transnacionální mateřství.

2. Teoretická východiska

V textu bych ráda vycházela z teorií, které na sociální integraci migrantů nahlíží jako na multidimenzionální proces (např. Martikanien, Esser, apod.). Autoři Bosswick a Heckmann rozlišují 4 dimenze sociální integrace: a) strukturální b) kulturní c) interaktivní d) identifikační. Důkladněji bych se přitom zaměřila na interaktivní (odkazující k začlenění migrantů do primárních vztahů a sociálních sítí v hostitelské společnosti) a identifikační (představující subjektivní dimenzi danou mírou identifikace s přijímací společností či národními skupinami) dimenzi. Domnívám se totiž, že v případě transnacionálních matek budou mít tyto dimenze a jejich jednotlivé rysy specifický charakter daný faktem, že se tyto ženy nemohou zcela odpoutat od své vlasti. Na druhou stranu je nutné zmínit, že tato východiska mají sloužit pouze jako „odrazový můstek“ pro mé bádání, nikoliv jako přesná sada indikátorů, které se budu snažit sledovat.

Druhým specifickým východiskem pak budou teorie věnující se fenoménu transnacionálních matek vycházející z teorie transnacionální migrace (např. Hondagneu-Sotelo, Avila 2006, Suurmond 2010, Schmalzbauer 2004, apod.).

3. Cíle diplomové práce

Cílem mé diplomové práce je lépe porozumět transnacionálním matkám/migrantkám pocházejícím z Ukrajiny. Jedná se o specifickou skupinu, u které je nelehká situace v podobě zásadní změny prostředí znásobená tím, že ve své vlasti zanechávají své děti a rodinu. Domnívám se tedy, že je vhodné zkoumat, co tyto ženy v této situaci prožívají, jak se s ní vyrovnávají, co jim pomáhá a jaké naopak vnímají bariéry v rámci nové společnosti. Mou snahou bude zjistit, jak jejich „mateřství na dálku“ ovlivňuje jejich pohled na získávání pocitu, že jsou či nejsou součástí této společnosti. Mým záměrem je tedy získat pohled „zevnitř“ v rámci této specifické skupiny a přispět tak k celé řadě studií, které se integrací migrantů zabývají a které mohou přispět k vylepšení integrační politiky České republiky.

4. Výzkumné otázky

Ve svém výzkumu bych si ráda položila hlavní výzkumnou otázku, která by měla vypadat přibližně takto:

- Jaký má vliv transnacionální mateřství na integraci ukrajinských žen do české společnosti?

Další otázky, kterými se budu ve výzkumu zabývat, jsou:

- Jaké jsou hlavní faktory, které ženy ovlivňují při rozhodování o migraci? Jakou roli v tom hraje jejich mateřství?
- Jak se vyrovnávají s mateřstvím na dálku?
- S jakými problémy se setkávají, když chtějí žít v české společnosti?
- Do jaké míry se snaží integrovat do této společnosti?
- Jak se ne/naplnila jejich očekávání, se kterými přijely do ČR?
- Jakým způsobem jejich budoucí plány (zůstat v ČR bez/s dětmi, odjet zpět do vlasti, odjet někam jinam) ovlivňují jejich snahu se začlenit do české společnosti?

5. Metody

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila rozhovory (jejich přesná forma a míra strukturace ještě bude specifikována, komunikačním partnerkám by však měl být poskytnut co největší prostor k vyjádření), kterých bych ráda provedla 15 až 20. Cílovou skupinou budou ženy ukrajinského původu, které se z ekonomických důvodů rozhodly přemístit do České republiky. Podmínkou bude, aby tyto ženy měly alespoň 1 dítě, které žije momentálně jinde, než ony samy. Dále bych ráda kontaktovala respondentky, které zde žijí minimálně dva roky a umí česky natolik, aby mohl být rozhovor veden v češtině.

Jako doplnění bych ráda uskutečnila několik „expertních“ rozhovorů s lidmi z organizací, které se integrací cizinců v ČR zabývají (např. Sdružení pro migraci a integraci, Centrum pro integraci cizinců, Kontaktní centrum pro cizince, apod.). Tyto rozhovory bych ráda získala v rámci předvýzkumu tak, abych se s danou problematikou lépe seznámila prostřednictvím lidí, kteří jsou s migrantkami v častém kontaktu.

6. Předpokládaná struktura bakalářské práce

- 1) Úvod
- 2) Teoretická východiska
- 3) Metodologie
- 4) Analytická část
- 5) Závěry

7. Základní literatura k tématu

BOSSWICK, W., HECKMANN F. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities. Dublin: European foundation for the improvement of living and working condition, 2006.

BOYLE, P., HALFACREE, K. ROBINSON, V. Exploring Contemporary Migration. Harlow: Pearson Education Limited, str. 34-55, 1998.

BRETTELL, C.B., HOLLIFIELD J.F. Migration Theory: talking across disciplines. New York: Routledge, 2008.

BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky. Sociologický časopis/Czech sociological review, 44. č.4, s. 653-682, 2008.

BROUČEK, S., GRULICH T. Migrace a česká společnost: výběr textů a diskuse z konference k aktuálním problémům migrací. Etnologický ústav AV ČR ve spolupráci se Senátem PČR, 2012.

CASTLES, S., MILLER M. J. The Age of Migration. New York: The Guilford Press, 2003.

DRBOHLAV, D. a kol. Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme? Praha: Slon, 2010.

EZZEDINE, P. Transnacionální mateřství, s.44-47, In.Chudoba, nezaměstnanost (Sborník Pražské školy alternativ 06), Praha: Ekumenická akademie Praha, 2012.

EZZEDINE, P. Mateřství na dálku. Transnacionální mateřství ukrajinských migrantek v České republice. Gender, rovné příležitosti, výzkum 13(1): 24-32, 2012.

EZZEDINE, P. Neviditelné ženy (analýza genderové perspektivy migrační a integrační politiky). In: Mezi obzory: Gender v interdisciplinární perspektivě. Editor Knotková BLANKA, Praha: Gender Studies o.p.s., s. 113-123, 2011.

EZZEDINE, P. Reflexe genderu v procesu migrace. In. kol.autorů:Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace, Praha: Fakulta sociálních věd, s. 229-242, 2010.

GEOORGE, S. M. *When Women Come First: Gender and Class in Transnational Migration*. Berkeley: University of California Press, 2005.

GLICK S., BASCH, N. BLANC-SZANTON L. *Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration*. In: Glick Schiller, N., Basch, L., Blanc-Szanton, C. *Towards a Transnational Perspective on Migration. Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*. New York: The New York Academy of Sciences, str. 1-24, 1992.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

HONDANGNEU-SOTELO, P., AVILA E. 'I'm Here, But I'm There': The Meanings of Latina Transnational Motherhood. S. 254–265 in Zimmerman, Mary K., Litt, Jacquelyn S., Bose, Christine E. (eds.). *Global Dimensions of Gender and Care*. Stanford: Stanford University Press, 2006.

Integrace cizinců na území České republiky: výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001. Akademie věd České republiky, 2003.

IOSIFIDES, T. *Qualitative Methods in Migration Studies: A Critical Realist Perspective*. Ashgate, 2011.

KLVAČOVÁ, P. *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti : Od „samozřejmé nerovnosti“ k „nesamozřejmé rovnosti*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012.

MILLMAN, H. L. *Mothering from Afar: Conceptualizing Transnational Motherhood*. Totem: The University of Western Ontario Journal of Anthropology. 21, 1, článek 8, 2013. Dostupné z: <http://ir.lib.uwo.ca/totem/vol21/iss1/8>.

NICHOLSON, M. 2006. *Without Their Children: Rethinking Motherhood Among Transnational Migrant Women*. Social Text 24, č. 3, 2006.

PARRENAS R. *Children of global migration : transnational families and gendered woes*. Stanford : Stanford university Press, 2005.

PESSAR, P. R., MAHLER, S.J. *Transnational migration: bringing gender in*. International Migration Review, 37, č.3, s. 812-846, 2003

SUURMON, E. *Good Motherhood and the Need for a Transnational Perspective*. Journal of Social Intervention 19, č. 4, 2010.

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001.

TOLLAROVÁ, B. *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?* Biograf, č. 39, 2006.

TRBOLA R., RÁKOSZYOVÁ M. (eds.). Sociální integrace přistěhovalců v České republice. Praha: Slon, 2009.

UHEREK, Z., KORECKÁ Z., POJAROVÁ T. Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v české republice.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1 MIGRACE.....	6
1.1.1 <i>Transnacionální migrace</i>	7
1.1.1.1 Transnacionální teorie	9
1.1.2 <i>Specifika ukrajinské migrace do České republiky</i>	10
1.1.3 <i>Gender v migraci</i>	11
1.1.3.1 Ženská migrace z Ukrajiny.....	11
1.1.4 <i>Podoby ukrajinské rodiny</i>	12
1.1.4.1 Tradiční typ ukrajinské rodiny	12
1.1.4.2 Ukrajinská transnacionální rodina	13
1.1.4.2.1 Výchova dětí „na dálku“	13
1.1.4.2.2 Remitence	14
1.1.4.3 Dopady transnacionálního mateřství na podobu dnešní ukrajinské rodiny.....	15
1.2 KOMBINACE OSOBNÍHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA MIGRANTEK.....	17
1.2.1 <i>Kombinování pracovního a osobního života migrantek</i>	19
1.2.1.1 Strategie migrantek při kombinaci pracovního a osobního života.....	20
2 METODOLOGICKÁ ČÁST	22
2.1 METODOLOGIE VÝZKUMU	22
2.1.1 <i>Metoda sběru dat</i>	23
2.2 DESIGN VÝZKUMU.....	24
2.2.1 <i>Popis vzorku</i>	24
2.2.2 <i>Rekrutace participantek</i>	25
2.2.3 <i>Průběh sběru dat</i>	26
2.3 ETICKÉ OKOLNOSTI VÝZKUMU	27
2.4 REFLEXE POUŽITÉ METODY A LIMITA VÝZKUMU	28
3 ANALYTICKÁ ČÁST	30
3.1 ZA PRACÍ, ZA LÁSKOU A HLAVNĚ KVŮLI DĚTEM (DŮVODY MIGRACE)	30
3.1.1 <i>Špatná ekonomická situace rodin</i>	30
3.1.2 <i>Nepříznivá politicko-ekonomická situace na Ukrajině</i>	32
3.1.3 <i>Následování partnera</i>	33
3.1.4 <i>Změny v rodinném zázemí</i>	33
3.2 PRVNÍ KONTAKT S NOVOU ZEMÍ (HLEDÁNÍ PRÁCE).....	35
3.3 DĚTI NA PRVNÍM MÍSTĚ? (VÝCHOVA DĚTÍ).....	37
3.3.1 <i>„Já bych tam dítě nenechala“</i>	37
3.3.2 <i>„Tahat děti po ubytovnách, to nešlo“</i>	39
3.3.2.1 Výchova na dálku.....	40
3.3.2.2 Komoditní mateřství.....	42
3.3.2.3 Dopisy, telefonáty, návštěvy (kontakt s dětmi)	43
3.3.2.4 Prožívání doby bez dětí	44
3.3.3 <i>Děti narozené v Čechách</i>	45
3.4 VÝVOJ PRACOVNÍCH A RODINNÝCH DRAH MIGRANTEK	48
3.4.1 <i>Práce podle dětí</i>	48
3.4.1.1 Pracovní dráhy žen, které přijely i s dětmi	48
3.4.1.2 Pracovní dráhy transnacionálních matek	49
3.4.1.3 Pracovní dráhy migrantek po narození dětí	51
3.4.2 <i>Zase spolu, nikoliv bez problémů (příjezd dětí)</i>	51
3.4.2.1 Adaptace dětí.....	52
3.4.2.2 Teď ti to vynahradím.....	54
3.5 ROZDĚLENÍ GENDEROVÝCH ROLÍ V RODINÁCH MIGRANTEK.....	55
3.6 PLÁNY DO BUDOUCNA.....	57
3.6.1 <i>„Dětem tady bude líp“</i>	58
3.6.2 <i>„Bez mé pomoci to děti nezvládnou“</i>	59
3.7 PROŽÍVÁNÍ SOUČASNÉ SITUACE NA UKRAJINĚ	61

ZÁVĚR	63
SUMMARY	67
POUŽITÁ LITERATURA.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	74
PŘÍLOHY	75

Úvod

Migrace je významným sociálním jevem, kterým se v posledních letech zabývá řada vědních oborů, včetně sociologie. Spolu s tím roste i počet studií, které se tomuto tématu věnují. To se projevuje i v českém prostředí, ve kterém je téma migrace (především imigrace) velmi aktuální¹. Počet cizinců žijících na území České republiky po roce 1990 roste². Poslední zveřejněné údaje³ ukazují, že zde žije 435 946 lidí majících jiné než české občanství.

V diplomové práci jsem se původně chtěla zabývat migrací v souvislosti s tématem integrace⁴ tzv. transnacionálních matek⁵ ukrajinského původu. Po bližším seznámení s dostupnou literaturou jsem zjistila, že zásadní je v tomto směru kombinace pracovního a osobního života⁶. Na migrantky jsou kladeny nároky spojené s jejich dvojitými rolí žen – zaměstnankyň a matek, které musí navíc plnit v neznámém prostředí cizí země. Tomu přizpůsobují i své strategie při organizování pracovního života a péče o rodinu. V tom směru jsem tedy přeorientovala svou tezi. Vzhledem k očekávanému citlivému charakteru výpovědí jsem zvolila jako nejvhodnější způsob výzkumu kvalitativní metodu hloubkového rozhovoru, jejímž prostřednictvím jsem chtěla zjistit, jak tuto situaci migrantky řeší.

---

¹ Přehled o současném českém výzkumu na téma migrace přináší například kolektivní monografie *Přínos a potenciál vědeckého výzkumu v oblasti migrace* (Praha, 2010).

² Respektive od roku 2008 jejich počet spíše stagnuje. V porovnání s rokem 1993 je ovšem patrný výrazný, až šestinásobný, nárůst počtu cizinců na našem území. Jedná se o cizince mající dlouhodobý či trvalý pobyt, uvedené údaje tedy nezahrnují imigranty pobývajících na našem území nelegálně (ČSÚ, dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu).

³ Tyto údaje jsou platné k 31.12.2012 a pochází z publikace *Cizinci v ČR 2013*, dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/kapitola/1414-13-r_2013-0900

⁴ Tématem integrace migrantů se z různých pohledů věnuje řada autorů. Zmínila bych například výzkum *Integrace cizinců v ČR* provedený v Praze a Středočeském kraji Mezinárodní organizací pro migraci (2003/2004), studie Petry Klvačové *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti* (Praha, 2011), atd. Přehled zásadních výzkumů na toto téma viz *Výzkumy v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky* (Pojarová, Uherek, Weinerová, Praha, 2008).

⁵ V českém prostředí se výzkumu transnacionálních matek věnuje především Petra Ezzedinne, například v článku *Mateřství na dálku. Transnacionální mateřství ukrajinských migrantek v České republice* (2012).

⁶ Podobným tématem se zabývala například Hana Víznerová ve svém článku *Rodičovství a práce v životě migrujících žen* (Praha, 2008).

Volba mé cílové skupiny zůstala téměř stejná. Ve svém výzkumu se zaměřuji na ukrajinské migrantky, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, Ukrajinky tvoří nejpočetnější skupinu cizinek žijících na našem území, v současné době jich zde odhadem pobývá 50 939 (Cizinci v ČR 2013). Druhým důvodem je fakt, že Ukrajinky jsou typickými představitelkami transnacionálních matek. Výzkumy ukazují, že více než polovina ukrajinských migrantek žije na našem území bez svých dětí (Ezzedinne 2012: 25). Lze předpokládat, že strategie volené touto skupinou žen při kombinování pracovního a osobního života budou mít specifický charakter. Rozhodla jsem se ovšem neomezovat svůj výzkum pouze na tuto formu mateřství a zahrnout do svého vzorku čtyři odlišné skupiny žen a porovnat je mezi sebou. První představují již zmíněné transnacionální matky. Druhou skupinu tvoří ženy, které také přijely do České republiky bez svých dětí, ale později se jim podařilo je sem přivést. Další skupinou jsou matky, které měly od začátku své děti s sebou, a poslední zahrnuje ženy, kterým se potomci narodili až v Čechách. Ve výzkumu jsem se zaměřila na ženy s dětmi proto, že výchova dětí silně ovlivňuje kromě osobního také pracovní život matek a lze předpokládat změny v těchto oblastech v čase (jako je například doba příjezdu, či narození dětí). Cílem mého výzkumu je tedy popsat, jaké strategie na základě svých výpovědí ukrajinské migrantky volí při kombinování pracovního a osobního života⁷.

Vzhledem k současnému dění na Ukrajině jsem se v průběhu výzkumu rozhodla doplnit své rozhovory otázkami na vnímání této situace. Jelikož se jedná o velmi aktuální téma, chtěla jsem využít ojedinělé možnosti zeptat se na něj těch, kterých se přímo dotýká. Domnívám se totiž, že sociálně politické změny, ke kterým na Ukrajině dochází, jsou tak podstatného rázu, že mohou mít vliv i na životy žen, které v současné době na Ukrajině trvale nepobývají.

Na základě představených úvah jsem definovala následující výzkumnou otázku: Jakým způsobem ukrajinské migrantky v České republice ve svém vyprávění řeší a prožívají kombinaci práce a osobního života?

Zároveň jsem formulovala tyto podotázky:

---

⁷ Uvědomuji si, že na zvolené strategii má výrazný vliv i imigrační politika České republiky. Ve svém výzkumu ovšem ponechávám roli státu stranou.

- Jak ukrajinské migrantky ve svém vyprávění nahlíží na své pracovní zkušenosti v ČR?
- Jak ukrajinské migrantky ve svém vyprávění prožívají svůj osobní život po příchodu do ČR?
- Jaké jsou klíčové momenty jejich životních příběhů s ohledem na problém kombinace pracovního a osobního života v ČR?
- S jakými problémy a bariérami se tyto ženy v ČR setkávají při kombinaci práce a osobního života? Jak tyto problémy prožívají a jaké strategie volí k tomu, aby se s nimi vyrovnaly?
- Liší se vyprávění ukrajinských migrantek o kombinaci pracovního a osobního života v ČR na základě jejich rodinné situace?
- Jak prožívají migrantky v ČR ve svých vyprávěních současnou situaci na Ukrajině? Jaký má dopad na jejich pracovní a osobní život?

Diplomová práce je rozvržena do tří hlavních kapitol. V první z nich se věnuji *teoretickému ukotvení* zkoumaného tématu. V kapitole věnované *metodologii* obhajují zvolenou metodu výzkumu, popisují zkoumaný vzorek a průběh sběru dat a reflektují etické stránky a limity výzkumu. Jádrem mé diplomové práce je její *analytická část*, kde interpretuji výsledky svého bádání. Na základě zjištěných poznatků v *závěru* odpovídám na výzkumné otázky a přináším další možné rozšíření tématu.

1. Teoretická část

V této části práce se zabývám teoretickým ukotvením svého výzkumu. V první kapitole stručně představuji koncept migrace a zaměřuji se především na jeho transnacionální podobu. Tento přístup se mi zdál pro mou práci nejvhodnější, jelikož reflektuje skutečnost, že přijímající země je v jednání migrantů silně spojena se zemí jejich původu. Jak bude ukázáno, i migrace ukrajinských žen měla v některých případech cirkulační charakter a je v ní patrná propojenost obou zemí. V další části pro dokreslení kontextu popisuji specifika ukrajinské migrace do České republiky. Následně se zaměřuji na uvedení konceptu ženské migrace, kterou následně ilustruji na konkrétním případě ukrajinských žen. V této souvislosti se dále věnuji měnícím se podobám ukrajinské rodiny, přičemž důraz je kladen na podobu transnacionálního mateřství, které je pro mou práci klíčové. Závěr této části je věnován možným dopadům této formy rodičovství na podobu dnešní ukrajinské rodiny. V druhé kapitole se nejprve v obecné rovině zabývám problémem kombinace pracovního a osobního života. Poté se zaměřuji na tento koncept v souvislosti s migranty a představuji základní strategie, které v této souvislosti volí.

1.1 Migrace

Migrací označujeme pohyb, při kterém skupiny i jednotlivci opouštějí zemi původu a usídlují se přechodně nebo dlouhodobě na území jiného státu (Jandourek 2007:159). Jedná se o jev partikulárně charakteristický pro celý vývoj lidstva, od poloviny 20. století patří ke globálním jevům. Důvody, které vedou k migraci, mohou být různé od ekonomických, přes politické, po náboženské, ale často je od sebe nejde striktně oddělit.

Významný sociální jev sebou nese i společenskou potřebu jej řešit, dávat mu určitá pravidla v mezinárodním měřítku i v jednotlivých státech, a to jak v cílových, tak často i ve výchozích zemích. Zájem o témata spojená s migrací se projevuje v různých vědách, jako je například geografie, demografie či ekonomie. Ze společensko-vědních oborů migraci nejvíc pozornosti věnuje sociální antropologie a sociologie. Sociologie vnímá migraci jako sociální pohyb se specifickým vytvářením sociálních sítí. Kromě nich se zabývá i postavením jednotlivců a skupin v rámci migrace, jejich uplatněním na

trhu práce, vztahem k nové a původní zemi apod. Sociologie má ve zkoumání tohoto jevu zásadní a unikátní postavení: je schopná integrovat hlediska a poznatky jiných věd a podávat poměrně komplexní analýzu. Interdisciplinární povaha migračních studií umožňuje zkoumat tento jev na všech úrovních: mikro (perspektiva jednotlivců), mezo (perspektiva rodin, domácností, skupin) a makro (perspektiva státu a vyšších jednotek) (Bitušíková 2011: 37). Pro sociologii je důležitá úspěšnost imigračních procesů, včlenění migrantů do majoritní společnosti a vytvoření možností pro uplatnění jejich pozitivního potenciálu: migrace by měla být přínosem pro migranta, přijímací zemi i zemi původu. Pro Českou republiku to znamená částečně řešení nepříznivého demografického vývoje, vyrovnání pracovního trhu s výkyvy zájmu o nekvalifikovanou nebo málo kvalifikovanou práci a navíc i reakci na globalizaci současného světa. Nastavují se mantinely, formuje se postoj veřejnosti vůči odlišnosti (nacionální, kulturní, sociální). Zároveň to ale přináší riziko mobilizace a radikalizace části společnosti s latentními xenofobiemi a nacionalistickými postoji (Rákoczyová, Trbola 2012: 13-15).

1.1.1 Transnacionální migrace

Ke konci 20. století se v souvislosti s migrací v sociálních vědách začíná používat pojem transnacionalismus. Transnacionální migrace odkazuje k novému způsobu života, ve kterém se jednotlivci či skupiny dobrovolně přesouvají mezi dvěma či více místy. Dochází u nich k pohybu, překračujícím politické, ekonomické a kulturní hranice nejen směrem k nově přijaté zemi, ale i směrem zpět, k původnímu sociálnímu prostředí. Mezi zeměmi původu a cílovými zeměmi vzniká transnacionální sociální síť, jelikož „transmigranti“ své původní země mentálně, sociálně a ekonomicky neopouštějí, ale naopak s nimi stále udržují dynamické vztahy. Takto je transnacionalismus chápáný na hranici antropologie a sociologie (Hamar, Szaló 2007: 72-85) a v tomto pojetí opouští model imigrace jako identifikace s přijímacím prostředím a pracuje s pojmy jako je „imaginární domov“, který může být podle subjektivního pocitu kdekoliv, nebo „habitus“, který souvisí s dispozicemi, které může jedinec při migraci uplatnit. Při studiu transnacionalismu je pozornost badatelů upřena především na kontinuální způsoby, kterými migranti konstruují a znovu utváří vazby ve více než jedné společnosti (Glick Schiller, Basch, Szanton Blanc 1999: 73).

Transnacionalismus bývá považován za „důsledek globalizace, především restrukturalizace globálního trhu práce, zvýšené mobility a cestování, a nových způsobů komunikace“ (Bitušíková 2011:38). Historicky probíhala migrace ve vlnách souvisejících s válečnými konflikty a historickými krizemi. Nárůst migrace se výrazně projevil i po konci studené války a rozpadu Sovětského svazu. Lidé pocházející ze socialistického bloku, který emigraci pojímal ideologicky jako protiprávní čin a trestal ji, se aktivně zapojili do proudu celosvětových migračních toků. Možnost svobodného vycestování otevírala obyvatelům cestu k ekonomickému zefektivnění vlastních znalostí, k získání výhodných pracovních míst v rozvinutých zemích a cenných zkušeností zejména v oblasti nových technologií. Zároveň umožňovala vstup do nových sociálních sítí a jiného často multikulturního prostředí.

Po roce 1989 se s pádem železné opony nejvíc rozšířila krátkodobá a cirkulační migrace za účelem práce či obchodu. Kromě toho se do ní začalo zapojovat čím dál více žen, které tak reagovaly na nové podmínky pracovního trhu. Pro migranty z východní Evropy transnacionalismus znamenal velkou škálu nových příležitostí. Možnost mobility pro ně představovala novou strategii k vylepšení jejich života v zemi původu. Raději než aby se natrvalo adaptovali v novém prostředí, se „usídlili v mobilitě“ a migrace se stala jejich novým životním stylem. Morokvasic (2004: 9-11) ovšem argumentuje, že potenciál možností migrantů je ovlivněný řadou faktorů. Záleží především na tom, co mohou získat zapojením do cizích pracovních sektorů a jak jsou schopni využívat své sociální vazby. Transnacionální migrace může svým účastníkům nabídnout zvýšení jejich materiálních zdrojů, přinést duševní obohacení a poskytnout výhodu oproti těm, kteří se do transnacionálních praktik nezapojují. Na druhou stranu však přináší i stinné stránky, jako je například u žen nutnost vyrovnat se s transnacionálním mateřstvím. Jak bude ukázáno v mém výzkumu, dopady transnacionální migrace na životy migrantek jsou individuální záležitostí. Na některých případech z mého vzorku lze ilustrovat, že migrace nebyla cestou k vylepšení společenského statusu, ale jedinou cestou k přežití. Na jiných příbežích žen lze pozorovat vylepšení jejich statusu, nejčastěji skrze přístup k materiálním statkům, ale za cenu neustálého přejíždění mezi zeměmi, neukotvení a především opuštění svých rodin a dětí.

Současná podoba migrace představuje především pohyb z málo rozvinutých do ekonomicky silných zemí. Nabývá takřka masového charakteru a vyvolává sociální napětí v přijímacích zemích. Významnou roli v tomto procesu hraje také vliv imigrační politiky cílové země. Transnacionalismus totiž posiluje její význam při kontrolování pohybu přes hranice příslušného státu. Imigrační politika určuje, kdo získá legální pobytový status, jaké státy jsou upřednostňovány a naopak, kdo získá možnost zapojit se do trhu práce apod. Získaný status pak zásadně ovlivňuje, jakým způsobem se transnacionální migrace u daného jedince formuje (Morokvasic 2004:20-21).

1.1.1.1 Transnacionální teorie

Pohled na transnacionální teorie není jednotný⁸. Obecně lze říci, že tyto teorie jsou v protikladu s interpretacemi, které zužují soudobou globalizaci pouze na expanzi západní modernity a kapitalismu do zbytku světa. Snaží se o zkoumání nových forem začleňování do původních i nových zemí při zachování jejich národních identit (Szaló 2007: 8-9). Tato a další témata přináší nové výzvy do studia migrace. Například autorky Glick Schiller (1999) a Brettel (2003) vnímají koncept transnacionální migrace jako možnost znovu definovat kategorie cirkulární a permanentní emigrace a reemigrace. Transnacionalismus považují za běžnou součást života, ve které jsou transmigranti vnímáni jako reprezentanti globálního světa, díky nimž se ztrácejí hranice mezi „námi“ a „jimi“ (Bitušíková 2011: 40). Oproti tomu Kivisto transnacionální perspektivu nepovažuje za nic objevného. Podle jeho názoru ji lze aplikovat v rámci asimilační teorie, která vychází z klasických teorií migrace. Transnacionalismus považuje pouze za možný důsledek adaptace imigrantů, který by se dal označit jako překážka v integraci (Kivisto 2001 in Morokvasic 2004:9). Morokvasic (2004:9) zase namítá, že v souvislosti s transnacionálními vazbami se používají pojmy jako je „trvanlivost“ a „udržitelnost“ a nebere se v úvahu krátkodobá mobilita. Také Tolstokorova upozorňuje, že ačkoliv transnacionální perspektiva umožňuje nový vhled do studia migrace, není zatím pořádně prozkoumána a akademicky ukotvena (Tolstokorova 2010: 188, srovnej Szaló 2007: 9).

---

⁸Obsáhlejší pohled na transnacionální teorie přesahuje cíle této práce. Přehled vývoje transnacionálních teorií z pohledu sociální antropologie přináší například Csaba Szaló: Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich (2007).

I přes určité neshody zůstává transnacionalismus hojně diskutovaným a využívaným pojmem. Pro účely mé analýzy se jedná o vhodný koncept, který lze aplikovat na ukrajinskou ženskou migraci, která má cirkulační povahu a je charakteristická vytvářením a udržováním vazeb v cílové zemi, i zemi původu⁹. Především u transnacionálních matek dochází k provázanému a navzájem determinovanému vztahu mezi pracovním životem, odehrávajícím se v jedné zemi a osobním životem, který není v tomto ohledu prostorově ukotvený.

1.1.2 Specifika ukrajinské migrace do České republiky

Ukrajinská emigrace má poměrně dlouhou historii související se socioekonomickými podmínkami a politickými událostmi, které se na území země odehrávaly. První jednotlivci či malé skupiny ukrajinských migrantů se začali z politických důvodů usazovat na území Čech na konci 19. století. Ukrajinská emigrace pokračovala i během 20. století, k nárůstu počtu příchozích došlo v meziválečném období a po druhé světové válce, kdy do Čech migrovali především obyvatelé Podkarpatské Rusi. Severovýchodní část bývalého Československa měla s obyvateli Podkarpátí vždy silné historické a sociální vazby především díky době, kdy byla tato oblast k naší zemi připojena (Markus 1994: 148-155). Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 došlo k nárůstu migrace Ukrajinců nejen do České republiky. Tato migrace působí méně jednotně než její předchozí vlny. V první řadě bývá nejčastěji ekonomicky motivována, nově tedy přicházejí spíše Ukrajinci s nižším sociálním statutem. Liší se také jejich původ: zatímco dřív sem proudili migranti především ze západní části Ukrajiny, v posledních letech se migrační pásmo posouvá i směrem na východ. V 90. letech jezdili do České republiky především mladí muži, kteří sem přijeli vydělávat pro svou rodinu, která zůstala na Ukrajině. Často neměli nárok nebo neusilovali o získání českého občanství a v jejich souvislosti se hovoří o cirkulační pracovní migraci (Leontyieva 2006: 32-35). V posledních letech lze zaznamenat zvyšující se počet migrujících žen v důsledku měnícího pracovního trhu.

Imigrace se stává obecně tak významným sociálněpolitickým jevem, že vyžaduje speciální politiku u přijímacích států, aby bylo možné pohyb regulovat alespoň

---

⁹ Z tohoto důvodu ve své analýze hovořím o svých participantkách jako o migrantkách, nikoliv imigrantkách.

částečně. V zásadě vyplývá z otevřenosti společnosti a zároveň z absorpční schopnosti jednotlivých zemí a je garantována mezinárodními dohodami. To platí i pro imigrační politiku ČR, která je neustále aktualizována různými novelami a má značně dynamický charakter.

V současnosti Ukrajinci tvoří největší cizineckou komunitu ze zemí mimo Evropskou unii, která pobývá na území České republiky. Podle posledních dat z roku 2012 na území České republiky pobývalo 112 549 Ukrajinců, z čehož bylo 45% žen (Cizinci v ČR 2013). V posledním sčítání lidu se navíc 53 253 českých občanů přihlásilo k ukrajinské národnosti (Sčítání lidu, domu a bytů 2011). Tato čísla však nereflektují skutečný počet Ukrajinců na českém území, protože nezahrnují rozsáhlou nelegální pracovní migraci.

1.1.3 Gender v migraci

Ještě donedávna se v rámci společensko-vědního výzkumu uvažovalo výhradně o migraci mužů, ženy byly vnímány pouze jako jejich doprovody. To se změnilo v 80. letech 20. století především díky rozvíjejícím se národním ženským hnutím a obnovenému zájmu o téma migrace ze strany feministických výzkumnic, akademiků a politiků (Ezzedinne 2011: 229). Ukazuje se, že otázka genderu je v souvislosti s migrací zásadní. Muži i ženy se totiž musí v souvislosti se svou migrací „znovu vypořádat se svými genderovými identitami a normami, včetně těch týkajících se rodičovství“ (Dyer, McDowell, Batnitzky 2011: 689). V souvislosti s ženskou migrací se objevila řada témat, na které se badatelé ve svých výzkumech zaměřují, příkladem může být rozdělení moci v rámci migrující rodiny, gender a trh práce, gender a teorie sítí apod. (srov. Ezzeddine 2012, Szczepaniková 2004). Otázce genderu v migraci se dále věnují na konkrétním případě ukrajinské ženské migrace.

1.1.3.1 Ženská migrace z Ukrajiny

Nárůst ženské migrace z Ukrajiny souvisí s proměnou pracovního trhu po rozpadu Sovětského svazu. Na Ukrajině docházelo k transformaci ze socialistického na tržní hospodářství, což mělo za následek velkou míru nezaměstnanosti. Zvyšující se nezaměstnanost na Ukrajině měla i další dopady. Probíhající reformy chtěly umožnit novou podobu rodiny, kde by vydělával pouze muž, a žena by se starala o domácnost.

Docházelo tak k reorganizaci genderových vztahů. Ekonomická transformace přinesla zvýšení nákladů na děti, jejich zdravotní zajištění a vzdělání vyšší než jen základní a zároveň osvobodila ženu od obecně vyžadovaného modelu pracující matky. Návrat k patriarchálnímu typu rodiny ale už není reálný z ekonomických důvodů - mužovy příjmy nestačí na zajištění rodiny (Solari 2010:225) a brání tomu i emancipovanost žen.

Dnešní podoba ukrajinské migrace je stále více genderově specifická. V případě některých států počet migrujících žen výrazně převyšuje počet mužů. Například v roce 2002 představovaly ženy 90,2% z celkového počtu ukrajinských migrantů, v Řecku 75,5% a ve Španělsku 65%. Složení migrantů se mění na základě vývoje ekonomiky a je tedy velmi dynamické (Tolstokorova 2009: 7).

1.1.4 Podoby ukrajinské rodiny

V posledních letech dochází k výrazné proměně podoby ukrajinské rodiny od tradičního typu, který byl poznamenán sovětskou ideologií po její moderní podobu ovlivněnou mimo jiné i vzrůstající emigrací ze země.

1.1.4.1 Tradiční typ ukrajinské rodiny

Ze socialistické ideologie vyplýval důraz na kolektivismus a tomu odpovídalo sociální prostředí podmínek. Za dob sovětského svazu bylo od žen očekáváno plné pracovní nasazení, aby byly naplněny produkční kvóty socialistické ekonomiky. Aby ženy zvládaly kloubit intenzivní práci, starost o domácnost a mateřské povinnosti, poskytoval jim Sovětský svaz sociální příspěvky, bezplatné školky a školy a kolektivní jídelny. Ukrajinské ženy i nadále pracovaly a staraly se o domácnost i po částečné restrukturalizaci trhu práce (Solari 2010:223). Rotkirch (2000:117) tuto schopnost žen kombinovat jejich povinnosti, starostlivost a kontrolu nad dětmi nazývá „rozšířeným mateřstvím“ (extended mothering). Při ní se spoléhá na pospolitost rozšířené rodiny, která byla pro tuto dobu typická. Ženy odcházely brzy do důchodu a předpokládalo se, že jako babičky na sebe převezmou roli hlavy rodiny, která vede domácnost a stará se o výchovu vnoučat (Solari 2010: 223). To znamenalo, že „převážně ženské sociální, emocionální a ekonomické vztahy napříč generacemi byly strukturujícím prvkem rodinného života“ (Rotkirch 2000: 120). Pro fungování sovětské rodiny byly určující rodinné vazby a vzájemná solidarita. Jednalo se především o vztahy, které měly ženy se

svými matkami, ale i tchýněmi, sestrami, tetami a dalšími příbuznými ženského pohlaví. Intenzita projevené mezigenerační solidarity závisela na tom, v jaké životní fázi se žena nacházela. Bylo běžné, že mladé páry, bydlely u jedněch z rodičů, protože v té době nebylo možné sehnat vlastní bydlení. Zároveň to bylo praktické, protože jim rodiče mohli pomoci po narození dětí. Akcent, který Sovětský svaz kladl na kult matek, které byly označovány za hrdinky socialistické vlasti, má dopady i na dnešní podobu rodiny. Ženy se cítí být zodpovědné za zajištění svých dětí, a pokud nemají na Ukrajině dostatek pracovních příležitostí, uchylují se k migraci.

Tolstokorova ve svém článku tvrdí, že v posledních desetiletích dochází k proměně tradičního rodinného modelu. To je způsobeno vlivem evropských a globálních trendů, ve kterých už není normou pouze klasické manželství, ale i mimomanželské soužití či rodiče samoživitelé. (Tolstokorova 2010: 185). Zároveň se zde projevuje rostoucí migrace, která postihuje 10-20% populace v produktivním věku (SIFY 2004a in Tolstokorova 2010: 185). Tyto trendy mají vliv na vytváření nových rodinných modelů, jakým je i transnacionální rodina.

1.1.4.2 Ukrajinská transnacionální rodina

Transnacionální mateřství označuje situaci, kdy matka žije v jiné zemi než její děti. Podle autorek Hondagneu-Sotelo a Avily (1997:550, překlad V.V.) transnacionální mateřství nepředstavuje „fyzické přejíždění v rámci migrace, ale převážení lásky, péče a finanční pomoci, které překračuje národní hranice“. Jedná se tedy o novou formu mateřství, ve které je nutné některé jeho aspekty redefinovat. Primární popud k pracovní migraci vychází u ukrajinských žen z jejich mateřských povinností. Jedná se především o nutnost zajistit základní potřeby jejich dětí (jídlo, oblečení apod.), na které nemají ve své vlasti finanční prostředky (Leifsen, Tymchuk, 2008:9 in Tolstokorova 2010:189). Matky na sebe z velké části přebírají živitelskou povinnost, která jim ukládá co nejvíc pracovat a vydělávat.

1.1.4.2.1 Výchova dětí „na dálku“

O výchovu dětí se v době jejich nepřítomnosti starají jiní členové rodiny. V případě úplné rodiny otec dětí, v jiných případech nejčastěji prarodiče, především babičky. Byly zvyklé pomáhat s výchovou vnoučat ještě ze sovětské éry. I díky tomu si ženy mohou „dovolit“ opustit své děti a přenechat jejich výchovu. Poměrně rozšířená je

i možnost, že děti zůstanou v péči svých starších sourozenců (kteří jsou často většinou stále děti), nebo se o sebe musí postarat zcela samy. Například při výzkumu Ukrajinek migrujících do Itálie se ukázalo, že 33% z nich nechávají své děti bez dozoru¹⁰ (Tolstokorova 2009: 5).

V současné době lze ve vývoji transnacionálního mateřství sledovat dva trendy. Mummert (Mummert 2005: 12 in Tolstokorova 2010: 192) popisuje, že děti migrantů z Dominikánské republiky, jejichž rodiče je opouštěli v 70. a 80. letech, nyní představují novou generaci transnacionálních rodičů. Oproti tomu první generace ukrajinských migrantek, která přišla po roce 1991, pokračuje ve finanční podpoře svých dětí i v jejich dospělosti. Tyto děti už často mají vlastní potomky, takže se migrantky z původních transnacionálních matek stávají transnacionálními babičkami.

1.1.4.2.2 Remittance

Od migrantek se očekává, že své děti a případně i další členy rodiny finančně zajistí skrze zasílání remitencí. Remitencemi označují, stejně jako B. Tollarová a T. Rejšková ve své výzkumné sondě, „finanční prostředky, které migranti posílají do země původu“. V případě migrantek se jedná o vydělané peníze, zasílané rodině a příbuzným, které bývají jejich hlavním příjmem (Tollarová, Rejšková 2009: 19). Kromě zajištění základních potřeb mohou migrantky skrze zasílané peníze zkvalitnit život svých dětí a jiných příbuzných. Svým dětem mohou zajistit přístup k lepšímu vzdělání a k rozvíjení jejich zájmů (Tolstokorova 2009: 5)

Spolu s finančními příspěvky migrantky do ciziny ve velké míře zasílají také předměty. Nejčastěji se jedná o předměty, které nejsou v zemi původu dobře dostupné, nebo jsou příliš drahé (například potraviny, oblečení, elektronika apod.) Tyto předměty slouží především jako dary k udržování sociálního kontaktu na dálku. (Tollarová, Rejšková 2009:19-21). Petra Ezzeddine ve svém výzkumu nazývá remitence „objekty lásky“ a tvrdí, že se jimi matky snaží nahradit dětem svou nepřítomnost. Ženám pak posílání remitencí může zajistit novou genderovou moc, zároveň je tím ale výrazně ovlivněn vztah mezi nimi a jejich dětmi. Někteří autoři proto o této formě hovoří jako o „komoditním mateřství“ (Ezzeddine 2011: 77-78).

---

¹⁰ Jednalo se o vzorek, ve kterém byly zastoupeny matky samoživitelky, či oba partneři pracovali v zahraničí.

Neustálý přísun peněz a hmotných statků může mít negativní vliv na výchovu dětí. Chybějící pozornost rodičů, jejich láska, podpora a v neposlední řadě sociální kontrola může mít za následek zneužívání získaných prostředků například na podplácení při studiu, kupování zbytečných a drahých věcí či dokonce na konzumaci návykových látek. Podobné chování může mít devastující dopady na vztahy mezi matkou a jejími dětmi, které jí mohou začít vnímat primárně jako dodavatele peněz. Navyknou si na luxusní styl života a nestojí o matčin návrat a kontrolu (Solari 2010: 222-223, Tolstokorova 2009: 5-8).

1.1.4.3 Dopady transnacionálního mateřství na podobu dnešní ukrajinské rodiny

Fenomén transnacionálního mateřství má vliv na současnou podobu ukrajinské rodiny a všech jejích funkcí. V první řadě má migrace zásadní vliv na reprodukční funkci rodiny. Neustálé přesouvání žen mezi zeměmi, jejich intenzivní pracovní nasazení a odloučení od jejich partnerů vytváří nepříznivé podmínky pro početí dětí. Výsledky ukrajinského výzkumu z roku 2000 týkajícího se pracovní migrace i šetření provedené Evropskou unií (2009) ukazují, že pracovní mobilita má negativní dopad na rozvoj rodiny a může snižovat míru plodnosti. Zároveň pokud se ukrajinskému páru narodí děti v cílové zemi a získají tam legální pobytový status, je velmi málo pravděpodobné, že by se někdy přestěhovaly na Ukrajinu, protože se od začátku integrují do jiného prostředí (Tolstokorova 2009: 3-4).

Rodina má největší vliv na prvotní socializaci dětí a zároveň plní funkci jejich sociální kontroly. Tato dvě poslání rodiny mohou být nepřítomností matek zásadně ovlivněna. Dopady migrace v tomto ohledu závisí na jejím charakteru (dlouhodobá/krátkodobá) a konkrétní situaci rodiny. Jinak se projeví tam, kde je nepřítomný pouze jeden z rodičů a jinak tam, kde absentují oba. V druhém případě také záleží na tom, komu je svěřena péče o „opuštěné“ děti. Ty mají díky remitencím širší možnosti v oblasti sekundární socializace a seberealizace. Na druhou stranu mohou vést ke konzumnímu stylu života a mít i širší negativní dopady, které jsou podpořeny nedostatkem sociální kontroly ze strany rodičů. Odloučení jednotlivých členů rodiny má výrazný vliv na jejich vzájemné vztahy. Následkem dlouhodobé separace může dojít k oslabení příbuzenských vazeb a vytvoření citové propasti. To se může projevit na

vztazích mezi partnery, mezi rodiči a jejich dětmi i mezi migranty a širší rodinou. Takto oslabené vztahy následně mohou vést až k rozpadu rodin (Tolstokorova 2009: 5).

Migrací je oslabena i ochranná funkce rodiny, kterou představuje především psychická podpora mezi jejími členy. V současné době, kdy dochází k vzájemnému odcizení lidí ve společnosti, představuje rodina hlavní místo pro získání emocionální a duševní podpory (Tolstokorova 2009: 6). Vzájemné porozumění si migranti v rámci rodiny musí vyjadřovat „na dálku“, což prohlubuje jejich závislost na informačních technologiích. Kontakt mezi nimi navíc nemůže být natolik intenzivní, aby substituoval jejich prostorovou, časovou a emoční separaci. Pro fungující rodinu je také běžné společné trávení volného času, které je následkem migrace velmi omezené.

Jedním z hlavních dopadů ženské pracovní migrace je změna genderových rolí v rámci rodiny. Řada výzkumníků (Tolstokorova 2009, Kosack 1991) se domnívá, že prostřednictvím migrace ženy nabývají moci, kterou se následně snaží uplatnit při nastolení rovnosti mezi jimi a muži. Někteří (Cherninska 2007, Yarova 2006) dokonce tvrdí, že ženská pracovní migrace, typická zejména pro západní Ukrajinu, má dopady na maskulinitu mužů, kteří na Ukrajině zůstávají. Ti často odmítají na ukrajinské poměry dobře placená zaměstnání, protože remitence zasílané jejich ženami jsou výrazně vyšší. Raději se tedy dočasně ztotožní s rolí mužů v domácnosti a přiznají ženám roli živitelek rodiny. K genderovým změnám v rámci rodiny může dojít i ve vztahu k dětem. Tento fenomén bývá označován jako „měnící se genderové uvědomění dětí migrantek“ (Cherninska 2007 in Tolstokorova 2009: 8, překlad V.V.). Jedná se především o vztahy mezi matkami a jejich dospívajícími syny, kteří si na základě vysokého standardu života umožněného matčinými remitencemi osvojí konzumní návyky, ze kterých nejsou ochotni ustoupit. Tento fenomén může svědčit i o tom, že muži bez dohledu manželek ve své výchovné roli selhávají. V rámci mého výzkumu se podobné případy neobjevovaly, nicméně participantky hovořily o tom, že bývají běžné.

Podle Cherninské lze předpokládat, že po svém návratu budou ženy schopné si svou moc udržet a posílit svou pozici v rodině. Je tedy patrné, že patriarchální západoukrajinské rodiny prochází „procesem zásadní transformace genderových rolí, která může vést k závažným rodinným konfrontacím a kolizím, poté co se ženy, migrací ekonomicky a sociálně posílené, vrátí do svých regionů, protože jejich manželé a děti,

kteří si už zvykli na nich ekonomicky záviset, nebudou připraveni akceptovat jejich rozhodující pozici v rodině a domácnosti (...)“ (Tolstokorova 2009:9).

Z provedených výzkumů vyplývá, že velká část transnacionálních matek původně plánovala svůj pobyt pouze na časově omezenou dobu. S postupem času však ekonomické potřeby rodiny zůstávají, v některých případech (na Ukrajině především u dětí, které by brzy měly nastoupit na placenou vysokou školu) se dokonce zvyšují a tím se prodlužuje i délka jejich pobytu (Hondagneu-Sotelo, Avila 1997:552). Některé ženy se rozhodnou zůstat v cílové zemi natrvalo a často usilují o sloučení rodiny. To ovšem bývá velmi problematické, vzhledem k jejich nestabilnímu postavení v nové společnosti. Aby mohly matky přivést do České republiky natrvalo své děti, potřebují mít stálé zaměstnání, prokázat dostatečné finanční zajištění a získat legální pobytový status. U matek samoživitelek navíc může situaci zkomplikovat otec jejich dětí, pokud jim nedá povolení k vycestování. Další problém představují ukrajinské úřady, které bývají při vyřizování podobných záležitostí pomalé a nespolehlivé. Následkem toho řada rodin zůstává rozdělených. Podle některých expertů si někteří transmigranti na podobný styl života zvyknou a přestanou jej brát jako dočasný efekt migrace (Suleymanov 2007 in Tolstokorova 2009: 7).

1.2 Kombinace osobního a pracovního života migrantek

Pro popsání strategií, které lidé volí při kombinování pracovního a osobního života je v literatuře používána řada konceptů, například work-family interface, work-family conflict, work-family balance, apod. (srovnej Korpa 2010: 56-57). Ve svém výzkumu se ztotožňuji s definicí „sladování pracovního a osobního života“¹¹ (reconciliation of work and family life), která odkazuje k „nutnosti kombinovat, spojovat a koordinovat závazky, požadavky a aktivity spojené s rolemi v domácnosti a zaměstnání“ (Korpa 2010: 56). Vycházím přitom z předpokladu, že při organizaci pracovního a osobního života nemusí vždy dojít k rovnováze, jak bude ukázáno na příkladě migrantek¹².

¹¹ Zde se jedná o doslovný překlad, ve své práci ale používám i výrazy „kombinování pracovního a osobního života“, „organizování pracovního a osobního života“ atd. U všech vycházím z uvedené definice.

¹² Uvedené koncepty vztahuji vzhledem ke zkoumanému vzorku pouze na ženy – migrantky, ačkoliv mnohé z nich by bylo možné aplikovat i na muže.

Konkrétní podoba kombinování pracovního a osobního života je dána individuálními rozhodnutími jedinců, zároveň je však determinována řadou faktorů, jako je například pohlaví, rodinný stav, pracovní zařazení, socio-ekonomické postavení apod. Zároveň strategie, které lidé při kombinování pracovního a osobního života volí, ovlivňují podobu veřejné politiky a společenského řádu, například prostřednictvím zapojení do trhu práce. Tento vztah funguje recipročně, protože fungování veřejné politiky (například nastavení rodičovských příspěvků) má vliv na volbu vhodných strategií¹³. Kombinování pracovního a osobního života je navíc proces, který se dynamicky vyvíjí vzhledem k měnícím se podmínkám a možnostem jedinců (Korpa 2010: 55-56).

Někteří badatelé (Zedeck a Mosier 1990, O'Driscoll 1996) se shodují, že v tradičním pojetí existuje pět hlavních modelů používaných při objasňování vztahů mezi pracovním a osobním životem. Segmentační model (segmentation model) předpokládá, že práce a „mimo-práci“ jsou dvě odlišné oblasti života, které jsou žity odděleně a nemají na sebe navzájem vliv. Oproti tomu model rozšíření (spillover model) tvrdí, že jedna oblast může ovlivnit druhou v pozitivní či negativní rovině. Podle kompenzačního modelu (compensation model) to, co chybí v jedné sféře (co se týče požadavků a uspokojení), může být nahrazeno v jiné. Instrumentální model (instrumental model) popisuje, že aktivity v jedné oblasti mohou ulehčit úspěch v té druhé. Poslední je konfliktní model (conflict model), který říká, že vzhledem k vysokým požadavkům na jedince ve všech oblastech života, musí být někdy udělána těžká rozhodnutí, která mohou způsobit konflikty a možné přetížení jedince. Guest ovšem upozorňuje na to, že uvedené modely jsou pouze deskriptivní a bylo by vhodné analyzovat příčiny a následky, které z nich vyplývají (Guest 2002: 258-259). V rámci mé analýzy kombinování pracovního a osobního života migrantek se zdá být nejnáročnější konfliktní model, který se projevuje především v případě transnacionálních matek. Je ovšem nutné reflektovat, že praktiky jednotlivých migrantek se v tomto ohledu liší. Zároveň aby byla překonána deskriptivní povaha představených modelů, je vhodnější individuálně posuzovat jednotlivé strategie, které migrantky volí a jejichž možné rozdělení bude popsáno v následující kapitole.

---

¹³ Jak bylo naznačeno v úvodu, vliv veřejné politiky ČR na volené strategie přesahuje rámec této práce.

1.2.1 Kombinování pracovního a osobního života migrantek

Migrantky se při kombinování pracovního a osobního života nacházejí ve specifické situaci. Po příjezdu do nové země se pohybují v cizím prostředí, ve kterém se musí nejprve samy zorientovat. Od začátku zároveň musí intenzivně pracovat a zvládat péči o domácnost a rodinu, což jim komplikuje chybějící zázemí i širší sociální síť. Jejich pracovní nasazení by zároveň mělo být „vyrovnáno“ volným časem, který by mohly věnovat odpočinkovým činnostem (Dyer et al. 2011: 686). Ten ovšem, jak prokázal i můj výzkum, většina migrantek prakticky nemá, nebo pouze v omezené míře. Pokud ženy nepracují, věnují se především péči o domácnost a děti. Lze tedy předpokládat, že rodiny migrantů musí při kombinování pracovního a osobního života překonávat odlišné překážky než původní obyvatelé.

Dosavadní výzkumy o kombinování pracovního a osobního života měly převážně lokální charakter a nezaměřovaly se na životní strategie migrantů. Podobné výzkumy se začínají objevovat až v posledních letech (Wilding a Baldassar 2009, Kilkey a Merla 2014, Dyer et al. 2011, Wall a São José 2004). Většina z nich se ovšem zaměřuje na strategie migrantů ve Spojených státech amerických, kdežto těm žijícím v evropských zemích je věnována menší pozornost. Výzkumníci Datta, McIlwaine, Evans, Herbert, May a Wills (2007: 408-409) tvrdí, že z dosavadních výzkumů můžeme usoudit, že migranti směřující do Evropy nepatří do nejchudší společenské vrstvy a většinou svůj odchod vidí jako cestu k vylepšení své situace. S tímto tvrzením ovšem nesouhlasím, protože jak bude ukázáno v mém výzkumu, i mezi těmito migranty se najdou tací, kteří svou migraci řeší existenciální problémy svých rodin. Naopak souhlasím s tvrzením, že „po příjezdu migranti čelí mnoha výzvám v podobě získání přístupu na trh práce, k bydlení, k sociálnímu zabezpečení a k získání nových sociálních kontaktů“ (Wall a José 2004: 592). I v tomto případě je ovšem nutné podotknout, že tuto tezi nelze zcela zobecnit. Mezi ukrajinskými migranty například existují skupiny, které (především v minulosti) měly příjezd do České republiky zprostředkovaný agenturou, která jim zajistila práci i bydlení. Navíc se ukazuje, že v současné době řada Ukrajinců následuje při migraci známé či členy rodiny, kteří pro ně představují první sociální kontakty v nové zemi a mohou jim usnadnit jejich adaptaci.

1.2.1.1 **Strategie migrantek při kombinaci pracovního a osobního života**

Strategie, které migrantky volí při kombinování pracovního a osobního života jsou determinovány především jejich rodičovstvím. Zároveň mohou být ovlivněny řadou dalších okolností, jako je například etnicita, sociální zařazení a imigrační politika cílové země. Podle Wall a José (2004: 592) hrají roli také důvody, které k migraci vedly. Ve svém výzkumu¹⁴ identifikovali rozdíly ve strategiích volených při organizaci práce a péče o rodinu například mezi migranty motivovanými pracovním postupem, studenty, nekvalifikovanými pracovníky apod. Na základě svých zjištění autoři vytvořili typologii pěti nejčastěji používaných strategií.

První označují jako „delegovanou péči mimo rodinu¹⁵“ (extensive delegation of care), tedy přenesení starosti o děti na třetí osobu. To může zahrnovat využití formálních institucí, například družin nebo školek. Druhou alternativou je zapojení členů širší rodiny, především prarodičů (Wall a José 2004: 591-619). Dyer et al. (2011:690) tvrdí, že by bylo možné do této kategorie zahrnout i praktiky transnacionálních matek. S tím ovšem nesouhlasím, jelikož se domnívám, že by si tato strategie zasloužila vlastní kategorii. Na základě své analýzy usuzuji, že existuje rozdíl mezi tím, když jsou děti vychovávány babičkou na Ukrajině a v Čechách, především vzhledem k možnostem matek zasahovat do této výchovy a udržovat s dětmi kontakt.

Druhou strategií je „střídavá péče v rámci nukleární rodiny“ (negotiation of care within the nuclear family), při které se o starost dělí oba partneři na základě svého pracovního vytížení. Možností je také zapojit starší sourozence při péči o ty mladší.

Další typ Wall a José (2004: 591-619) pojmenovali „mateřská péče“ (mother-centredness), při které migrantky omezují nebo zcela zanechávají své práce, aby se mohly věnovat péči o děti. Proti této definici se ovšem někteří výzkumníci vymezují, protože podle nich jsou i jiné strategie primárně založeny na péči matek, aniž by se přitom musely vzdát svého zaměstnání (Dyer et al. 2011: 690). Podle mého názoru to ovšem

¹⁴ Wall a José analyzovali data z projektu SOCCARE, v rámci kterého byly pořizovány rozhovory s rodinami migrantů (páry nebo rodiči *samoživiteli, kteří mají děti do věku 10 let*) v pěti státech (Finsku, Francii, Itálii, Portugalsku a Velké Británii).

¹⁵ Zde se jedná o neoborné překlady autorky práce.

Wall a José nezpochybnují, pouze upozorňují na fakt, že některé ženy svou kariéru zcela podřídí starosti o rodinu.

V protikladu k „mateřské péči“ autoři definují typ označený jako „zanedbaná péče“ (child negligence), při kterém se migrantkám nedaří organizovat svůj pracovní a osobní život tak, aby dítěti byla věnována dostatečná pozornost. Jedná se o případy, kdy matky nechávají své děti zcela bez dozoru nebo pod dohledem jejich starších sourozenců, kteří jsou však příliš mladí na podobnou zodpovědnost¹⁶ (Wall a José 2004: 591-619).

Jako poslední typ Wall a José uvádí „kombinovanou péči“ (superimposition of care upon work), při které se matky snaží nalézt kompromis mezi časem stráveným v práci a s dětmi. V tomto případě si například migrantky, pokud jim to podmínky umožní, berou své potomky s sebou do zaměstnání (Wall a José 2004: *ibid.*).

V souvislosti s mými zjištěními se mi zdá být typologie Wall a José dobře formulovaná, pouze bych ji, jak bylo naznačeno, v mém případě doplnila o „péči na dálku“ využívanou transnacionálními matkami. V takovém případě by bylo možné v rámci mého vzorku identifikovat všechny uvedené typy. Zároveň se na základě získaných dat domnívám, že se používané strategie v mnoha případech doplňují (například když matky nechají své děti ve školní družině a následně si je vezmou do práce). Jisté je i to, že se vyvíjejí v čase podle toho, jak děti rostou a jak jsou samostatné. V případě transnacionálních matek představuje impuls ke změně strategií příjezd jejich dětí.

---

¹⁶ Autoři ve svém případě hovoří o dětech mladších 10 let.

2 Metodologická část

V této části představuji zvolenou metodu výzkumu a její epistemologické a teoretické ukotvení. Dále popisuji zkoumaný vzorek a průběh sběru dat. Následně se věnuji etickým otázkám výzkumu a reflektuji limity zkoumané metody.

2.1 Metodologie výzkumu

Cílem mého výzkumu je popsat fenomén kombinace pracovního a osobního života tak, jak jej vnímá a prožívá konkrétní homogenní skupina lidí, v mém případě ukrajinské migrantky v České republice. Vzhledem k povaze zkoumaného jevu i cílové skupiny jsem se rozhodla provést kvalitativní výzkum. Při něm je klíčové popsat zkoumaný fenomén z perspektivy zainteresovaných subjektů. Tento typ výzkumu navíc umožňuje dát zkoumané skupině velký prostor k vyjádření. Metody kvalitativního výzkumu jsou vhodné k navázání důvěrného vztahu mezi zkoumanými subjekty a tazatelem, díky čemuž je možné se ptát i na citlivá témata (Denzin, Lincoln 2003: 13). Domnívám se, že prožívání mateřství a jeho kloubení s pracovním životem mezi taková témata patří, obzvláště u skupiny transnacionálních matek.

Při užití metod kvalitativního výzkumu vycházím z epistemologického ukotvení sociálního konstruktivismu. Sociální konstruktivismus¹⁷ vychází z myšlenky, že jedinci realitu, ve které žijí, sociálně konstruují. Jinými slovy „vytváří koncepty, modely a schémata, skrze která porozumívají zkušenostem a zároveň kontinuálně testují a modifikují tyto konstrukce ve světle nových zkušeností“ (Schwandt 2000: 197). Tyto konstrukty jsou navíc historicky a kulturně podmíněné, vytváří se na základě sdíleného chápání, jazyka a dalších sociálních jevů. Z toho plyne, že lidské vědění je do určité míry ideologické, politické a hodnotící (Schwandt 2000: 198). Při analýze dat vycházím z předpokladu, že získané výpovědi jsou konstrukcí vytvářenou migrantkami na základě jejich zkušeností. Zároveň reflektuji kulturní podmíněnost těchto výpovědí, které mohou být ovlivněny ukrajinskou mentalitou a také se v nich mohou odrážet vlivy českého prostředí a možná nedůvěra k němu.

---

¹⁷ Cílem této práce není představit pohled sociálního konstruktivismu, pouze upřesnit, z jakého paradigmatu při své analýze vycházím.

2.1.1 Metoda sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem zvolila hloubkový rozhovor¹⁸. Ve svém výzkumu usiluji o získání subjektivních pohledů migrantek na jejich zkušenosti a životní názory. Metoda interview se jeví jako vhodný nástroj, jelikož jejím „účelem je získat popis života respondenta s respektem k jeho vlastní interpretaci významů popsání problému“ (Kvale 1983: 174). Hloubkový rozhovor jsem zvolila proto, abych získala co nejbohatší výpovědi účastnic, na jejichž základě bych mohla určit, jaké události ony samy ve svém vyprávění považují za klíčové. Pokud se výzkumník při interview snaží jít do hloubky zkoumaného tématu, získává tím možnost vyzvědět od účastnic jejich vlastní interpretaci jejich situace (Charmaz 2006: 25). Svě rozhovory jsem se rozhodla připravit jako polostrukturované, jelikož jsem se nechtěla omezovat pouze na předem vymezené otázky. Zároveň jsem usilovala o získání výpovědí týkajících se konkrétních témat vývoje pracovních a osobních drah migrantek, proto jsem nemohla zvolit metodu nestrukturovaného, například biografického vyprávění. Polostrukturovaný rozhovor se mi zdál ideální, jelikož mi umožňoval se v jeho průběhu doptávat na další informace a rozvíjet tak zajímavá témata, která se objevila. Snažila jsem se přitom zasahovat do rozhovoru co nejméně a ponechat velký prostor naracím účastnic.

Ve svém výzkumu vycházím z principů grounded theory, pro kterou je metoda interview typická. Metody využívané v rámci grounded theory jsou založeny na „systematickém a zároveň flexibilním vedení při sběru a analýze kvalitativních dat za účelem vytvoření teorií 'ukotvených' v samotných datech“ (Charmaz 2006: 2). Při takto vedeném výzkumu je důležité pozorně studovat prostředí, ve kterém se sběr dat odehrává, a především jeho samotné aktéry. Snahou je pochopit, jak oni sami vysvětlují své výpovědi a jednání a snažit se je na základě toho analyzovat. Výzkumník tedy musí být otevřený ke všem podnětům, díky nimž může lépe pochopit životy zkoumaných účastnic. Tak lze během sběru dat získat bohatý výzkumný materiál, který v mém případě tvořila především samotná interview, ale i polní poznámky, které jsem si po každém rozhovoru zaznamenala a která zachycovala můj dojem z účastnic a naší vzájemné interakce.

---

¹⁸ Jsem si vědoma, že tak jako všechny metody sběru dat, má i rozhovor svá omezení. Některá z nich, která jsem v souvislosti se svým výzkumem pocítila, uvádím na konci metodologické kapitoly.

Při využívání principů grounded theory je jednou z klíčových částí práce s daty. Prostřednictvím kvalitativního kódování přiřazujeme jednotlivým výpovědím označení podle toho, o čem vypovídají. V mém případě jsem použila otevřené kódování, při kterém jsem neměla předem připravené kategorie, a vycházely tedy přímo ze získaných dat. Kódování nám umožňuje data následně třídít, spojovat a především hledat mezi nimi souvislosti a rozdíly. Během tohoto procesu jsem si zároveň dělala poznámky k možné interpretaci dat a pracovala i s pořízenými field notes. Tímto způsobem jsem následně získané kódy kategorizovala, dávala do souvislostí a následně interpretovala. V rámci principů využívaných grounded theory by procesu interpretace předcházela další sběr dat, jejichž následná analýza by umožnila prověřit a vylepšit vytvořené analytické kategorie, což by v konečné fázi vedlo k formulování teoretického porozumění zkoumané skutečnosti (Charmaz 2006: 3-4). Vzhledem k omezeným možnostem k provedení svého výzkumu jsem provedla pouze první fázi sběru a interpretace dat a moje práce si neklade za cíl docílit formulace teoretického ukotvení zkoumaného tématu a má interpretativně-explorační charakter.

2.2 Design výzkumu

2.2.1 Popis vzorku

Do zkoumaného vzorku bylo zařazeno čtrnáct migrantek¹⁹ ve věku od 33 do 50 let. Jedenáct žen přitom pochází ze západní Ukrajiny, dvě z centrální a jedna z východní části země. Sedm žen uvedlo, že má středoškolské vzdělání, dvě vyšší odborné a pět vysokoškolské²⁰. Doba pobytu migrantek v České republice se pohybuje v rozpětí od 8 do 19 let. V současné době má devět žen povolení k trvalému pobytu a pět získalo české občanství. Co se týče rodinného stavu, sedm žen je vdaných za muže ukrajinského původu, jedna za Čecha, tři rozvedené ženy mají trvalý vztah (dvě s Čechem, jedna se Slovákem), dvě jsou rozvedené bez trvalého vztahu a jedna žena právě prochází rozvodovým řízením.

Jednou z podmínek zařazení do výzkumu bylo, aby byly migrantky ekonomicky aktivní. V současné době je jedna žena na mateřské dovolené, jedna v pracovní

---

¹⁹ Přehled osobních charakteristik migrantek je zpracován v tabulce 1 (příloha 1). Stručné profily participantek jsou k nahlédnutí v příloze 2.

²⁰ Zde bych ráda upozornila na fakt, že vzdělání, které ženy uvedly, nemusí odpovídat obdobné kvalifikaci v českém vzdělávacím systému.

neschopnosti a dvanáct pracuje na zaměstnanecký poměr nebo jako OSVČ. Ve vzorku se objevilo široké spektrum zaměstnání, které migrantky v současné době vykonávají: čtyři uklízečky, dvě výrobkyně lahůdek, dvě podnikatelky, kadeřnice, kosmetička, tiskařka, administrativní pracovnice, středoškolská učitelka a taneční lektorka²¹.

Další podmínkou zařazení do výzkumu bylo, aby migrantky měly děti. Počet dětí žen se pohybuje od jednoho do čtyř, přičemž nejmladšímu dítěti jsou v současné době necelé 3 roky a nejstaršímu 32 let²².

Vzorek byl od začátku designován tak, aby obsahoval čtyři skupiny. První skupinu tvoří tři ženy, jejichž děti s nimi od začátku pobývaly v České republice. Do druhé skupiny patří čtyři Ukrajinky, které nejprve přijely samy, a své děti si přivezly až po nějaké době. Třetí skupinu představují čtyři transnacionální matky, jejichž děti po celou dobu jejich pobytu žily na Ukrajině²³. Poslední skupinou jsou tři ženy, kterým se děti narodily až v České republice. Účelem takto zvoleného designu bylo porovnat mezi skupinami, jak se liší jejich strategie při kombinování pracovního a osobního života.

2.2.2 Rekrutace participantek

Vzhledem k povaze zkoumaného souboru jsem při shánění vhodných participantek využila účelovou metodu výběru. Nejprve jsem oslovila známé, jestli nemají ve svém okolí Ukrajinky, které odpovídají požadovaným kritériím. Tímto způsobem se mi podařilo získat nejvíc kontaktů, ze kterých vzešlo 10 rozhovorů. Dále jsem prostřednictvím e-mailu kontaktovala některé organizace, které pracují s migranty s prosbou o pomoc při shánění participantek, konkrétně Ukrajinskou iniciativu v České republice, Člověka v tísni a Sdružení pro integraci a migraci. Díky odpovědi z Ukrajinské iniciativy v ČR jsem se dozvěděla o kulturní akci pořádané u příležitosti svátku matek, kterou jsem navštívila. Zde se mi podařilo domluvit tři rozhovory. Poslední participantku jsem získala na základě kontaktu od jiné účastnice výzkumu.

²¹ Uvádím zde všechna zaměstnání, které migrantky vykonávají, přičemž některé z nich mají dvě paralelní práce. Naopak zde neuvádím zaměstnání žen, které v současné době aktivně nepracují.

²² Jedná se o „dítě“ transnacionální matky, která zde žije už 17 let, v rozhovoru jsme se zaměřovaly na dobu, kdy bylo dítě ještě ve školním věku.

²³ Některé z těchto dětí, nyní už dospělých, se přesouvají do České republiky až v současné době (viz analytická část práce).

2.2.3 Průběh sběru dat

Sběr se uskutečnil od dubna do června 2014 v Praze, jeden rozhovor byl pořizený v obci ve východních Čechách. Při domlouvání rozhovorů jsem respondentkám vycházela časově vstříc, některé se odehrály během víkendu, kdy ženy nepracovaly. Největší počet interview byl pořizen v kavárnách v lokalitě, která participantkám vyhovovala. V jednom případě rozhovor proběhl v parku a ve třech na pracovišti migrantek. Místa jsem se snažila vybírat tak, aby se v nich ženy cítily dobře a byla pro ně dobře dostupná. Jako poděkování za rozhovor jsem za participantky zaplatila útratu, případně jim předala drobnou pozornost.

Na začátku setkání jsem ženám objasnila cíle výzkumu a požádala je o podepsání informovaného souhlasu²⁴. Samotný rozhovor, který probíhal v českém jazyce, trval od 1 do 2,5 hodin. Vzhledem k předem definovaným skupinám jsem měla nachystané čtyři varianty scénáře²⁵. Nejprve jsem zjišťovala důvody migrace a vývoj pracovních drah migrantek. Druhá část se věnovala osobnímu životu participantek v době odjezdu do České republiky. Následovaly bloky otázek týkající se vývoje osobního života participantek během pobytu v Čechách a jeho propojování s pracovními drahami. Tyto otázky byly specifické vzhledem k odlišným podmínkám žen pro výchovu dětí. U transnacionálních²⁶ matek mě zajímaly okolnosti a prožívání odjezdu a doby bez dětí, a to jak zvládaly výchovu dětí na dálku. Matek, které sem své děti přivezly později, jsem se dále ptala, jak vypadalo jejich znovu soužití a adaptace dětí na nové prostředí. Adaptace dětí mě zajímala také u žen, které je zde měly od začátku s sebou. U matek, kterým se potomci narodili v České republice, jsem zjišťovala okolnosti plánování rodičovství a organizování pracovního a osobního života po jejich narození.

Všech participantek jsem se dále ptala na vývoj partnerských vztahů, trávení volného času a plány do budoucna. Poslední okruh otázek se týkal prožívání současné krizové situace na Ukrajině a jejich případných dopadů na životy participantek. V závěru jsem zjistila identifikační údaje. Po rozhovoru došlo ve většině případů ještě

²⁴ Podoba informovaného souhlasu je k nahlédnutí v příloze č. 3.

²⁵ Scénář kromě zkoumaného fenoménu pokrýval ještě celou řadu dalších témat, jako jsou například zkušenosti žen s pracovní diskriminací apod. Analýza těchto jevů překračuje rámec předložené práce. Scénář je k nahlédnutí v příloze č. 4.

²⁶ Scénář jsem měla rozdělený na otázky pro ženy, jejichž děti žijí stále na Ukrajině a pro ty, za nimiž jejich potomci přijeli, některé otázky se však překrývaly.

k neformálnímu rozhovoru s migrantkami, čímž byl získán další materiál k analýze. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a zároveň jsem si v jejich průběhu psala krátké poznámky. Bezprostředně po ukončení interview jsem si ke každé participantce poznamenala svůj dojem z vyprávění a shrnula klíčové body. Získané polní poznámky jsem později využila při analýze.

Rozhovory byly následně přepsány²⁷, přičemž byly odstraněny veškeré identifikační údaje a pravá jména participantek nahrazena pseudonymy. Záznam nebyl doslovný, upraveny byly především stylistické nedostatky výpovědí. V přepisu byl zaznamenán i neverbální projev migrantek, jehož reflexe byla při analýze dat užitečná. Rozhovory byly nahrány do programu Atlas/ti, kde byly kódovány a následně analyzovány za použití principu grounded theory.

2.3 Etické okolnosti výzkumu

Při kvalitativním výzkumu, který se snaží do hloubky zkoumat určitou skupinu lidí, je velmi důležité dodržovat etické zásady. U výzkumu ukrajinských migrantek je to podstatné hned z několika důvodů. Participantky tvoří ohroženou skupinu jakožto cizinky, které se pohybují v neznámém prostředí, jež mají ve svých výpovědích konfrontovat. Zároveň se jedná o ženy, které mohou například při zapojení do trhu práce čelit diskriminaci vzhledem ke svému původu a pohlaví. V neposlední řadě se ve zkoumaném vzorku objevují matky, které prožívají či prožívaly odloučení od svých dětí, což je pro většinu z nich velmi citlivé téma, které může být podvědomě spojené s pocitem viny.

Interakce mezi tazatelkou a dotazovanými ženami má vliv na jejich výpovědi. Informace, které během interview získáme, jsou ovlivněny naším chápáním a porozuměním. Při pořizování rozhovoru pro mne bylo zásadní vytvořit příjemnou atmosféru, aby se participantky cítily dobře. Na začátku jsem navazovala kontakt neformální konverzací, při které jsem ženy seznámila s obsahem výzkumu a dala jim možnost položit mi doplňující otázky. Zároveň jsem se snažila v ženách důvěru a projevit empatii vůči jejich situaci.

---

²⁷ Ukázka přepisu rozhovoru, viz příloha 5. Všechny přepisy jsou k nahlédnutí u autorky práce.

Dodržování etických zásad bylo zajištěno především skrze informovaný souhlas, který jsem před rozhovorem participantkám předložila. V něm byly seznámeny s tím, že získaná data budou anonymizována a bude s nimi důvěrně zacházeno. Dále byly upozorněny na to, že rozhovor bude zaznamenán na diktafon. Participantky byly ujištěny, že mohou kdykoliv odmítnout odpovědět. Během rozhovoru tuto možnost některé využily, což jsem respektovala a dále se na problematické otázky nedoptávala.

2.4 Reflexe použité metody a limita výzkumu

Metoda narativních rozhovorů se ukázala být vhodným nástrojem pro získání dat o ukrajinských migrantkách v České republice. Díky použití kvalitativní metody bylo možné získat vhled do zkoumané problematiky z perspektivy jejích aktérek. Při rozhovorech se mi podařilo získat důvěru participantek. Díky tomu se ženy při vyprávěních otevřely a sdělovaly mi i velmi osobní informace. S podobnými informacemi jsem během analýzy zacházela citlivě, aby nedošlo k poškození participantek.

I přes snahu provést výzkum co nejkvalitnějším způsobem, obsahuje práce několik problémových skutečností, počínaje tím, že ukrajinské migrantky bychom mohli zařadit do skupiny těžko dostupné populace. První obtíže nastaly tedy při rekrutaci participantek. V první řadě jich na území České republiky žije omezený počet. Za druhé v mnoha případech vykonávají povolání, se kterými člověk nepříjde běžně do styku. S tím souvisí i jejich nepravidelná a často dlouhá pracovní doba, která se také ukázala být při shánění participantek překážkou. Ženy bývají po práci často unavené a nechtějí svůj volný čas, kterého mívají málo, věnovat rozhovoru, s cizím člověkem. S řadou z nich tedy bylo obtížné najít vhodný termín na rozhovor.

Další problémy byly způsobené některými kritérii, která jsem si pro výběr participantek určila. Vzhledem k tomu, že interview probíhala v češtině, bylo nutné, aby Ukrajinky tento jazyk ovládaly alespoň na komunikační úrovni, čímž se jejich okruh zúžil. Komplikované bylo sehnat participantky do některých z předem stanovených skupin. Nejobtížnější to bylo u žen, které si své děti přivezly rovnou s sebou. To se mi zdá být logické, protože málo žen má zpočátku dostatek peněz a potřebné zázemí

k tomu, aby mohly přivést své děti. Naopak nejnáze se sháněly transnacionální matky, což podporuje tvrzení Petry Ezzeddine, že více než polovina ukrajinských žen pobývá v České republice bez svých dětí (Ezzeddine 2012: 24).

Při pořizování rozhovorů docházelo k problémům při komunikaci. I když většina participantek mluvila česky velmi dobře, občas nerozuměly otázce, nebo odpovídaly na něco jiného, ale stačilo otázky upřesnit. Přesto lze předpokládat, že některé participantky byly ve svých vyprávěních determinovány omezenými komunikačními prostředky, což se projevovalo tím, že jejich výpovědi byly stručnější.

U některých participantek se objevily obtíže při odpovídání na některé otázky. To byl případ především transnacionálních matek, které v České republice pobývají už kolem 15 let, a hůř se jim vybavuje takto vzdálená doba. Domnívám se také, že zde funguje selektivní paměť – některé ženy se snaží vzpomínky na dobu, kdy své děti opustily, potlačit. Zároveň se jim o svých zkušenostech nechce příliš hovořit, protože si uvědomují stigma, kterého se jim ve společnosti dostává. Jiné matky, kterým nevadilo o svých zkušenostech hovořit, zase v mnoha případech neudržely své emoce a během rozhovoru se rozplakaly. V některých případech bylo nutné rozhovor přerušit, v jiných se participantky otevřely a vyprávěly dál. K přerušení docházelo i vnějšími vlivy, jako byla například obsluha, příchozí telefonní hovory, děti migrantek žádající si pozornost apod. V těchto případech jsem znovu pokládala poslední položenou otázku a snažila se ženy „vtáhnout“ zpět do tématu.

Řada příběhů migrantek byla velmi emotivní. Jako tazatelka a badatelka v jedné osobě jsem si tedy musela dávat pozor, abych si od získaných dat udržela potřebný odstup. Tuto situaci jsem řešila tak, že jsem si ponechala časový rozestup mezi pořizováním rozhovorů a jejich kódováním a následnou analýzou. Při samotné analýze jsem pak tuto skutečnost měla na paměti a snažila se ke svým datům přistupovat nezaujatě.

3 Analytická část

Analytická část je rozčleněná na 6 hlavních částí, reflektujících výzkumné podotázky a zároveň faktor času v životě participantek. Ženy, které se rozhodnou migrovat do jiné země, musí už před odchodem pečlivě zvažovat, jakým způsobem ideálně zkombinovat svůj pracovní a osobní život. V průběhu pobytu pak migrantky své strategie upravují, podle toho jak se vyvíjí jejich pracovní a především osobní život. V rovině osobního života se jedná o změny v mateřství, především narození dětí a sloučení rodiny. Ve své analýze popíšu jednotlivé fáze pobytu ukrajinských migrantek od doby rozhodování se pro migraci po současnost a strategie, které v nich volí při organizování pracovního a osobního života. Zároveň ukážu, jak se jednotlivé strategie liší u čtyř nadefinovaných zkoumaných skupin žen. Celkové shrnutí zjištěných poznatků přináším v závěrečné kapitole své diplomové práce.

3.1 *Za prací, za láskou a hlavně kvůli dětem (důvody migrace)*

V procesu migrace žen hrají významnou roli důvody, které je vedly k přesídlení do jiné země. Ve výpovědích migrantek lze vysledovat strategie, které volily při kombinaci pracovního a osobního života ještě před odjezdem a které měly na jejich rozhodování o migraci vliv²⁸.

3.1.1 Špatná ekonomická situace rodin

Nejčastějším důvodem odjezdu z Ukrajiny, který participantky uváděly, byla jejich ekonomická situace. Ta souvisela s nepříznivými životními podmínkami na Ukrajině, které nastaly po rozpadu Sovětského svazu a které ohrožovaly především ženy pocházející z chudších venkovských rodin. Ačkoliv se doba jejich odchodu z Ukrajiny lišila (jedná se o období mezi lety 1995 a 2007), tehdejší situace měla na určité skupiny lidí podobné dopady. Ekonomické důvody odchodu uvedlo jako hlavní motiv celkem deset participantek. Pouze dvě z nich byly v situaci, kdy neměly na Ukrajině zaměstnání, zbylé ženy vypověděly, že práci měly, ale dostávaly za ní pouze malý plat, který jim nestačil na uživení sebe a rodiny. Nutnost řešit tuto situaci se projevovala především u žen, které v té době již měly děti, ale neměly fungující vztah a staly se tak hlavními živitelkami rodiny. Ve zkoumaném vzorku to byl případ tří žen – Kateryny,

²⁸ Strategie uplatňované při životě na Ukrajině nepřímo ovlivňují i strategie používané v České republice, jak bude ukázáno později.

Tamary a Vitalie. Tyto ženy mají zároveň společné to, že musely na určitou dobu nechat své děti na Ukrajině, všem se podařilo umožnit jim později příjezd do České republiky. Tamara uvedla, že se s bývalým manželem rozvedla kvůli neshodám ještě v době těhotenství, svého syna tedy vychovávala sama. V době, kdy se rozhodovala o emigraci, sice měla místo učitelky, ale dostávala velmi nízký plat a přes prázdniny si musela jezdit přivydělávat do zahraničí. Ke konci jí však už přestali ve škole platit úplně a ona se rozhodla kvůli práci odjet z Ukrajiny. Podle jejích slov byla situace už natolik kritická, že jim šlo se synem o přežití.

„Neměla jsem na vybranou. Buďto umřít nebo nám doopravdy šlo o chleba. Když jsem upekla něco takovýho, takovou placku, protože já umím péct chleba a pekla jsem chleba, ale to už nebylo ani na chleba, bylo tak málo mouky, že jsem upekla jenom takovou placku. A vždycky jsem odkrojila jenom synovi, že by měl k jídlu. A on říkal mami, a ty proč nejíš? A já říkám pro postavu, jo, a dělala jsem si vždycky legraci. To nebylo pro postavu. Ale jako jsem protahovala ten čas, aby syn přežil, aniž by se dostal do takových těch problémů.“ (Tamara, 48 let, 1 dítě, rozvedená)

Většina žen z uvedené desetičlenné skupiny měla ale v době rozhodování o odchodu partnera a dětí ve věkovém rozpětí od dvou do patnácti let. To výrazně ovlivnilo, co bylo z ekonomického hlediska jejich hlavní motivací odchodu: neřešily tolik existenciální problémy, ale víc se soustředily na zajištění budoucnosti svých dětí, zejména co se týče vzdělání a hmotného zabezpečení.

“Mám svůj barák, bydlím na vesnici, všechno bylo skoro v pořádku. (...) Mám dvě dcery. Holky už rostly, už to bylo na nějaký studium, to u nás stálo v tu dobu velký peníze, tak sem začal jezdit manžel. Já práci furt měla, ale to byly strašně malý peníze, nedalo se. Tak jsem furt jezdila sem jenom na krátkou dobu, na pár měsíců .” (Oleksa, 50 let, 2 děti, vdaná)

„2003 jsem přišla, vracela jsem se tam na rok, na dva, teď jsem posledních 5 let tady a už bych nechtěla odjet, protože děti jsou velký, potřebují studovat, se oblíkat...(…) Tak co bych jim dala? Ten život, že nic nemáme? A můj kluk říká, a já bych se mami chytil špatný party. Protože ty lepší by mě nechtěli, když nemám. Oni

choděj třeba na bowling, na billiard, do bazénu a kdyby na to neměl, šel by do tý špatný party. A tam jen cigarety a vodka.“ (Valentyna, 36 let, 2 děti, rozvedená)

Dvě z participantek, které byly v době odchodu svobodné, neměly po ukončení studia žádné nebo jen velmi malé pracovní zkušenosti a neviděly pro sebe na Ukrajině žádnou pracovní perspektivu. Motivem odchodu Světlany byla pracovní nabídka, u Julie to byla kombinace dvou důvodů - toho, že její přítel už v Česku pracoval a možnosti zde získat práci.

U ekonomicky orientované migrace žen se vzájemně doplňují jak pracovní, tak osobní důvody. Migrantky se dostávají do situace, kdy jsou nuceny si za hranicemi hledat lépe placená zaměstnání, i za cenu toho, že musí v některých případech opustit své děti. Právě děti a jejich zabezpečení jsou ale podle jejich vyprávění ve většině případů popisovány jako hlavní motivace pro migraci. Je ale třeba zdůraznit, že děti nezůstávají až na výjimky na Ukrajině „bezprizorné“. Pokud s nimi nezůstává otec, funguje rodinná solidarita - starají se další členové rodiny, nejčastěji prarodiče. U těchto žen je patrné, že v rámci mateřství je pro ně důležitější hodnotou schopnost finančně zajistit své děti než jim být fyzicky na blízku.

3.1.2 Nepříznivá politicko-ekonomická situace na Ukrajině

Dalším často zmiňovaným důvodem byla nepříznivá politická a ekonomická situace na Ukrajině, která nastala v 90. letech po rozpadu Sovětského svazu a jejíž důsledky jsou viditelné dodnes. Tento motiv je úzce spojen s prvním zmíněným důvodem odchodu ze země – ekonomickou situací migrantek a jejich rodin. Po rozpadu SSSR řada lidí přišla o práci, došlo k devalvaci měny, zkolaboval systém sociální péče a ještě více se rozšířila korupce. Zatímco většina participantek pocítovala důsledky těchto změn v každodenním životě, těm, které patřily do vyšších společenských vrstev a dokázaly se i díky lepšímu finančnímu zabezpečení vyrovnat s problémy lépe, nevyhovovala nepříjemná atmosféra, která panovala ve společnosti.

Příkladem může být rodina středoškolské učitelky Marty. Ta podle jejích slov na Ukrajině ekonomicky nestrádala. Nebyli nijak utiskováni, ale chyběla jim svoboda a „dusilo je to uzavřením“. Obdobně profesionální tanečnice Anastasija, která sice byla

členkou úspěšného tanečního souboru, ale vadily jí poměry v tehdejší ukrajinské společnosti. Osobní pocity těchto žen převážily nad jejich profesními ambicemi a rozhodly se emigrovat.

„(...) já myslím, že hodně lidí tenkrát odjelo. Který jako uvažovali normálně. Že nemůžete žít jakoby v klidu. Jestli nekradete, jestli nemáte nějaký příjmy odjinud, jestli nemáte nějak (kontakty na – pozn. V. V.) mafii, mafiózni styky (...).“ (Anastasija, 45 let, 4 děti, vdaná)

3.1.3 Následování partnera

Sedm participantek během rozhovorů uvedlo, že jedním z hlavních důvodů migrace bylo následování jejich partnera. U čtyř z nich se jednalo o dlouhodobého ukrajinského partnera (Marta a Anastasija byly už vdané, Julie a Regina se vdaly v průběhu migrace), Diana přijela kvůli nové známosti s mužem slovenské národnosti. Také Kateryna a Ana uvedly, že dlouhodobý pobyt jejich manželů byl jedním z motivů, které je vedly k migraci.

Luba a Oleksa, které byly v době migrace také vdané, přítomnost manžela jako explicitní důvod k příjezdu nevedly, nicméně z jejich vyprávění vyplývalo, že na ně měla při zvažování odjezdu vliv. V tomto případě tedy ženy opět dávají své pracovní a osobní důvody k odjezdu do rovnováhy – kvůli práci musí některé z nich fyzicky opustit jednu rovinu svého osobního života, a sice své děti, aby mohly naplnit jinou, kterou je touha po partnerském soužití. Nicméně i za těchto okolností opouští Ukrajinky děti pouze fyzicky. Ve všech případech byla touha po partnerském vztahu doplněna snahou ekonomicky zajistit své děti. Jak uvádí Víznerová (2008: 226) zůstává otázkou, zda by ženy vůbec do cizí země migrovaly i v případě, že by tu jejich partner nebyl a jak významnou roli hraje při jejich rozhodování.

3.1.4 Změny v rodinném zázemí

Dalším důvodem migrace, který se dal ve vyprávěních ukrajinských žen identifikovat, byla změna v jejich rodinném zázemí na Ukrajině. V tomto případě se nejednalo o ženy, které následovaly své partnery, ale o ty, kterým se partnerský vztah rozpadl, a ony se při péči o děti musely spolehnout na pomoc širší rodiny.

Z vyprávění participantek vyplynulo, jak důležité jsou na Ukrajině rodinné vazby. Rozvětvené rodiny často žijí dohromady, nebo ve stejné vesnici. Rodiče jsou zvyklí svým dětem pomáhat i v dospělosti – ať už finančně, či s péčí o děti. Pomoc v rámci rodiny je pro ukrajinské ženy významným prvkem při kombinování pracovního života a péče o domácnost. Pokud se rodinné poměry změní, může být její absence i důvodem k migraci.

Příkladem může být příběh Vitalie. Její muž měl problémy s alkoholem, které se mu ani za pomoci manželky nepodařilo vyřešit. Jelikož Vitalia musela živit jejich dvě dcery, s manželem se raději rozvedla. Ve stejné době jí zemřeli rodiče, takže se žena dostala do složité situace. Na Ukrajině už neměla fungující rodinné zázemí, a tak využila nabídky svého bratra, který už několik let žil v České republice a v případě emigrace jí přislíbil pomoc. Pro participantky, které uvedly jako důvod emigrace změny v rodinné situaci, znamenala migrace do České republiky možnost vydělat víc peněz a zabezpečit tak rodinu. Zároveň ji vnímaly jako příležitost k novému začátku.

„No tak to bylo tím, že mi umřeli rodiče na začátku, umřela mi maminka, to ještě byla mladá, bylo jí padesát čtyři na rakovinu. A pak umřel mi tatínek na srdíčko, měl infarkt. Mladý (manžel – pozn. V.V.) začal chlastat a já jsem měla dvě dcery a bylo to těžké to zvládnout, nakoupit, věci do školy, všechno jídlo zaplatit. A byl tady můj brácha už deset let, tak mi pomohl udělat papíry, všechno (...).“ (Vitalia, 46 let, 2 děti, rozvedená)

Shrnutí

Jako hlavní důvody migrace participantky uváděly zlepšení finanční situace rodiny, nespokojenost s ekonomickou a politickou situací na Ukrajině, touhu po životě s partnerem a přesunutí jádra rodiny do České republiky. Přitom se potvrdilo (srovnej Ezzeddine 2012, Tolstokorova 2010), že ženská migrace bývá motivována více, často komplementárními důvody.

U všech zmíněných důvodů je patrné, že migrantky při jejich zvažování braly v úvahu, jakým způsobem vzhledem k okolnostem plynoucím z jejich ekonomické a rodinné situace zorganizovat svůj osobní a pracovní život. Nejtěžší bylo toto

rozhodování pro transnacionální matky²⁹, které v době odjezdu neměly možnost vzít své děti s sebou. Byly nucené upřednostnit pracovní život před osobním kvůli naplnění svých živitelských povinností. Z rozhovorů vyplynulo, že pro všechny ženy bylo hlavním motivem migrace zabezpečení jejich dětí. Jednalo se především o jejich hmotné zajištění a umožnění přístupu k terciálnímu vzdělání, za které se na Ukrajině platí. Všechny participantky si uvědomují význam vzdělání a věří, že jejich dětem umožní v budoucnu lepší pracovní uplatnění.

3.2 První kontakt s novou zemí (hledání práce)

Po příjezdu do cílové země je důležité vytvořit si stabilní zázemí, které migrantkám umožní se v novém prostředí rychleji zorientovat, a snadněji se vyrovnat s kulturním šokem. Toto zázemí představují především partneři a členové širší rodiny, kteří už v Česku před příjezdem žen pobývali a adaptovali se zde. Mohou migrantkám poskytnout bydlení a usnadnit jim seznámení s cizí kulturou a jejími pravidly a zvyky.

Pouze Diana a Vitalia měly v době příjezdu v Česku širší rodinu. Dianě její matka poskytla prvotní zázemí a pomohla jí sehnat práci i pečovat o dceru. Vitalia, která pocházela z vesnice a byla zvyklá na zcela jiný styl života, zase ocenila pomoc bratra při orientaci ve velkém městě. Bratr jí ze začátku usnadnil situaci i tím, že jí pomohl finančně a sehnal jí ubytování a práci.

„Jako brácha mi vysvětlil, nájem zaplatit, všechno musí se zaplatit, jízdenka, všechno se platí. Ještě bylo těžké zvyknout (si na, pozn. V.V.) ty koruny, já jsem nevěděla, jak to padesát korun platí, to jsou papírový koruny nebo jak (...). Ale jako brácha mi v tom všem pomáhal. Brácha chodil se mnou nakupovat, všude se mnou chodil.“ (Vitalia, 46 let, 2 děti, rozvedená)

Oporu migrantkám po příjezdu do Česka nejčastěji poskytují jejich partneři. Kromě usnadnění adaptace na novém místě jim pomáhají i se sháněním práce. Z vyprávění participantek bylo patrné, že si jejich partneři přáli, aby s nimi jejich partnerky žily v jedné zemi. Julii a Lubě například sehnali zaměstnání před jejich příjezdem. Oleksa a Anastasija hledaly práci společně se svými manželi ještě

²⁹ Za transnacionální matky ve svém výzkumu považuji i ty ženy, za nimiž jejich děti přijely později, jelikož také zažily dobu, kdy byly odloučené od svých dětí.

z Ukrajiny. V případě Marty a Reginy, které byly v době příjezdu na rodičovské dovolené, se o ně manželé dokázali finančně postarat. Výjimkou ve skupině žen, které byly při příjezdu do České republiky vdané, je Kateryna. Ta sice přicestovala za svým manželem, ten s tím ale nesouhlasil, takže jí příjezd nijak neusnadnil. S hledáním zaměstnání jí nepomohl, práci sehnala přes svou známou.

Hledání přes známé je dalším častým způsobem shánění práce, které volily ženy, které přicestovaly bez partnerů. Ty se nemohly spolehnout na pomoc svých blízkých, musely tedy využít sociální vazby. Takto si domluvily práci u soukromníků v Čechách například Valentyna a Tamara, a to ještě v době kdy byly na Ukrajině. Obdobně Oksana, Taťana a Ana³⁰ si práci sehnaly předem prostřednictvím agentury. Všechny tyto ženy sice přicestovaly samy, do určité míry zde ale také měly zázemí, alespoň v podobě ubytování, které jim jejich zaměstnavatelé poskytli.

„Práci jsem vůbec nehledala, mě sem přivezl soused, který tu pracoval, byl na stavbě a někdo mu říkal, že se strašně dobře mají lidé na statku. Že je tam krmí, neplatí za bydlení, tak jsem řekla, že bych jela (...), ptal se mě budeš dělat na statku? Říkala jsem, že mi je to jedno, vždyt doma máme taky krávu, hlavně, aby platili.“ (Valentyna, 36 let, 2 děti, rozvedená)

Co se týče konkrétních zaměstnání, které participantky po příjezdu do Česka vykonávaly, většina z nich byla nekvalifikovaná. Diana, Ana a Kateryna pracovaly jako uklízečky, Kateryna si navíc přivydělávala jako pokojská. Luba pracovala ve výrobě vzduchotechniky, Julie v pekárně a Vitalia ve výrobě lahůdek. Tamara si našla práci v hotelu, kde myla černé nádobí, pomáhala na mandlu a jako pokojská. Taťana a Světlana přijely přes agenturu pracovat jako šičky a švadleny. Oleksa původně pracovala v zemědělství mimo Prahu, Valentyna na statku dojíla krávy. Žádná z těchto žen nepracovala po příjezdu v oboru, který vystudovala, protože se obávaly, že by v něm bez znalosti češtiny a kontaktů nesehnaly místo. Dalším důvodem bylo, že neměly čas shánět jinou práci, protože často pracovaly celý den včetně víkendů.

³⁰Ana představuje v souboru žen výjimečný případ tím, že do České republiky přicestovala „nadvakrát“. Poprvé za práci jako dvacetiletá, kdy se seznámila se svým současným ukrajinským manželem. Po narození jejich dětí se s nimi vrátila na Ukrajinu, kde je nějaký čas vychovávala sama. Z finančních důvodů se poté do Česka za manželem vrátila, jejich děti se k nim připojily o pár let později. Zde uvádím, jakým způsobem Ana sehnala práci, když přijela do České republiky poprvé. Ve zbytku analýzy se ale věnuji až jejímu druhému pobytu a řadím jí do skupiny žen, za kterými děti přijely později.

Pouze tři participantky ze zkoumaného vzorku vykonávaly od začátku kvalifikovaná povolání. Anastasija přijela jako profesionální tanečnice za pracovní nabídkou. Marta vypověděla, že pro ni po rodičovské dovolené, během které se naučila česky, nebyl problém sehnat místo učitelky matematiky. Regina začala, když její děti trochu povyroستly, manželovi pomáhat v rodinné stavební firmě s administrativou. Tyto tři ženy mají společné to, že jejich manželé vykonávali v době jejich příjezdu poměrně dobře placená zaměstnání a ony nemusely řešit existenciální zajištění rodiny a mohly se více soustředit na svou kariéru.

Shrnutí

Ze získaných rozhovorů je vidět, že migrantky nejčastěji přijíždějí za svými partnery či členy rodiny. U těch, které přijely v posledních 10 letech, se navíc ukazuje, že přítomnost blízké osoby je pro ně zároveň zdrojem informací nezbytných pro zvážení příjezdu i jeho zvládnutí. U současných migrantek je před příjezdem patrná lepší informovanost než tomu bylo dřív.

Také při hledání práce mají ženy, které v České republice mají zázemí, snazší výchozí situaci. Ostatní participantky hledaly zaměstnání přes známé nebo přes agentury. Většina z nich na začátku vykonávala málo kvalifikovaná povolání, ve vzorku se ale objevily i tři ženy, které pokračovaly s prací ve svých oborech.

3.3 Děti na prvním místě? (Výchova dětí)

To, do jaké míry mohly participantky pracovat a případně si budovat svou kariéru záviselo nejen na tom, zda v České republice měly sociální zázemí, ale také na tom, zda měly děti a kde tyto děti žily. Mezi participantkami byly dopředu definovány čtyři skupiny žen, které se lišily tím, jak řešily rodičovství v souvislosti se svou migrací. V následující části popíšu, jak se jejich jednotlivé strategie lišily a jak svou situaci ženy prožívaly.

3.3.1 „Já bych tam dítě nenechala“

S Dianou, Anastasií a Martou přijely jejich děti do České republiky hned na začátku, každá z nich však měla odlišné podmínky pro jejich výchovu.

Diana přijela čerstvě rozvedená spolu se svou šestiletou dcerou, která ihned nastoupila do české školy. Měla tu sice maminku a nového přítele, ale na jejich finanční pomoc se nemohla spolehnout. Našla si tedy práci uklízečky, která ale byla velmi špatně placená, takže musela měsíčně napracovat hodně hodin, aby byla schopná sebe a dceru uživit. Důsledkem toho se s dcerou téměř nevidala a veškerý čas a energii věnovala práci. Diana si uvědomuje, že měla výhodu v tom, že tady měla maminku, která s ní bydlela a mohla jí se starostí o dceru a domácnost pomoci. Vzhledem k Dianině časovému vytížení dokonce do určité míry převzala vnuččinu výchovu. Pomáhal jí také Dianin nový přítel, se kterým prý dcera měla od začátku dobrý vztah a který pracoval méně hodin a mohl se dívce věnovat. Diana se snažila vynahradiť dceři málo společně stráveného času hmotnými statky. Kupovala jí vše, co dívka potřebovala a chtěla a co si mohla v tu dobu dovolit. V tomto případě se projeví principy komoditního mateřství, kdy matky nahrazují dětem svou nepřítomnost materiálně. Komoditní mateřství je typické především pro transnacionální matky, ukazuje se však, že jej praktikují i ženy, které mají své děti u sebe, ale nemohou se jim dostatečně věnovat.

*„(...) maminka šla do práce na osmou a ve čtyři byla doma, holka šla do školy, do družiny a odtud už ji babička vyzvedla. A já jsem šla do práce třeba v pět hodin, ona spala a vracela jsem se a zase spala. Někdy jsem se vracela v sedm hodin, osprchovala se a možná s ní hodinku byla, promluvila, dokud nešla spát. (...) Já se snažila jakoby šetřit, ale ke všemu jsem věděla, že ji musím vynahradiť, že tu nemá tatínka, tak ji musím dopřát. (...) i kapesné jsem jí furt dávala vždycky a teď taky, nebo jsem jí neříkala, že si musí našetřit - třeba na sladký. Máš chuť, tak si to kup. Já jsem jí chtěla vynahradiť, že jsem skoro furt byla v práci, že jsem jí málo viděla, že s ní nejsem, ani otec (...).“
(Diana, 35 let, 1 dítě, rozvedená)*

Kombinování práce a péče o dítě musela řešit i Anastasija, jejímuž synovi bylo při příjezdu pět let. Anastasija se živila jako profesionální tanečnice a při rozhovoru přiznala, že v té době dávala přednost kariéře před péčí o dítě. Do České republiky přijela zkoušet nový muzikál a jeho příprava jí zabírala spoustu času. Problematická byla především flexibilní pracovní doba a častá večerní vystoupení. Manžel jí s péčí o syna pomoci nemohl, protože s ní tančil ve stejném představení a byl tedy podobně časově vytížený. Anastasija tuto situaci řešila tak, že syna dávala přes den do školky a večer ho na vystoupení brala s sebou.

Ačkoliv Diana ani Anastasija zpočátku neměly na své děti příliš času, každá vnímá tuto situaci jiným způsobem. Diana svou pracovní vytíženost považovala za „nutné zlo“ pro to, aby mohla rodinu finančně zajistit a své dceři dopřát hezké dětství. V té době si sama před sebou obhajovala to, že je „dobrá máma“ tím, že může dceři umožnit jet na školu v přírodě, mít víc párů bot apod. Teď ale říká, že lituje toho, že dnes, kdy už má na dítě víc času, nemá dcera takový zájem ho s ní trávit a dává přednost kamarádkám. Diana si tak uvědomuje, že promeškala dobu, kdy byla dcera malá a mohla si jí užívat. Oproti tomu Anastasija mohla po příjezdu do určité míry volit mezi péčí o syna a budováním kariéry. Dala přednost práci, které starost o dítě přizpůsobovala. Zpětně to nevnímá jako nic špatného, protože si uvědomuje, že takto musí kombinaci pracovního a osobního života řešit většina profesionálních tanečnic. Na rozdíl od Diany měla později ještě další 3 děti, u kterých mohla při výchově volit odlišné strategie.

Nejsnazší výchozí situaci měla v tomto ohledu Marta, která po příjezdu do České republiky pokračovala v rodičovské dovolené. Jejím synům bylo dva a šest let a Marta se mohla naplno věnovat jejich výchově. Její manžel byl v té době hodně pracovní vytížený, i přesto jí s výchovou dětí pomáhal a snažil se se svými syny trávit volné večery a víkendy.

3.3.2 „Tahat děti po ubytovnách, to nešlo“

U transnacionálních matek lze nalézt více podobných rysů při kombinování pracovního a osobního života než u žen, které měly od začátku své děti s sebou. V mém vzorku se vyskytuje osm žen, které přijely do České republiky bez svých dětí: Kateryna, Taťana, Ana, Vitalia, Luba, Oleksa, Valentyna a Tamara.

Hlavním motivem jejich příjezdu bylo finanční zajištění jejich dětí či širší rodiny na Ukrajině. Aby toho dosáhly, snažily se co nejvíc vydělávat. Některé z nich tedy na začátku vykonávaly často fyzicky náročné práce s velmi dlouhou pracovní dobou. U mnohých bylo zcela běžné pracovat 12 až 14 hodin. V extrémním případě u Tamary to bylo dokonce i 20 hodin denně, což bylo možné díky tomu, že pracovala a zároveň i bydlela v hotelu. Participantky tyto tvrdé podmínky vydržely i proto, že touha rodinu zabezpečit pro ně byla silnou motivací. Zároveň proto, že s sebou v České republice

děti neměly, mohly pracovat delší dobu, přibírat si další a další práci a přizpůsobit dobu práce jejímu charakteru, nikoliv potřebám rodiny.

„A právě si myslím, že je pravda, že bych tolik nemusela dělat. Ale chtělo se mi dát tomu dítěti nejen život, ale i budoucnost. A myslím si, že každá matka by to měla takhle vidět.“ (Kateryna, 41 let, 2 děti, vdaná)

3.3.2.1 Výchova na dálku

I přes vzdálenost od dětí však tyto ženy nepřestaly být matkami, jen musely své děti vychovávat a kombinovat svůj pracovní a osobní život odlišným způsobem. Doma na Ukrajině se o děti starala nejčastěji nejbližší rodina - rodiče, tchýně s tchánem nebo manžel. V případě Taťány, Oleksy, Valentyny a Any děti bydlely přímo s jejich nebo manželovými rodiči, Ženy tuto situaci reflektovaly různě, například Taťana brala jako samozřejmost, že se v době její nepřítomnosti o syna postarají prarodiče. Její uvažování odpovídá přetrvání modelu sovětské rodiny, kde bylo zvykem, že výchovu dětí do určité míry převezmou prarodiče (Rotkich 2000: 121). Oproti tomu Ana vypověděla, že její tchýně, u které rodina bydlela, byla hodná, slíbila, že se o děti postará a „pustila ji“. Ana si uvědomovala, že by bylo lepší, kdyby s dětmi zůstala a svůj odjezd dlouho odkládala. Odlišné vnímání těchto žen je dáno i jejich výchozí situací. Když Taťaně přestali v zaměstnání platit, musela se jako matka samoživitelka rychle rozhodnout, jak situaci řešit, aby zvládla syna uživit. V případě Any nejprve za práci do České republiky dojížděl jen její manžel, rodina plánovala tímto způsobem našetřit na vlastní bydlení. To se jim nedařilo, takže se dohodli, že Ana pojedje za ním.

V některých případech prarodiče plnili pouze kontrolní funkci s tím, že děti bydlely samy, ale oni k nim denně docházeli. Bylo to možné i proto, že rodiny participantek bydlely ve vesnicích, kde se jejich domy a domy příbuzných nacházely blízko sebe. Fungovala tu dobře rodinná solidarita, za dětmi chodili nejen prarodiče, ale i další příbuzní. I přesto, že pomoc širší rodiny fungovala dobře, musely být i malé děti (nejmladšímu bylo 9 let, nejstaršímu 15 let) hodně samostatné. Samy se vypravovaly do školy, připravovaly si jídlo a zvládaly školní povinnosti. Často se navíc musely starat o domácí zvířata a pečovat o celou domácnost. Například jedenáctiletý syn Tamary nechtěl měnit školu a odstěhovat se k prarodičům a zároveň nebylo možné, aby se prarodiče přestěhovali k němu. Děda za chlapcem denně večer docházel, přivezl mu

jídlo na celý den a přespal u něj. Ráno v pět hodin když odcházel, ho vzbudil a musel spoléhat na to, že vnuk všechno sám zvládne. Podle Tamary chlapec rychle dospěl tak, že když později vydělala peníze na koupi a rekonstrukci bytu, syn nad ní převzal kontrolu. Tamara svého syna obdivovala, jak se se svou situací dokázal vyrovnat, nijak zvlášť se však nad tím, že na sebe převzal tolik zodpovědnosti, nepozastavovala. Mnohem víc prožívala to, že syn musel v době její nepřítomnosti citově strádat. Tento motiv se v rozhovoru objevoval opakovaně a bylo poznat, že je to pro ni stále citlivé téma.

„Protože syn mi tenkrát když jsme si potom už koupili (byt – pozn. V.V.), třeba já jsem poslala celý plat, aby zaplatil, a von musel uhradit plyn, elektřinu, abysme neměli dluh, jo. A von si zavedl sešit, jo, a on si psal, co všechno uhradil, jo a kolik. A tam psal ještě takové blbosti, koupil jsem si balón stál třeba sedmdesát korun, jo. Tak vedl pod čáru a bylo to tolik a tolik. Takové počty že doma mě ukáže, že doma je hodnej.“ (Tamara, 48 let, 1 dítě, rozvedená)

U Kateryny a Luby zase dcery ve věku 15 a 13 let, které zůstaly na Ukrajině, musely rychle dospět v době, kdy by samy ještě potřebovaly dohled a péči matky. Po jejím odchodu převzaly částečně její roli, dohlížely na mladší sourozence a pečovaly o domácnost - nakupovaly, vařily, uklízely. Zároveň se musely naučit zvládat i hospodaření s penězi.

„(...)Ale jako musím říct, že ta starší holka převzala na sebe zodpovědnost za tu mladší a za to všechno prostě - postarat se, uvařit něco, všechno. Tak já jsem jim posílala peníze, tak jako poprvý přišly k penězům, že jsem jim dávala peníze na hospodaření a tohle, no a posílala jsme jim tašky s potravinama, který se u nás třeba míň prodávaj a jsou dražší.(...)“ (Kateryna, 41 let, 2 děti, vdaná)

V nejhorší situaci byly po odjezdu matky dcery Vitalie ve věku 12 a 15 let. Ty zůstaly zcela samy na celý dům i hospodářství, nad to musely pečovat ještě o otce alkoholika. Vitalie už neměla rodiče a prarodiče ze strany otce se o vnučky vůbec nezajímaly.

3.3.2.2 Komoditní mateřství

Z rozhovorů bylo patrné, jak moc jsou participantky na své děti pyšné, že se s jejich nepřítomností dobře vyrovnaly. Migrantky zmiňovaly, že jejich děti byly „slušné a vychované“ a nedělaly prarodičům problémy. Zároveň si vážily pomoci rodiny, především Ana, Luba a Oleksa zmiňovaly, že se prarodiče o jejich děti starali dobře. Oproti tomu Valentyna nebyla příliš spokojená s tím, jak její manžel, který zůstal na Ukrajině, vychovával jejich dvě děti. Výhrady měla především k tomu, že příliš rozmazloval jejich sedmiletou dceru, za kterou byl ochotný utratit i polovinu své výplaty. Podle Tolstokory (2009:9) je tato nevhodná forma výchovy důsledkem toho, že se otcové nedokázali přizpůsobit své nové roli, která od nich vyžadovala převzetí zodpovědnosti za výchovu dětí a chod domácnosti. V průběhu rozhovoru však vyšlo najevo, že čím víc peněz Valentyna v cizině vydělala, tím víc své děti i ona sama rozmazlovala. Domnívám se, že je to způsobeno dvěma faktory. Zaprvé Valentyna nemohla svým dětem na dálku vysvětlovat, že je zbytečné plýtvat penězi na zbytečnosti a musela tak navázat na výchovu jejich otce. Zadruhé se jim snažila vynahradit svou nepřítomnost tím, že jim sama kupovala drahé věci, aby předešla tomu, že jí děti budou vyčítat její odchod. Ženy si tímto způsobem také dokazují, že zvládají vydělat dost peněz, třeba i na drahý fotoaparát.

Mezi transnacionálními matkami bylo nahrazování jejich nepřítomnosti remitencemi běžným jevem. I další participantky vypověděly, že se snažily své děti hmotně zajistit, ale zároveň jim nejrůznějšími dárky vynahradit, že s nimi nejsou. Projevovaly se zde principy komoditního mateřství, což si většina žen podle mého názoru uvědomovala, otevřeně to v rozhovoru přiznalo ovšem jen pár z nich (srov. Ezzedinne 2012). Na Ukrajinu ženy posílaly někdy i téměř celé výplaty prarodičům, kteří se v jejich nepřítomnosti o děti starali. Musely vydělat na to, aby se zaplatil provoz domů, ve kterých děti zůstaly. Dětem posílaly bonbony, oblečení, pomůcky do školy, domů cestovaly obtěžkány dárky, ale třeba také na Ukrajině nedostupnými potravinami. V rozhovorech participantky uváděly, že využívaly řidiče autobusů, směřujících na Ukrajinu či známých, kteří tam cestovali, a posílali po nich balíčky a dárky.

„(...) Furt jsme dárečky domů, tady víte spíš, jako máme takový lidi, který jezdí domů busem, tak furt dárečky, každý měsíc, každý týden balíčky, všechno. No moje děti jako nebyli, že by neměli nic, a všechno co chtěli, to měli.“ (Luba, 45 let, 2 děti, vdaná)

Pouze Tařana a Ana, které měly v té době děti ještě v předškolním věku a nebylo tedy potřeba tolik peněz na školní pomůcky, oblečení a podobně, uvedly, že rodiny na Ukrajině finančně nepodporovaly. Vydělané peníze šetřily na to, aby za nimi mohly jejich děti co nejdříve natrvalo přijet do České republiky.

3.3.2.3 Dopisy, telefonáty, návštěvy (kontakt s dětmi)

Participantky vydělávaly peníze mimo domov, aby finančně zabezpečily děti a rodinu na Ukrajině, ale nerezignovaly ani na svou rodičovskou a výchovnou roli. Mnohé ženy proto vyhledávaly zpočátku jen brigády blízko hranic, aby to měly domů blíž a mohly delší čas trávit s dětmi na Ukrajině. Například Luba zpočátku jezdila do Čech jen na turistické vízum na tři měsíce a pak se zase na dva až pět měsíců vracela domů, dokud jí z Čech nezavolali, že pro ni opět mají práci. Oleksa si dokonce zpočátku na Ukrajině držela své místo zdravotní sestry, půl roku pracovala v zemědělství v Česku a půl roku na Ukrajině ve své původní profesi. Ana si zpočátku vydělávala jako OSVČ úklidem, takže si mohla dovolit každý čtvrtrok odjet na Ukrajinu přibližně na měsíc. Ostatní ženy, které měly od počátku stálé zaměstnání, se snažily veškerou svou dovolenou využít na cesty domů. Vitalia a Kateryna tak čtyřikrát ročně jezdily na týden na Ukrajinu – na Vánoce, na Velikonoce, když děti končily a začínaly školu. To jsou období, kdy se snažila jezdit domů i většina ostatních participantek, aby byly s dětmi v době rodinných svátků a významných školních událostí. Později, když se jim podařilo našetřit víc peněz, jezdily děti na prázdniny za nimi do České republiky. Snahou bylo co nejlépe skloubit práci s rodinným životem.

„(...) No a prostě tak to fungovalo a jezdila jsem každý 3 měsíce domů na týden. No a tím pádem v tom hotelu to tolerovali, protože já jsem je na to upozornila. Že prostě dýl jak 3 měsíce nevydržím. Tak jsem to měla takhle zacvičený (zařizený). Tak jako manžel říkal, to je blbý, když takhle budeš cestovat, o každou práci přijdeš a tohle, tak jsem říkala ano, musím to skloubit a šlo to.“ (Kateryna, 41 let, 2 děti, vdaná)

Kromě toho, že se ženy snažily být co nejvíce fyzicky s dětmi, udržovaly kontakty i dalšími způsoby. V době, kdy nebylo obvyklé nebo možné udržovat spojení telefonem, psaly si s nimi. Dopisy posílaly poštou nebo po známých, kteří cestovali na Ukrajinu. Pokud to jen trochu šlo, snažily se s rodinou propojit telefonicky i za cenu toho, že to bylo velmi obtížné. Valentýna uvedla, že zpočátku mohla s dětmi mluvit

pouze jednou týdně. Tamara líčila, že si musela dopředu domlouvat se synem telefonát k sestře nebo na poštu. Zároveň dala synovi telefon do hotelu, kde pracovala, aby i on sám ji mohl zavolat, když bude potřebovat. Takto popisuje svou zkušenost Taťana:

„Byly mu 4 v únoru, v březnu 5 a já jsem šla, tenkrát jsme bydleli ve (název vesnice – pozn. V.V.) a já si pamatuju, že tam byl porouchaný telefonní automat, tak jsem šla 2km pěšky do vedlejší vesnice a tam byl jiný automat, tak jsem mu volala k těm narozeninám popřát všechno nejlepší, bylo to takové hrozné.“ (Taťana, 46 let, 1 dítě, rozvedená)

Vitalia, Ana a Kateryna, které přijely do České republiky později, v letech 2005 - 2007 a měly už od začátku k dispozici mobilní telefony, byly v neustálém spojení s dětmi a značnou část toho, co vydělaly, utratily za hovory s nimi.

„Odjížděla jsem bez nich, ale musím říct, že to pro mě bylo velmi těžký, z toho důvodu, že když jsem dělala v tom hotelu a tak, tak 2500 měsíčně jsem provolávala, protože já jsme jim volala každý den. Ne že bych bez nich jako úplně nemohla... To já jsem si zvykla časem, protože bylo tolik práce, že já ty myšlenky měla soustředěný jinde, ale furt jsem si říkala, že něco jim schází, jo, protože oni byly zvyklý, že jsme jim uvařila, že jsem se postarala, že jsem zeptala na školu. No a najednou zůstaly samy.“ (Kateryna, 41 let, 2 děti, vdaná)

3.3.2.4 Prožívání doby bez dětí

Na citátu Kateryny jsou, kromě velké částky peněz investovaných do kontaktu s dětmi, patrné i další rysy typické pro transnacionální mateřství. Jedním z nich je snaha co nejvíc pracovat nejen proto, aby ženy vydělaly dost peněz, ale aby prací zahnalý stesk po dětech. Zároveň je vidět, že neomezovaly svůj zájem o děti pouze na telefonní hovory s nimi, ale hodně času strávily úvahami nad tím, jak se s jejich nepřítomností vyrovnávají. Všechny si dobře uvědomovaly, že ani péče prarodičů nemůže nahradit jejich přítomnost. Řada z nich popisovala těžké chvíle, kdy jim děti do telefonu plakaly.

„No, těžký to bylo. Hlavně dokud ta (jedna) byla menší, nemohla si zvyknout. Ona nemohla pochopit, proč já ji tam nechávám, proč ty děti mají maminky doma. No

bylo to těžký, no. Snažila jsem se jim to vysvětlit. Byly moc malí, aby to pochopily.“
(Luba, 45 let, 2 děti, vdaná)

„(...) takže jsem volala zase když byl syn (u sestry – pozn. V.V.) a potom jsem vycítila, že se mu stejská. A on říkal mámo, každý někoho má, teta - jako ségra - má dva chlapce, ona jich obejmě a říká, ty můj synáčku, jednomu druhému, druhá ségra má holku a kluka a taky a on říká já se cítím jako nepotřebný. Zbytečný.“ (Tamara, 48 let, 1 dítě, rozvedená)

Především na začátku pobytu bylo pro matky velmi těžké si zvyknout na život bez dětí. Kateryna, Taťana, Vitalia, Valentyna a Tamara se upnuly k práci a představě, že se jim sem snad brzy podaří děti přestěhovat. Jejich situace až na Katerynu byla o to složitější, že zde byly samy, bez partnerů. Kateryna ho zde sice měla, ale její situaci jí neulehčoval – byl proti tomu, aby zde jeho žena pracovala a nesouhlasil ani s tím, že by sem jejich děti měly přicestovat. Ana, Luba a Oleksa na tom byly o trochu lépe - jejich manželé tu byli také a stesk po dětech s nimi sdíleli a pomáhali jim ho překonávat. I přesto Ana uvedla, že první měsíce pro ni byly natolik těžké, že uvažovala o návratu zpět.

„Když jsem přijela podruhé, tak to bylo těžký. Nechala jsem tam děti. Volala jsem často, ale... necítila jsem ten dech dětí, to mluvení. Tak to bylo těžký, hrozně těžký ((pláče)). Byla jsem tu půl roku, ani ne, dva měsíce a říkala jsem, že odjedu kvůli dětem, že mi ty peníze za to nestojí. Brečela jsem. Manžel na mě byl tvrdší. Říkal, že když chci mít něco svého, tak musím něco obětovat. Pomalu jsem se s tím smířila. Bylo to ale těžký. Hrozně.“ (Ana, 40 let, 2 děti, vdaná)

Z rozhovorů bylo patrné, že i když ženy tvrdily, že si postupem času na život bez dětí zvykly, přesto přemýšlely nad tím, zda by se neměly vrátit. Nakonec převládla pragmatičnost a snaha zajistit dětem lepší budoucnost nad touhou být fyzicky s dětmi.

3.3.3 Děti narozené v Čechách

Ženám, kterým se narodili první potomci až v Česku, se radikálně změnil život, protože najednou musely řešit práci, péči o malé děti a vyznat se v českém sociálním systému. Světlana a Regina se mohly po porodu plně věnovat svým dětem. Obě

dostávaly rodičovský příspěvek a jejich manželé dokázali se svými platy rodinu uživit. Světlana měla výhodu v tom, že žila v České republice už dlouho a její manžel byl Čech, takže jí nedělalo problém se zorientovat v systému dávek. Regina sice přijela do Česka těsně před porodem, měla v té době ale povolení k dlouhodobému pobytu, takže příspěvek získala bez problémů a vše potřebné jí vysvětlil manžel, který zde už několik let podnikal.

V horší situaci se po porodu dvojčat ocitla Julie. Ona ani její manžel neměli v době početí povolení k trvalému pobytu a navíc se neseznámili s českou imigrační politikou. Domnívali se, že tím, že se děti narodí v České republice, získají automaticky i české občanství. To se nestalo a rodiče bezprostředně po Juliině porodu čelili řadě problémů. První nastal s rodnými listy pro děti, které příslušná matrika odmítla Julii vydat, dokud jim písemně nedoloží, že ona ani manžel nemají na Ukrajině žádné rodinné závazky. Cizinecká policie i ambasáda jim nejprve odmítly příslušné potvrzení vyhotovit s tím, že s podobnými doklady nemají zkušenosti. Komplikovanou situaci jim pomohla vyřešit jejich známá, která úředníky na ukrajinské ambasádě přesvědčila, že musí svým občanům pomoci. Ambasáda jim písemně pomoc přislíbila a úředníci na matrice jim pod podmínkou, že příslušné doklady dodají do půl roku, nakonec rodné listy dětí vydali, odmítli do nich však zapsat Juliina manžela jako otce.

Kromě toho, že Julie s manželem žili několik týdnů ve strachu, že jim děti sebere sociální úřad, museli za ně také od začátku platit vysoký příspěvek na zdravotní pojištění. Kvůli vysokým finančním nákladům na uživení dvou malých dětí, malému rodičovskému příspěvku a nízkému platu manžela, musela Julie brzy po porodu začít chodit na brigády. Se starostí o děti jí částečně pomáhal manžel a sestra, která v té době v Čechách také žila. I přesto Julie popisovala, že toto období pro ni bylo velmi náročné.

„(...) manžel byl v noci doma s dětma a já v osm odcházel, přišla jsem ve tři. On odcházel v sedm do práce. Střídali jsme se (...) Kolikrát jsem spala 2 hodiny. Děti se probouzely. Po třech měsících se jim otočil den a noc. Kluk spal, holka byla v noci vzhůru. Pak naopak. On brečel a vzbudil ji. První rok s dětma byl pro mě strašně náročný. Bylo to těžké. Kolikrát jsem chtěla, aby tu byla mamka. Přála jsem si, aby přijela. Neměla ale možnost. Potřebovala vízum. Já bych jí udělala pozvánku, musela jsem ale mít peníze na účtu. Neměli jsme je.” (Julie, 39 let, 2 děti, vdaná)

Z citátu Julie je patrné, že v náročné době velmi postrádala pomoc širší rodiny, především matky. Absenci pomoci příbuzných pocítovaly i Světlana s Reginou. Ačkoliv nemusely pracovat, byla pro ně starost o malé děti náročná. Světlana přiznala, že si nejprve se starostí o miminko nevěděla příliš rady, protože byla jedináček a neměla s péčí o děti zkušenosti. Radit se s matkou na dálku bylo obtížné a příliš jí nepomohla ani tchýně, se kterou od začátku neměla dobré vztahy. Regina zase vypověděla, že se především na začátku cítila velmi osamělá, protože její manžel nebyl kvůli náročnému povolání téměř doma. Navíc si před porodem nestihla najít v Čechách nové přátele, kteří by jí adaptaci spojenou s péčí o děti usnadnili. Z rozhovorů bylo poznat, že ženy, kterým se děti narodily až v České republice, více prožívaly nepřítomnost širší rodiny než migrantky, které v době příjezdu už děti měly.

Shrnutí

Co se týče výchovy dětí, u odlišných zkoumaných skupin se jejich strategie liší. Organizování pracovního života a péče o děti, záleželo u žen, které měly děti s sebou, na jejich výchozích podmínkách i osobních preferencích. Migrantky, které přijely spolu se svými manžely, kteří byli hlavními živiteli rodiny, mohly do určité míry volit mezi prací a starostí o děti. V případě Diany, která byla matka samoživitelka, šla péče o dceru stranou.

Obtížnější situaci při kombinování pracovního a osobního života měly transnacionální matky. Jejich cílem bylo od začátku co nejvíc vydělávat, aby mohly svým dětem posílat peníze na živobytí i dárky, kterými jim kompenzovaly svou nepřítomnost. Zároveň se snažily výkon mateřské role transformovat do podoby, která byla slučitelná s jejich životními podmínkami v době odloučení od dětí. S dětmi udržovaly pravidelný kontakt a snažily se za nimi jezdit co nejčastěji a přizpůsobovat tomu svou práci. I přesto pro ně bylo období strávené bez dětí frustrující a náročné.

Ženám, kterým se děti narodily až po příjezdu do České republiky, chyběla v začátcích především pomoc širší rodiny. Náročné kombinování pracovního a osobního života musela zpočátku řešit jen Julie kvůli tíživé finanční situaci rodiny. Zbýlé dvě ženy zůstaly na rodičovské dovolené, protože je jejich manželé dokázali uživit.

3.4 Vývoj pracovních a rodinných drah migrantek

V průběhu pobytu v České republice došlo u mnoha migrantek k zásadním změnám. Některé se týkaly jejich pracovního uplatnění, jiné souvisely s jejich rodinnou situací.

3.4.1 Práce podle dětí

Během pobytu v České republice se průběh pracovních drah u jednotlivých migrantek lišil. Některé ženy dělají stále stejná zaměstnání, jiné vystřídaly různé nekvalifikované pozice, pár migrantkám se podařilo vybudovat kariéru. Vliv na vývoj těchto drah měla měnící se podoba jejich rodičovství, ale i individuální přístupy jednotlivých žen.

3.4.1.1 Pracovní dráhy žen, které přijely i s dětmi

U žen, které své potomky přivezly s sebou do České republiky, se jejich pracovní dráhy vyvíjely podle toho, jak děti rostly, případně jich přibývalo. Díky tomu, že měly od začátku v České republice zázemí (v případě Anastasije a Marty se jednalo o jejich manžely, u Diany to byl přítel a matka), se jim práce a péče o děti kloubila snáz a ženy tak mohly budovat i svou kariéru.

U Diany to byl postupný proces, až po pěti letech práce uklízečky se odhodlala udělat si rekvalifikační kadeřnický kurz (získaný diplom z Ukrajiny jí nestačil) a postupně si vybuodovala klientelu. V době, kdy ještě měla málo zákaznic a po nocích chodila na brigády, jí s výchovou dcery, tak jako po příjezdu, pomáhala matka a přítel. Marta po ukončení rodičovské dovolené, při které se stihla naučit dobře česky, nastoupila jako učitelka na základní školu, později přestoupila na střední. V rozhovoru uvedla, že by se svým vzděláním mohla pracovat například v bance, kde by brala vyšší plat, ale že jí práce učitelky vyhovuje mimo jiné i proto, že se jí dobře kombinovala s péčí o syny. Práci ve školství mohla zvolit i díky manželovi, jehož příjem byl pro domácnost rozhodující.

Na případu Anastasije je možné sledovat, jak se vyvíjí úvahy o tom, zda dát přednost práci nebo dětem. U prvních dvou dětí zvítězila kariéra profesionální tanečnice, které se musela péče o ně přizpůsobit. Po narození třetího dítěte se

Anastasija, i kvůli svému věku, rozhodla víc věnovat výchově dětí. Stala se lektorkou tance, díky čemuž si může svou pracovní dobu do určité míry organizovat sama. Obdobně jako Marta, mohla i Anastasija zvolit méně výdělečné povolání, protože hlavním živitelem rodiny je její manžel.

„Pak už jsem si zjistila, že to nejde se furt rozhodovat, tak už sem řekla ted' bude dítě mít přednost a ted' když dítě bude nemocný nebo něco tak tam (do práce – pozn. V.V.) nejdu, jo a bylo to i věkem. Že vlastně naše (kariéra – pozn. V.V.) není dlouhá. (...) Takže jsem si musela v sobě udělat pořádek, protože že to dítě takhle funguje.“
(Anastasija, 45 let, 4 děti, vdaná)

3.4.1.2 Pracovní dráhy transnacionálních matek

U skupiny transnacionálních matek lze vyzorovat rozdíly mezi ženami, které od začátku usilovaly o to, aby za nimi jejich děti přijely a těmi, které to nezvažovaly. I v rámci těchto skupin jsou ale patrné rozdíly. Ve vyprávěních Luby, Oleksy a Valentyny bylo poznat, že se od začátku domnívaly, že jejich migrace je pouze dočasná a ony se časem vrátí domů za svými dětmi. Tomu přizpůsobovaly i svou práci: nejprve si hledaly nárazová zaměstnání blízko u hranic, aby mohly co nejčastěji jezdit domů. Postupem času poznaly, že se ekonomická situace na Ukrajině nemění a výdaje za děti (především za jejich studium) rostou, čemuž musely přizpůsobit své pracovní strategie. V důsledku toho se snažily najít lépe placená a stálá zaměstnání, aby pro děti vydělaly co nejvíc peněz, i za cenu toho, že osobní kontakt s nimi pro ně bude komplikovanější.

V případě Luby a Oleksy šly jejich kariéry zcela stranou, primární pro ně byla jistota výdělku. Valentyně šlo také v první řadě o zajištění jejich dětí, i přesto se jí podařilo si pracovní polepšit. Díky známosti s českou rodinou, která si ji oblíbila, a s její pomocí si postupně našla řadu dobře placených úklidů ve firmách a domácnostech. Nadto jí známí podpořili při absolvování rekvalifikace na kosmetičku a manikérku, čímž si začala také přivydělávat. Valentyna mohla naplno pracovat v týdnu i o víkendech nejen proto, že tu neměla děti, ale i z toho důvodu, že byla nezadaná a veškerý svůj čas si organizovala pouze podle svých potřeb.

Kateryna, Vitalia, Ana, Taťana a Tamara³¹ od začátku usilovaly o to, aby za nimi mohly jejich děti do České republiky přijet, a tomu přizpůsobovaly i své pracovní strategie. Kateryna, Ana a Vitalia byly po nepříjemných zkušenostech z Ukrajiny vděčné, že mají stabilní zaměstnání a raději práci neměnily. Jejich primárním cílem bylo vydělat dost peněz, aby mohly své děti na Ukrajině stále živit a zároveň ušetřit na to, aby sem mohly co nejdříve přijet. Vsadily tedy na jistotu a jinou práci si nehledaly. Kateryna vysvětluje, proč by to pro ni bylo komplikované:

„Jenže bohužel, řeknu vám, z jakýho důvodu nemám tu možnost. Potřebovala bych přestávku, tu si vzít nemůžu, protože finančně to je náročné, musím pořád dělat, nebo musím uspořít, abych si mohla dát pauzu dva tejdny a shánět něco jinýho a někdy to trvá i dýl samozřejmě. To znamená, musíte mít nějakou finanční zásobu, kdy můžete vypadnout z jedny práce a začít dělat něco jinýho. (...) Takže teď když ještě holka studuje a musím do ní fakt investovat pořád, tak sem si říkala, že ještě s tím počkám.“
(Kateryna, 41 let, 2 děti, vdaná)

Jinou taktiku při shánění práce zvolila Taťana. Nespoléhala se na jistotu stálého zaměstnání, ale aktivně se snažila najít si co nejlépe placené práce, aby se jí brzy podařilo našetřit peníze potřebné pro příjezd syna. Po vystřídání mnoha prací se osvědčila jako uklízečka v jedné firmě, která jí následně nabídla, aby organizovala práci ostatním ženám a nakonec si založila vlastní firmu na uklízení. Ta prosperuje a neustále se rozšiřuje. Podobně, jako v dříve uvedeném případě Valentyny, i Taťana využila nepřítomnosti dítěte k tomu, aby si našla co nejvýhodnější práci. Její situaci pomohla i skutečnost, že neposílala žádné remittance na Ukrajinu, ale snažila se peníze šetřit. V neposlední řadě Taťana při rozhovoru působila jako sebevědomá a schopná žena, která umí využít příležitosti.

Dobře vyvíjející se kariéru měla i Tamara, které se podařilo získat vedoucí pozici v agentuře, která zprostředkovával práci cizincům. Sedm let úspěšně řídila nepřetržitý provoz jedné tiskárny a měla pod sebou velký tým lidí. Poté nějakou dobu učila na ukrajinském gymnáziu. Později ale musela tuto pozici ze zdravotních důvodů opustit a svou práci nyní přizpůsobuje svému zdravotnímu stavu.

---

³¹ Tamaře se nakonec i přes její snahu příjezd syna v době, kdy byl ještě dítětem, kvůli různým vnějším vlivům nepodařilo uskutečnit.

3.4.1.3 Pracovní dráhy migrantek po narození dětí

Ve skupině žen, kterým se děti narodily až v České republice, nelze vysledovat žádné společné rysy, jejich přístupy jsou individuální. Pro Reginu byla důležitější starost o rodinu než budování vlastní kariéry, i přes to, že je cílevědomá a ráda by si v Čechách našla práci, která odpovídá její kvalifikaci. Její manžel vydělával dost peněz na uživení rodiny, Regina na sebe tedy převzala veškerou starost o domácnost a výchovu dětí. Opakem Reginy je Světlana, která se velmi brzy po narození dětí vrhla do práce. Během rodičovské dovolené s prvním synem přemluvila manžela, aby si na vesnici, kde bydleli, otevřeli hospodu, ve které se starala o provoz. Ta nakonec zkrachovala, takže se Světlana během rodičovské dovolené s druhým synem brzy začala poohlížet po jiném zaměstnání, nakonec sehnala místo obchodní zástupkyně. Ze Světlanina vyprávění se zdálo, že práce u ní měla přednost před výchovou dětí a především starostí o domácnost. Kvůli tomu se po čase začali s manželem hádat, což vyústilo v jejich rozchod. V současné době jsou v rozvodovém řízení a jeden ze Světlaniných synů se rozhodl zůstat žít u otce, což může být důsledkem jejího dřívějšího pracovního vytížení. Světlana se od manžela s mladším synem odstěhovala a otevřela si se dvěma společníky v Praze bar. Třetím případem je Julie, která se snažila svou práci vždy co nejlépe kombinovat s péčí o děti. Její manžel pracuje jako dálkový řidič, takže starost o děti a domácnost připadala z velké části na ní. Vzhledem k nepříznivé ekonomické situaci rodiny, musela zároveň začít pracovat velmi brzy po mateřské dovolené. Našla si práci v tiskárně s takovou pracovní dobou, aby stíhala ráno vodit děti do školky a odpoledne je vyzvedávat. Tuto práci dělá už 8 let a nechce ji měnit, protože je ráda, že má stabilní zaměstnání, při kterém se stíhá věnovat dětem.

„Když jste na mateřský, tam máte víc času. No, jak se to vezme. Staráte se o dítě, ale můžete si to nějak zorganizovat. Ve chvíli, kdy jdete do práce a nevíte, kdy se co naskytne, tak už to jde hůř. Ale jde to.“ (Světlana, 39 let, 2 děti, rozvádí se)

3.4.2 Zase spolu, nikoliv bez problémů (příjezd dětí)

To, k čemu se ženy, které nechaly děti na Ukrajině, velmi upínaly, byl příjezd dětí do Čech. I když s nimi byly Ana, Vitalia, Kateryna a Taťana v častém kontaktu, neobešlo se jejich následné sžívání bez problémů. Ženy musely i nadále velmi tvrdě pracovat, aby uživily sebe i děti, zároveň se snažily zintenzivnit svou roli matek –

pomáhat dětem se adaptovat, aktivně řešit jejich problémy. Nově tak musely přizpůsobovat svou práci rodinnému životu.

3.4.2.1 Adaptace dětí

Obtížná byla situace po příjezdu pro děti Vitalie, Any a Kateryny. Opustily známé prostředí, kamarády, a naráz musely překonávat jazykovou bariéru, vytvářet nové sociální vazby a zvykat si i na jiný způsob výuky ve škole. Ve svém věku nemohly docenit, že je matky do Česka přivezly proto, aby se měly v budoucnu lépe. Nastupovaly do školy brzy po příjezdu, ani na začátku neměly žádné zvláštní úlevy a očekávalo se od nich, že se rychle zapojí. Jejich matky přiznávají, že se jim nemohly věnovat kvůli pracovnímu vytížení tak intenzivně, jak by děti po příjezdu potřebovaly. Přesto problémy nepodceňovaly, řešily je, docházely do školy, navštěvovaly s dětmi psychology. Zejména ty s introvertní povahou se stávaly terčem poznámek i ubližování jiných dětí. Syn Any je samotář, těžko hledá k někomu vztah. Ana o něj měla strach, bála se, že mu kvůli jeho povaze budou ostatní ve škole ubližovat. Její syn ze začátku problémy se spolužáky měl, ale zastala se ho sestra a matka situaci ihned řešila ve škole, takže už se později neopakovala. Ana si i přesto vyčítá, že synovy problémy mohou pramenit i z toho, že děti nechala doma a odjela do Čech bez nich. Dětem Any se navíc zpočátku stýskalo po babičce, ke které v době nepřítomnosti matky více přilnuly. Z Čech ji proto zpočátku často telefonovaly. Ana s manželem společnými silami dosáhli toho, že si děti po poměrně krátké době zvykly na to, že je zase vychovávají matka s otcem a byly rády, že fungují jako rodina. Ana pracovala a starala se o děti více než její manžel, který měl časově náročnější povolání a vydělával více peněz. O víkendu se ale dětem plně věnoval.

Pro třináctiletou dceru Kateryny byla situace velmi komplikovaná. Přijížděla v době, kdy se její rodiče rozcházel, kromě toho měla matka nový vztah. Podle Kateryny byl celý první rok pobytu pro dceru utrpením. I ona přiznává, že se dceři nemohla věnovat tak naplno, jak by to potřebovala. Ta si přitom musela zvyknout na nové prostředí v rodině i ve škole, kde měla zpočátku závažné problémy se šikanou, a to nejen ze strany dětí, protože nerozuměla česky, ale také ze strany pedagoga, který ji před ostatními dětmi ponižoval. Matka se jí snažila v této situaci maximálně pomoci: obrátila se na psychologku, řešila problém přímo s dotyčným učitelem a dosáhla toho, aniž by si na něj stěžovala u vedení školy, že se k dceři začal chovat slušně. Kateryna se

během rozhovoru svěřila, že doteď má z celé záležitosti špatné pocity a že se dcera stále necítí ve třídě úplně dobře, i když si našla tři kamarádky. Snažila se jí ale vytvářet zázemí, aby se mohla dívka učit a cítila se tady dobře. I nový partner Kateryně s výchovou pomohl, brzy si k její dceři našel vztah a trávil s ní dobu, kdy musela její matka pracovat. Obdobný případ řešila s patnáctiletou dcerou i Vitalia. Ta se ze začátku na základní škole také trápila. Denně plakala, protože se jí spolužáci smáli, že špatně mluví a obléká se jinak než oni, a nechtěla ani chodit do školy. Matka situaci řešila s ředitelem školy a dceru se snažila povzbuzovat. Kateryna i Vitalia se snažily nepříjemné situace se svými dcerami aktivně řešit. Měly sice pro své děti pochopení, ale zároveň byly neústupné – motivovaly je k tomu, aby se nevzdávaly a problémy překonávaly.

„No, tak trpěla, ale já jsem jí denně říkala, že musí být statečná a má tady budoucnost. A to, že si říká, že chce zpátky, tak já to bohužel neposlouchám, protože má být se mnou a má to dokázat a zvládnout a zvládneme to společně. A má mi sdělovat veškerý pocity a problémy každý den a budeme to řešit, protože není v životě věc, která se nedá vyřešit.“ (Kateryna, 41 let, 2 děti, vdaná)

Jediná Taťana uvedla, že si myslí, že její syn neměl s adaptací na nové prostředí problémy. U chlapce ale naopak nastal problém s jeho výchovou, odvykl si matku poslouchat a ze začátku si dělal co chtěl. To bylo patrně dané tím, že Taťana hodně intenzivně pracovala a neměla na výchovu čas, potkávala se se synem jen večer. Nadto v rodině chyběl v počínající pubertě syna mužský element. Situace se zlepšila po příjezdu Taťaniny sestry, která byla jen o málo starší než její syn a kterou Taťana po smrti matky vychovávala. Sestra Taťany na svého synovce dohlížela, navíc na sebe obě děti byly zvyklé, protože před příjezdem do Česka spolu vyrůstaly.

„Pak jsem ho sem přivezla a to víte, přivezete si dítě, který jste neviděla 4 roky, byla jsem tam vždycky jen chvíli a vrátila se. A to v podstatě jste dostala nový dítě. A musela jste si na něj zvykat, to je úplně stejný jako z porodnice, úplně nový dítě ((úsměv)). Učíte se spolu komunikovat, von má už svoje názory, no (...)“ (Taťana, 46 let, 1 dítě, rozvedená)

3.4.2.2 **Ted' ti to vynahradím**

Všechny matky, které sem přivezly děti dodatečně, se jim snažily i po jejich příjezdu kompenzovat dobu, kdy s nimi nežily, ale i to, že se jim ani v Čechách nemohou dostatečně věnovat. Otevřeně přiznávaly, že jim poskytovaly co nejlepší zázemí a nenutily je v domácnosti nic dělat. Zároveň je rozmazlovaly dárky, vymýšlely pro ně výlety a dělaly všechno proto, aby se tady dětem zalíbilo.

„A pamatuju si, jak jsem přivezla (chlapecké jméno – pozn. V.V.) a poprvé jsem ho vzala na Zličín do Tesca na nákup a ty jeho oči! A ty regály a všude tolik čokolád, bonbónů! A já zrovna měla výplatu, tak jsme věděla, že si to můžu dovolit, tak jsem mu řekla, ať si vezme všechno, na co má chuť. Tak si tam toho naházel, že mě to i s nákupem stálo 2000 korun. Tak jako byl fakt šťastný, asi týden ty bonbony papal a pak už to ani nechtěl.“ (Taťana, 46 let, 1 dítě, rozvedená)

Kateryna a Taťana v rozhovorech uvedly, že si později uvědomily, že své děti příliš rozmazlují a rozhodly se jim ukázat, kolik úsilí je stojí vydělat pro ně peníze. O víkendech je braly s sebou do práce, aby jim pomáhaly s úklidy a začaly si vážit peněz, které do nich jejich matky investovaly. Více je také zapojovaly do péče o domácnost.

Shrnutí

Vývoj pracovních drah migrantek ovlivňovala řada faktorů. Důležitou roli hrálo jejich rodinné zázemí, především to, zda měli pracujícího partnera, který dokázal uživit rodinu. Druhým významným prvkem byla forma jejich rodičovství, tedy zda musely s prací kloubit i intenzivní starost o děti. U volby jednotlivých strategií se zároveň projevil osobnostní rysy a priority migrantek.

Nejvýraznější změny v oblasti rodinného života zažily migrantky, za kterými dodatečně přijely jejich děti. Zvykaly si opět na intenzivní roli matky, při které často musely řešit problémy s adaptací dětí, především s šikanou ze strany jejich spolužáků. Zároveň stále musely intenzivně pracovat a se svými dětmi mohly trávit jen málo času, což jim opět kompenzovaly hmotnými statky.

3.5 Rozdělení genderových rolí v rodinách migrantek

Pracovní a rodinné změny v životě migrantek mají vliv i na strategie, které volí při kombinování práce a péče o domácnost. Ženy volí své strategie podle toho, zda se mohou při péči o domácnost spolehnout na pomoc partnera a svých dětí.

Ve většině rodin migrantek v České republice, kde funguje partnerský vztah, platí model, ve kterém jsou muži hlavními živiteli. Ženy také aktivně přispívají do rodinného rozpočtu a zároveň se nejvíc podílejí na zajištění chodu domácnosti.

Nejvýrazněji se tradiční rozdělení partnerských rolí projevuje u participantky Reginy. Přestože působí jako emancipovaná žena, která by si ráda ve svém oboru vybuodovala kariéru, respektuje manželovo časově náročné povolání a od začátku se snaží mu vytvářet co nejlepší domácí zázemí, převzít zodpovědnost za domácnost i péči o jejich dvě děti ve školním věku. I v současné době, když už je dětem 9 a 11 let si našla práci pouze na částečný úvazek, aby se stíhala věnovat rodině, která je u ní na prvním místě.

„Aby moje rodina byla spokojená, pro mě není problém vstát ve tři hodiny, abych jim uvařila na celý den, když budu celý den pryč. Není problém, já všechno stíhám. (...) (Manžel – pozn. V.V.) ani neví, kde jsou jeho věci. Je tak zvyklý. U nás ženy opečovávají chlapa. Ani neví, kde je hrneček. Já mu ho vždycky podám a pak seberu. On je pořád v práci. Tak chci, aby se vykoupal, dám mu jíst, aby nebyl ve stresu, aby byl v klidu a odpočinul si. Třeba rekonstrukce v bytě, něco koupit, vyměnit žárovky, to všechno dělám sama. (...)“ (Regina, 33 let, 2 děti, vdaná)

Podobný model funguje také v rodině Kateryny, která se i přes časově a fyzicky náročné povolání uklízečky snaží poskytovat rodině plný servis. Obdobně jako Regina uvádí, že je tak vychovaná z domova a že by ji nikdy nenapadlo požádat svého muže, aby například umyl nádobí. Kateryna však tvrdí, že jí tento systém vyhovuje, protože manžel má čas kromě svého povolání chodit ještě na brigády, aby vydělal víc peněz a také se věnuje její dceři.

V rodinách Any, Marty, Luby, Anastasije, Tamary a Julie se projevuje vyrovnanější postavení mužů a žen při rozdělení partnerských rolí. Marta, Luba a Julie pracují na plný úvazek, stíhají k tomu ale i pečovat o domácnost. Všechny uvedly, že jim s tím jejich manželé pomáhají – nakupují, uklízí, apod. U všech je ovšem patrné, že většina domácích prací stojí na nich. U Marty je tomu tak především z toho důvodu, že manžel je velmi pracovně vytížený, kdežto ona má jako středoškolská učitelka flexibilnější pracovní dobu. Od začátku se prý ale dohodli, že každý bude v domácnosti dělat práce, které ho baví, Martin manžel tedy například vyrobil veškerý jejich nábytek. Julie uvedla, že v týdnu po práci stíhá už pouze starost o děti – učí se s nimi a uvaří rodině večeři. Ostatní domácí práce musí dohánět o víkendu, snaží se ale už zapojit i jedenáctiletou dceru. Také Luba vypověděla, že prakticky nemá žádný volný čas. Manžel jí sice trochu pomůže, ale i po dvanáctihodinové pracovní době je většina domácích povinností na ní.

Aně a Tamaře jejich partneři s péčí o domácnost také pomáhají. V současné době je ale většina úkonů na nich, protože mají více času: Tamara nemůže ze zdravotních důvodů pracovat a Ana je na rodičovské dovolené. Se starostí o malého syna jí pomáhá starší syn.

Co se týče organizace pracovního a osobního života, v nejnáročnější situaci se nachází Anastasija. S manželem mají čtyři děti, a aby je uživil, musí vydělávat oba dva. Anastasija je se navíc živí jako tanečnice a lektorka, do práce se chtěla vrátit už velmi brzy po porodu. Skloubit výuku tanečních lekcí a starost o děti, z nichž jedno chodí do školy, jedno do školky a poslední syn je s matkou „doma“ není vůbec jednoduché. Nejmladšího syna bere všude s sebou a práci si organizuje tak, aby starší děti stíhala vyzvedávat ze školních institucí. Se starostí o malé děti jí v rámci možností pomáhá manžel (který ale především vydělává) a nejstarší syn, který je už dospělý. Anastasija přiznává, že vzhledem k náročné starosti o děti jde péče o domácnost stranou – každý den dělá jen nejnnutnější činnosti a zbytek podle času. Pochvaluje si, že v tomto ohledu má podporu manžela a že pokud si všechno dobře zorganizuje, dá se péče o tři děti s pracovním vytížením zvládat.

„Vždycky si musíte sednout večer a naplánovat kdo kam v kolik jde a co dělá. Vždycky to bylo podle plánu. Jako že když ja nemůžu tak manžel nebo syn nebo jak to

uděláme (...). Já sem zvyklá. Je to náročný, protože večer když jim jdu číst knížku tak já už nemam sílu potom dělat něco doma, třeba jdu mýt nádobí, ale víc ne. Já pak usnu s nima. Dřív mě to trápilo a teď už mě to netrápí.“ (Anastasija, 45 let, 4 děti, vdaná)

U Diany funguje do určité míry opačný model rozdělení partnerských rolí, než bývá ten „tradiční“. Diana tráví většinu času v zaměstnání, kdežto její partner mívá spíše nárazové práce. Domluvili se tedy, že když je doma, tak uvaří a případně uklidí. Zbytek domácích prací řeší Diana během víkendů. Její situace je snazší v tom, že jí s nimi může pomoci i její matka, která s ní žije ve společné domácnosti.

Vitalia a Světlana žijí bez partnerů, na péči o děti a domácnost jsou tedy samy. Vitalia se může spolehnout na pomoc dcery, jinak se o domácnost stará ve volných dnech. Světlaně se díky podnikání a flexibilní pracovní době zatím daří bez problémů kloubit práci a péči o osmiletého syna.

Taťanin syn i sestra se od ní už odstěhovali, takže si může práci a starost o domácnost organizovat podle svého uvážení. Obdobně Valentyna, která je v České republice bez dětí, si pochvaluje, že může uklízet a vařit „když se jí chce“.

Shrnutí

Z rozhovorů vyplynulo, že kombinování pracovního života a péče o domácnost u migrantek nejvíc záleží na jejich rodinném zázemí – tedy přítomnosti dětí a ochotě partnerů jim pomoci s péčí o domácnost. Partneři většiny participantek se na chodu domácnosti alespoň trochu podíleli, většina povinností však náležela ženám a některé migrantky starost o domácnost zcela převzaly.

3.6 Plány do budoucna

Stejně jako tomu bylo v minulosti při rozhodování o migraci do České republiky, i dnes zvažuje většina participantek své plány do budoucna s ohledem na své děti.

3.6.1 „Dětem tady bude líp“

Matky, které si sem své děti rovnou přivezly, nebo se jim tady narodily, vidí svou nejbližší budoucnost v České republice. Po mnoha letech pobytu, které se u některých z nich neobešly bez komplikací, si tu zvykly a usadily se. Všechny se navíc domnívají, že tady jejich děti čeká lepší budoucnost. Vývoj současné kritické situace na Ukrajině je v jejich rozhodnutí utvrzuje. Výjimku v této skupině žen představuje Regina, která si sice uvědomuje výhody života v Čechách, ale mrzí ji, že se jí zatím nepodařilo najít práci v oboru a že se zde stále cítí jako cizinka. Kvůli dětem však s manželem zůstávají, věří, že se jim tady dostane lepšího vzdělání. Regina říká, že by děti rádi hmotně zajistili a na důchod se vrátili na Ukrajinu.

Co se týče pracovních drah, tak by Julie, Světlana, Marta a Diana rády i nadále vykonávaly svá zaměstnání. Světlana, Marta a Diana dělají práci, která je uživí i baví a Julii zase vyhovuje, že může díky pravidelné pracovní době stíhat i péči o děti. Anastasija v současné době podřizuje svou práci, se kterou není úplně spokojená, starosti o děti. V budoucnu by si ráda založila vlastní baletní školu.

V oblasti rodinného života čekají některé migrantky v nejbližší době změny. Martini synové jsou už dospělí a ona si teprve zvyká na dostatek volného času, kdy nemusí řešit, jak skloubit práci a starost o ně. S manželem navíc byli zvyklí se syny hodně cestovat, nově se učí, jak trávit čas bez nich. Dianina dcera odlétá studovat za otcem do Kanady, Diana se připravuje na život bez ní. Plánuje o to víc pracovat, aby se s nepřítomností dcery vyrovnala a mohla se s ní vídat.

“Nechci jít odsud zatím nikam jinam. Ted’ je spíš taková doba, že všechno krachuje, já tu zůstanu. Ted’ mi holka odejde (za otcem do Kanady, pozn. V.V), tak se s tím budu muset vyrovnat, budu co nejvíc pracovat, abych mohla ušetřit na letenky, aby ona tu mohla být co nejvíc se mnou“ (Diana, 35 let, rozvedená, 1 dítě)

Participantky, kterým se podařilo přivést své děti do České republiky, mají o své budoucnosti také jasnou představu. Podobně jako předchozí skupina žen jsou s životem tady – obzvlášť po znovu shledání s dětmi - spokojené a plánují tu zůstat. V pracovní rovině čekají změny pouze Anu - na podzim se po skončení rodičovské dovolené chystá hledat práci, aby mohla její rodina žít ze dvou příjmů. Má obavy, jak to

bude s péčí o syny zvládat, ale věří, že najde práci, při které to bude možné. Kateryna a Vitalia i nadále velmi intenzivně pracují, aby zajistily svým dcerám dobré vzdělání a budoucnost. Jejich dcery si mezitím v České republice zvykly a vyrostly, takže jim matky nemusí poskytovat tolik péče. Kateryna navíc stále finančně podporuje i starší dceru, která se rozhodla zůstat na Ukrajině. Taťana doufá, že bude i nadále úspěšně vést svou úklidovou firmu.

Taťanu naopak čekají změny v partnerském životě, který v minulosti podřídila kariéře a péči o děti. Její syn a sestra se osamostatnili a ona se plánuje nastěhovat k novému partnerovi. Také Katerynu možná čekají změny. Je spokojená, že se jí podařilo stabilizovat pracovní, mateřský i partnerský život a s manželem uvažují o miminku.

3.6.2 „Bez mé pomoci to děti nezvládnou“

U transnacionálních matek je patrné, že jsou jejich plány nejvýrazněji ovlivněny neustálou zodpovědností za své potomky. Ačkoliv jsou ve většině případů jejich děti už dospělé, migrantky se jim snaží stále finančně vypomáhat. Dochází k tomu z několika důvodů: stále trvá, že se ekonomická situace rodin participantek žijících na Ukrajině za dobu, co jsou ženy v České republice, nezlepšila. Ženy zároveň i nadále prostřednictvím remitencí kompenzují dětem svou nepřítomnost na Ukrajině. Navíc stálá pomoc rodině je pro ně zcela běžná, tímto způsobem na Ukrajině funguje rodinná solidarita.

„ Ukrajinci jsou rodinní, mají rádi společnost. (...) Tady, holky v práci říkají, že jedna nemusí mámu, ségru... Já se tomu strašně divila. Ony se diví, proč holkám pořád posílám peníze, že už jsou velký. Já říkám, že to jsou moje děti. Ony říkají, ať samy pracují. Já to nemůžu pochopit, ony nemůžou pochopit mě. Já vím, že moje máma, dokud žila, tak na mě myslela, co měla, to mi pomohla. Nikdy bych neřekla, že nemůžu mámu, měla jsem za ni furt zodpovědnost (...).” (Oleksa, 50 let, 2 děti, vdaná)

Oleksa a Valentyna nemají o své další budoucnosti zcela jasné představy. Zatím ji vidí v intenzivní práci v Česku a další podpoře dětí. Oleksa neví, jestli se někdy na Ukrajinu vrátí. Na jednu stranu by v Čechách ráda zůstala, protože se jí tu líbí a vidí zde větší sociální jistotu. Na druhou stranu stále cítí zodpovědnost vůči svým dcerám. Valentyna, jejímž dětem je nyní patnáct a osmnáct let si zvykla na to, že jim díky svým výdělkům může dopřávat luxusní život. Bojí se, že kdyby za ní přijely, žily

by stejně jako předtím na Ukrajině, v chudobě. Nedovede si představit, že by Česko opustila, je spokojená se svou dosavadní kariérou a opakovaně v rozhovoru uváděla, že i děti ji přesvědčují, že tu má zůstat, protože život zde je pro ni lepší. Děti jí stále chybí, ale stesk po nich se snaží zahánět intenzivní prací a silnými sociálními kontakty, které se jí v Praze podařilo vybudovat. I na dálku si je navíc Valentyna jistá svou rodičovskou autoritou. Díky moderním technologiím je s dětmi, které s ní všechna svá rozhodnutí konzultují, v každodenním kontaktu. Je pyšná, že sobě i dětem může dopřát slibnou budoucnost a to je pro ni v tuto chvíli nejdůležitější.

„Oni chápou, že i pro mě už je tady lepší život. Kdo já budu doma? Nikdo! A tady jsem doma, co já budu dělat tam? Budu uklízet a vydělávat jen tenhle měsíc na boty, druhý měsíc na dva hadry. Oni tohle chápou, oni budou mít vejšku, oni si najdou něco jinýho. A když ne tam, tak tady. A přijdou sem už s papírama, ne jako já s ničím.“
(Valentyna, 36, 2 děti, rozvedená)

Naopak Luba a Tamara mají ve svých plánech jasno. Luba se chce v budoucnu určitě vrátit na Ukrajinu, kde má rozvětvenou rodinu. Kvůli práci zatím ale zůstává v Čechách, protože stále podporuje své děti, především sedmadvacetiletou dceru, která je na rodičovské dovolené a Luba s manželem jí finančně pomáhají se stavbou domu. Luba říká, že by to dcera bez jejich pomoci nezvládla a ona nechce dopustit, aby se dostala do stejné situace jako kdysi ona a musela kvůli práci opustit své děti. Z transnacionální matky se tak stala transnacionální babičkou. Tamara naopak plánuje kvůli lepším životním podmínkám zůstat v České republice. Po celou dobu pobytu se snažila sem přivést svého syna, což se jí nepodařilo. Ten už je nyní dospělý a má vlastní rodinu, se kterou se chystá přestěhovat za matkou do Čech.

Shrnutí

To, zda migrantky plánují i nadále zůstat v České republice závisí především na jejich dětech. Matky, které mají své děti u sebe, o své budoucnosti v Čechách nepochybují. U transnacionálních matek nejsou jejich plány tak jasné. Jejich cíl je ale stále stejný – i nadále finančně podporovat své děti a nově i vnoučata.

3.7 Prožívání současné situace na Ukrajině

I přesto, že většina participantek plánuje i v budoucnu zůstat v České republice, všechny sledují současnou kritickou situaci na Ukrajině. Jednak proto, že jde o osud jejich země, ale také o budoucnost částí jejich rodin, často vlastních dětí, jež zůstaly na Ukrajině a spojují s ní svůj další život. Vývoj situace by však mohl zasáhnout ještě bezprostředněji do života migrantek. V případě branné povinnosti a další eskalace konfliktu mezi Ukrajinou a Ruskem by museli do armády nastoupit třeba jejich manželé nebo synové. To by následně mělo velký vliv na psychickou, ale i ekonomickou situaci žen.

Participantky vnímají současný stav, jako vyvrcholení nepříznivé socio-ekonomické situace, která na Ukrajině v posledních letech panovala a která byla u většiny z nich důvodem k migraci. Trápí je, jaké nyní panují na Ukrajině podmínky a že dochází k násilí. To, do jaké míry ženy situaci na Ukrajině prožívají, záleží především na jejich citovém vztahu k vlasti a na tom, jak silné mají na Ukrajině sociální vazby.

Nejvíce prožívají krizi na Ukrajině migrantky, jejichž manželé, kteří s nimi žijí v Čechách, stále mají vůči Ukrajině brannou povinnost. Ana, Regina a Anastasija, uvedly, že jejich manželé by, pokud by je povolali, neváhali a šli bojovat. Jejich ženy ovšem říkají, že by je „nepustily“ a že si nedovedou představit, jak by to tady samy s dětmi zvládly. Stejně tak se migrantky bojí o své bratry a syny a většina z nich si myšlenky na to, že by museli jít bojovat, raději nepřipouští.

*„Kdyby začala válka, povolají všechny manžele. Všichni by museli. Doufám, že to nenastane, nevím, co bych tady si počala. Máme hypotéku na byt, neutáhla bych to.“
(Regina, 33 let, 2 děti, vdaná)*

Anastasija uvedla, že je z ukrajinské krize velmi nervózní. Kromě branné povinnosti manžela ji trápí strach o zbytek rodiny a své známé, kteří stále žijí na Ukrajině. I když stále denně sleduje zprávy, snaží se současnou situaci už tolik neprožívat. V nejkritičtějších měsících totiž začínala být nepříjemná na své děti a odráželo se to i na jejím pracovním výkonu. Obdobně Marta uvedla, že v určitou dobu až příliš prožívala situaci na Ukrajině. Nejhorší to pro ni bylo v únoru, kdy se vyostřila

situace na Majdanu, kde se v té době nacházeli i její přátelé. Tehdy se jen těžko soustředila na své běžné povinnosti.

*„(...) A prakticky jsme nemohli dělat nic. My jsme seděli jen na těch novinách a nemohli jsme ani vařit, ani jíst, ani pracovat ani nikam chodit. Prostě jsme byli dva měsíce zavření doma na novinách. (...) Máte tam rodiče, máte tam přátele, tak se vás to dotýká, ať chcete nebo nechcete... vás i vašich známých. Nevím, nevím co bude.“
(Marta, 46 let, 2 děti, vdaná)*

Některé migrantky prožívají krizi na Ukrajině méně. Diana, Luba, Regina, Oleksa, Valentyna a Ana během rozhovorů prohlásily, že jelikož pochází ze západní Ukrajiny, tak se jich současná situace „netýká“. Nicméně z rozhovorů vyplynulo, že i ony se o ni zajímají. Opakem těchto žen je Vitalia, která se o krizi ve své vlasti nezajímá prakticky vůbec. Z jejího vyprávění bylo poznat, že její život na Ukrajině byl pro ni poslední roky velmi obtížný. Zemřeli jí rodiče, musela stíhat práci a starost o velké hospodářství, dvě dcery a manžela závislého na alkoholu. Vitalia přiznala, že už k Ukrajině nemá žádný citový vztah, a proto tuto situaci neřeší, i když ji mrzí, že k ní došlo.

Z rozhovorů vyplynulo, že čím déle krize na Ukrajině trvá, tím méně jí participantky věnují svou pozornost. Uvědomují si, že se musí soustředit na svůj každodenní život, aby mohly zabezpečit své rodiny, ať už v Čechách nebo na Ukrajině. Většina z nich uvedla, že ačkoliv současnou ukrajinskou situaci těžce prožívají, nemá na jejich život tady bezprostřední vliv. I přesto nadále sledují zpravodajství (nejčastěji ukrajinské nebo ruské) a jsou v častém kontaktu s blízkými na Ukrajině.

Shrnutí

Na to, zda migrantky do budoucna počítají s životem v Čechách, může mít vliv i současná krize na Ukrajině. Tu více prožívají ženy, jejichž manželé mají brannou povinnost a které s Ukrajinou stále pojí rodinné vazby. Některé ženy zároveň uvedly, že je současná situace utvrdila v tom, že udělaly dobře, když se rozhodly ze země emigrovat. Participantky krizi na Ukrajině sledují, snaží se ale víc soustředit na svůj život tady.

Závěr

Tématem mé diplomové práce byla kombinace pracovního a osobního života ve vyprávěních ukrajinských migrantek v České republice. Mým cílem bylo popsat strategie, které migrantky při organizování těchto dvou sfér svého života volí a jak se s nimi vyrovnávají. Zároveň jsem chtěla zjistit, jak se jejich taktika liší vzhledem k odlišné formě rodičovství. Proto jsem se rozhodla provést kvalitativní výzkum formou hloubkových rozhovorů na vzorku čtrnácti žen. Vzorek byl rozdělen na čtyři skupiny: první tvořily ženy, které migrovaly rovnou s dětmi, další ty, za nimiž děti přijely dodatečně, třetí skupinu představovaly migrantky, jejichž děti zůstaly po celou dobu na Ukrajině a do poslední patřily ženy, kterým se děti narodily až v České republice. Metoda hloubkových rozhovorů se ukázala jako vhodně zvolená, protože umožnila aktérkám spontánně sdělit co nejvíc osobních prožitků i pocitů. Díky zaznamenání jejich osobních příběhů přinesl výzkum poznatky o propojení jejich pracovního a osobního života a faktorech, které ho ovlivňují.

Výzkum ukázal, že pracovní zkušenosti ukrajinských migrantek v České republice jsou různorodé a ovlivňuje je řada faktorů. V první řadě je to motivace k rozhodnutí o emigraci. Jiným způsobem se pracovní dráhy vyvíjely u žen, které přijely kvůli špatné ekonomické situaci svých rodin na Ukrajině a u migrantek, které přijely z jiných důvodů. Migrantky, které mohly po příjezdu pokračovat v práci ve svém oboru, posuzují své pracovní dráhy podle vývoje kariéry a reflektují to, čeho se jim během ní podařilo či nepodařilo dosáhnout. Ve zkoumaném vzorku ovšem převažovaly ekonomicky motivované migrantky, jejichž primárním cílem bylo zabezpečit rodinu. Tomu také přizpůsobily své pracovní strategie. Většina z nich vykonávala zaměstnání, která neodpovídala jejich kvalifikaci a často se odehrávala v nepříznivých pracovních podmínkách. Pro participantky byla ovšem podstatná jistota výdělku a jejich pracovní ambice šly stranou. Tomu odpovídá i reflexe pracovních zkušeností. Posuzují je podle možnosti vydělat dostatek peněz na zajištění rodin. I přes zachování této filosofie se některým migrantkám podařilo v průběhu pobytu dosáhnout kariérního postupu. Jednalo se o ženy, které v té době neměly u sebe své děti a mohly se naplno věnovat práci.

Rodinná situace žen je druhým zásadním faktorem ovlivňujícím jejich pracovní zkušenosti. V rámci kombinování pracovního a osobního života přizpůsobují migrantky

svou práci tomu, zda mají děti, jak jsou tyto děti staré a zda s nimi žijí v České republice. Důležitou roli hraje také to, zda mají partnera, který přispívá do rodinného rozpočtu, nebo se jedná o matky samoživitelky.

Svůj osobní život po příchodu do České republiky migrantky prožívají především v souvislosti se svým rodičovstvím. V tomto ohledu ukázal výzkum rozdíly mezi čtyřmi zkoumanými skupinami žen. Nejintenzivněji své rodičovství prožívaly transnacionální matky. Ty musely od začátku volit strategie, které jim umožňovaly intenzivně pracovat a zároveň být rodiči na dálku. Se svými dětmi se snažily udržovat kontakt prostřednictvím dopisů, telefonátů a pravidelných návštěv. Zároveň se jim snažily svou nepřítomnost nahrazovat hmotnými věcmi. Na zkoumaném vzorku se tedy podobně jako v jiných výzkumech potvrdilo, že transnacionální matky uplatňují principy komoditního mateřství (srovnej Ezzedine 2012, Tolstokorova 2010).

Z rozhovorů dále vyplynulo, že i přes to, že migrantky žijí bez svých dětí už několik let nebo se jim dokonce podařilo je sem přivést, stále je to pro ně velmi citlivé téma. U některých žen bylo poznat, že mají pocit viny, jiné svůj krok vnímaly pragmaticky jako jediné možné řešení rodinných ekonomických problémů. Všechny transnacionální matky měly společné, že vnímaly migraci jako nutnost k zajištění lepší budoucnosti svých dětí. V jejich situaci považovaly za důležitější hmotně své děti zajistit a umožnit jim získat vzdělání než být jim fyzicky na blízku. Z jejich vyprávění bylo poznat, že si tímto způsobem ujasňovaly své chápání „správného mateřství“ (Dyer et al. 2011: 689). Rozdíl se projevovaly mezi ženami, které v České republice žily se svými partnery a těmi, které zde byly samy. Vdaným ženám pomáhali stesk po dětech překonat jejich partneři. U druhé skupiny žen šel naopak partnerský život stranou a ony se upnuly na svou práci.

U migrantek, které své děti přivezly do České republiky s sebou, nebo se jim děti narodily až tady, bylo jejich rodičovství také klíčové, ale svou pozornost věnovaly i partnerskému životu. U první zmíněné skupiny osobní život od začátku zahrnoval partnerské soužití i péči o děti, což se projevovalo i ve strategiích při kombinování s pracovním životem. Druhá uvedená skupina žen musela své strategie přizpůsobit měnící se situaci – v tomto případě narození prvních dětí.

Také klíčové momenty kombinace pracovního a osobního života souvisí s rodičovstvím, po narození dětí musí migrantky více reflektovat roli matky. Této skutečnosti byly nuceny participantky přizpůsobit své pracovní dráhy, každá z nich to ovšem řešila odlišným způsobem. Po příjezdu dětí musely ženy znovu plně převzít výchovnou úlohu a zintenzivnit roli matky. To od nich vyžadovalo především aktivní řešení problémů dětí spojených s jejich adaptací. K tomu stále musely vydělávat peníze, což znamenalo nutnost sladit práci s rodinným životem, zejména péčí a výchovou dětí.

Obtíže při kombinování pracovního a osobního života musely řešit všechny participantky.

Zásadním problémem se v tomto ohledu ukázala být absence širší rodiny. Tu pociťovaly především matky, kterým se děti narodily v České republice a které musely brzy po porodu kvůli ekonomické situaci rodiny začít znovu pracovat. Z vyprávění participantek ovšem vyplynulo, že pomoc s péčí o děti by uvítala většina migrantek. Potvrdilo se, že ukrajinské migrantky jsou ze své vlasti zvyklé na soudržnost široké rodiny (Solari 2010: 223) Některým ženám pomáhali s péčí o děti jejich partneři, ale ti měli většinou při svém pracovním vytížení jen omezené možnosti. Migrantky tedy musely při kombinování pracovního a osobního života volit alternativní strategie, jako bylo například využití služeb formálních institucí (školky, družiny), pomoci starších sourozenců, ponechání dětí bez dozoru, braní dětí do zaměstnání apod.

Nezbytnost koordinace pracovního a osobního života platí pro všechny fáze vyprávění žen od doby, kdy svou migraci zvažovaly, přes postupnou adaptaci během pobytu až po současnost, kdy plánují svou budoucnost. Spolu s tím se transformují i jejich životní strategie. Z pořízených rozhovorů bylo patrné, že klíčovou roli v jejich volbě hraje právě jejich rodičovství a touha zajistit svým dětem dobrou budoucnost.

Některé bariéry při kombinování pracovního a osobního života migrantek vyplývaly i z imigrační politiky České republiky, kterou jsem se v diplomové práci explicitně nezabývala.

Co se týče otázky prožívání současné situace na Ukrajině, provedený výzkum ukázal, že ji sledují všechny ženy. Více ji prožívají migrantky, jejichž manželé a další mužští členové rodiny mají brannou povinnost. Z vyprávění některých z nich vyplynulo, že především na začátku ukrajinské krize (v období událostí na Majdanu) mělo

intenzivní prožívání této situace negativní vliv na jejich pracovní výkon a osobní pohodu. S postupem času se ale migrantky více zabývají svým současným životem v České republice³².

Představený výzkum kombinace pracovního a osobního života ve vyprávění ukrajinských migrantek v České republice přinesl kromě uvedených poznatků také podněty k dalšímu výzkumu. V rámci své analýzy jsem věnovala větší prostor skupině transnacionálních matek, jelikož se jednalo o nejvýraznější skupinu v rámci nadefinovaného vzorku. Domnívám se, že by bylo vhodné se zabývat také starší generaci migrantek, které se z pozice matek přesunuly do rolí transnacionálních babiček. Ukázalo se také, že zajímavou skupinou jsou ženy, kterým se děti narodily v České republice a na které nejvíc dopadá sociální politika našeho státu. Podle mého názoru by bylo v budoucnu účelné důkladněji prozkoumat i tuto skupinu migrantek³³.

Na závěr bych ráda krátce doplnila svou reflexi provedeného výzkumu. Předtím, než jsem začala pracovat na své diplomové práci, jsem se krátkozrace domnívala, že většina ukrajinských žen zastává v České republice pouze „podřadné práce“. Během svého výzkumu jsem se ovšem přesvědčila o tom, že dávno neplatí, Ukrajinky rovná se uklízečky. Měla jsem možnost vyslechnout čtrnáct silných příběhů žen, které se během své migrace musely vyrovnat s řadou překážek a i přesto mnoho dokázaly. Tím si získaly můj respekt.

---

³² Zde je nutné připomenout, že sběr dat byl ukončen v červnu, takže participantky nestihly reagovat na další vývoj situace na Ukrajině.

³³ K podobnému závěru došli ve svém výzkumu migrantů v Londýně také Datta et al. (2007).

Summary

The topic of my thesis was the work-life balance in narrations of Ukrainian female migrants in the Czech Republic. My purpose was to describe the strategies which the female migrants choose in organizing those two spheres of their lives and how they cope with them. Also I endeavor to find out how their strategies vary depending on different forms of parenting. Therefore, I decided to carry out qualitative research through conducting fourteen in-depth interviews with female migrants. The research sample was divided in four groups: the first consisted of women who migrated along with their children, the second included women whose children came to join them later, third was made of women whose children stayed the whole time in Ukraine and the last covered mothers who gave birth to their first child in the Czech Republic. It turned out that the method of in-depth interviews was suitable as it enables participants to communicate their personal experiences and feelings spontaneously. As a result, the research revealed the findings about female migrants' work-life balance and the factors which influence it.

My research showed that the work experiences of Ukrainian female migrants in the Czech Republic are various and depend on many factors. Firstly, the work trajectories develop differently in case of women who arrived because of the bad economic situation of their families and in the case of those who came for other reasons. Women who were able to continue in building their careers after arrival reflected their work trajectories in the light of their possible success. However, the majority of my sample consisted of economically motivated female migrants whose primary aim was to provide for their families, and so they adjust their working strategies to this situation. As a consequence, most of them did a job which didn't correspond to their qualification and often took place under unfavourable conditions. The most important factor for these women is receiving a salary no matter the job. Even so, a few of them succeeded in making a career. These were the women whose children lived in Ukraine and they could devote more time to work.

The second important factor influencing their work experience was the family situation of the female migrants. Their work strategies depended on whether they had children, how old these children were, and if they live with them in Czech Republic. Also their relationship status seemed important, whether they had a partner who earned money or were lone mothers.

It turned out that parenthood was the most important feature of Ukrainian female migrants' personal lives. Hence, my research showed differences among four examined groups of woman. Especially transnational mothers went through their parenthood intensively. From the beginning they had to choose the strategies which allowed them to work hard and perform as "long-distance parent". They tried to keep contact with their children through letters, phone calls and regular visits. They also tried to compensate for their absence through material things. Thus, my research confirmed that transnational mothers practise the "commodity motherhood" (compare to Ezzedine).

It was also visible that leaving their children is still a very sensitive topic for these women. It was evident that some of them still feel guilty while other reconsider their decision pragmatic as the only option in their particular situation. All transnational mothers had in common that they perceived their migration as a necessity for providing better future to their children. In their particular situation they perceived financial care for their children more important than being with them physically. There were also differences between woman who had a partner who could comfort them and single woman who sideline their personal life and focused on work.

The parenthood was crucial for woman who brought their children to the Czech Republic or gave birth here as well, but they paid attention also to their personal lives. The former could combine their work and personal (including partnership and parenthood) lives from the very beginning of their stay. The latter had to modify their work-life balance strategies while having a baby.

Also the crucial moments of Ukrainian female migrants' work-life balance are connected with their parenthood. After giving birth the woman had to focus more on their mother's role. As a result, they had to adjust their working strategies, but each of them did it in a different way. The women, whose children joined them later, had to assume their upbringing and intensify their mother's role. Above all they had to deal with their children's problems with adaptation. In addition, they had to keep working hard, which meant reorganizing their work-life balance.

All of the participants were dealing with problems in organizing their work-life balance. The main problem was the absence of extended family, especially for mothers with new-born babies who had to start to work early after delivery. However, all participants would appreciate help with child care. It confirmed the claim that Ukrainian women are used to strong family solidarity. Some of the women had partners who sometimes helped them with child care. Frequently they had to use alternative ways

such as formal institutions (nursery school, after school club), the aid of older siblings, taking children to work or leaving them alone.

The need of managing work-life balance appears in every phase of their narrations – from the time when they consider migration, through gradual adaption, until now while they plan their future. Along with that they transform their work-life balance strategies. It was evident that their parenthood and desire to give their children better future is crucial in their decision-making.

Considering the question of their feelings about the current Ukrainian crises, it turned out that all participants monitor the situation. Especially women whose husbands could be called to the army are worried. Some of them told that mainly in the beginning they were so worried that it influenced their everyday lives. As time passed, they started to focus on their current lives in Czech Republic.

My research also brought up some impulses for new studies. I focused a lot of the phenomenon of transnational mothers. I suggest focusing on the older generation of these women who are now becoming transnational grand-mothers. Also the group of mothers who gave birth in Czech Republic seems interesting and it would be useful to explore it more deeply.

In conclusion, I want to add my brief reflection of my research. Before I started to work on my thesis I assumed that most of the Ukrainian women in Czech Republic do “second-rate jobs”. During my work I found out that it’s not valid anymore that Ukrainian women equal cleaning ladies. I had the possibility to hear fourteen powerful stories about women who despite many obstacles achieved a lot of things. As a result, they gained my respect.

Použitá literatura

BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. Theorising, Researching and Practicing Transnational Migration. *Migration, diversity and their management*. 1st ed. Praha: Institute of Ethnology, Academy of Sciences of the Czech Republic, 2011, s. 37-61. Prague occasional papers in ethnology, no. 8. ISBN 9788087112465.

BRETTEL, Caroline. *Anthropology and Migration: Essays on Transnationalism, Ethnicity and Identity*. Walnut Creek: AltaMira Press, 2003.

DATTA, Kavita, Cathy MCILWAINE, Yara EVANS, Joanna HERBERT, Jon MAY a Jane WILLS. From Coping Strategies to Tactics: London's Low-Pay Economy and Migrant Labour. *British Journal of Industrial Relations* [online]. 2007, roč. 45, č. 2, s. 404-432 [cit. 2014-07-27].

DENZIN, Norman K. a Yvonna S. LINCOLN Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In: DENZIN, Norman K a Yvonna S LINCOLN. *Strategies of qualitative inquiry*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 2003, s.1-45. ISBN 0761926917.

DYER, Sarah, Linda MCDOWELL a Adina BATNITZKY. Migrant work, precarious work-life balance: what the experiences of migrant workers in the service sector in Greater London tell us about the adult worker model. [online]. 2011, roč. 18, č. 5, s. 685-700 [cit. 2014-08-20]. DOI: 0966-369X. Dostupné z:http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0966369X.2011.601808#.U97hIPI_uuI

EZZEDDINE, Petra. Reflexe genderu v migraci. In: Kolektiv autorů. *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Vyd. 1. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2011, s. 229-242. ISBN 9788087404102.

EZZEDDINE, Petra. Mateřství na dálku: Transnacionální mateřstvíukrajinských migrantek v České republice. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2012, roč. 13, č. 1.

CHARMAZ, Kathy. *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Los Angeles: SAGE Publications, 2006, xiii, 208 s. Introducing qualitative methods. ISBN 07-619-7353-2.

GLICK SCHILLER, Nina. Transmigrants and nation states: Something old and something new in the U.S. immigrant experience. In: HIRSHMAN, Charles, Philip KASINITZ a Josh DEWIND. *The handbook of international migration: The American experience*. New York: Russel Stage, 1999, s. 94-119.

GLICK SCHILLER, Nina, Linda BASCH a Christina SZANTON BLANC. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. PRIES, Ludger. *Migration and transnational social spaces*. Brookfield, Vt.: Ashgate, c1999, s. 72-105. ISBN 1840145803.

GUEST, D. E. Perspectives on the Study of Work-life Balance. *Social Science Information* [online]. 2002-06-01, vol. 41, issue 2, s. 255-279 [cit. 2014-08-04]. DOI:

10.1177/0539018402041002005. Dostupné z:
<http://ssi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0539018402041002005>

HAMAR, Eleonóra a Csaba SZALÓ. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, roč. 43, č. 1, s. 69-88.

HONDAGNEU-SOTELO, Pierrette a Ernestine AVILA. "I'm Here, but I'm There": The Meanings of Latina Transnational Motherhood. *Gender and Society* [online]. 1997, roč. 11, č. 5 [cit. 2014-07-04]. Dostupné z:
http://www.actionresearch.illinois.edu/courses/FAA391_Spring12/Hondagneu-Sotelo_1997.pdf

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.

KILKEY, Mejella a Laura MERLA. Situating transnational families' care-giving arrangements: the role of institutional context. *Global Networks*. 2014, roč. 14, č. 2, s. 210-247. DOI: 1470-2266.

KLVAČOVÁ, Petra. *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti: od „samozřejmé nerovnosti“ k „nesamozřejmé rovnosti“*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012, 85 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 9/2012. ISBN 978-808-6729-794.

KORPA, Viola. Work-Family Reconciliation: Challenges and Solutions. CUZZOCREA, Valentina a Jennifer LAWS. *Value of work: Updates on Old Issues*. Inter-disciplinary Press, s. 55-64. ISBN 978-1-84888-065-8

KOSACK, Godula. Migrant Woman: The Move to Western Europe. *Race and Class*. 1991, roč. 32, s. 153-160.

KVALE, Steinar. The qualitative research interview: A phenomenological and a hermeneutical mode of understanding. *Journal of Phenomenological Psychology*. 1983, roč. 14, s. 171-196.

LEONTIYEVA. Ukrajinská menšina a migranti v ČR. In: *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, s. 32-45. Sociologické studie (Sociologický ústav AV ČR), sv. 06:2. ISBN 8073300982.

MARKUS, Vasyl. Ukrainians in the Czech and Slovak Republics. PAWLICZKO, Ann Lencyk. *Ukraine and Ukrainians throughout the world: a demographic and sociological guide to the homeland and its diaspora*. Toronto: Published for the Shevchenko Scientific Society by University of Toronto Press, c1994, s. 147-156. ISBN 0802072003.

MOROKVASIC, Mirjana. "Settled in Mobility": Engendering Post-Wall Migration in Europe. *Feminist Review* [online]. 2004, roč. 77, s. 7-24 [cit. 2014-08-04]. DOI: 130.102.42.98. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1395897>.

O'DRISCOL, Michael. The interface between job and off-job roles: Enhancement and conflict. In: COOPER, Cary L. a Ivan T. ROBERTSON. *International review of industrial and organizational psychology*. Chichester: John Wiley, 1996, s. 279-306.

POJAROVÁ, Tereza, Zdeněk UHEREK a Renata WEINEROVÁ. Výzkumy v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky. In: UHEREK, Zdeněk, Zuzana KORECKÁ a Tereza POJAROVÁ. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 11-72. ISBN 9788087112120.

Přínos a potenciál vědeckého výzkumu v oblasti migrace: kolektivní monografie. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010, 123 s. ISBN 978-802-5480-083.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA. Úvod. In: RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, Robert TRBOLA, Ondřej HOFÍREK. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, s. 13-15. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-023-0.

ROTKIRCH, Anna. *The man question: loves and lives in late 20th century Russia*. Helsinki: University, 2000. ISBN 95-145-9239-5.

SCHWANDT, Thomas A. Three Epistemological Stances for Qualitative Inquiry: Interpretivism, Hermeneutics and Social Constructionism. In: DENZIN, Norman K. a Yvonna S LINCOLN. *Handbook of Qualitative research*. Thousand Oaks: Sage, 2000, s. 189-215.

SOLARI, Cinzia. Resource drain vs. constitutive circularity: Comparing the Gendered Effects of Post-Soviet Migration Patterns in Ukraine. *Anthropology of East Europe Review* [online]. 2010, roč. 28, č. 1, s. 215-238 [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: https://www.academia.edu/5478092/Resource_Drain_vs_Constitutive_Circularity_Comparing_the_Gendered_Effects_of_Post-Soviet_Migration_Patterns_in_Ukraine

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369.

SZCZEPANIKOVÁ, Alice. Gender a mezinárodní migrace: úvod do problematiky. *Migrace online* [online]. 2004 [cit. 2014-07-14]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/gender-a-mezinarodni-migrace-uvod-do-problematiky>

TOLLAROVÁ, Blanka a Tereza REJŠKOVÁ. Posílání remitencí z ČR do zemí původu: zpráva z výzkumné sondy. In: REJŠKOVÁ, Tereza, Robert STOJANOV, Pavlína ŠOLCOVÁ a Blanka TOLLAROVÁ. *Remittance zasílané z České republiky a jejich rozvojový dopad* [online]. 2009 [cit. 2014-07-18]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/studie-remittance-zasilane-z-ceske-republiky-a-jejich-rozvojovy-dopad>

TOLSTOKOROVA, Alissa V. Costs and benefits of labour migration for ukrainian transnational families: Connection or consumption?. *Cahier de l'Urmis* [online]. 2009, roč. 12, s. 2-13 [cit. 2014-07-19]. Dostupné z: <http://urmis.revues.org/868>

TOLSTOKOROVA, Alissa V. Where have all the mothers gone? The gendered effect of labour migration and transnationalism on the institution of parenthood in Ukraine. *Anthropology of East Europe Review*. 2010, roč. 28, č. 1.

VÍZNEROVÁ, Hana. Rodičovství a práce v životě migrujících žen. In: DUDOVÁ, Radka. *Nové šance a rizika: flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008, s. 219-242. ISBN 8073301385.

WALL, Karin a José São JOSÉ. Managing work and care: A difficult challenge for immigrant families. *Social policy* [online]. 2004, roč. 38, č. 6 [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: https://sapiencia.ualg.pt/bitstream/10400.1/3631/1/Managing%20Work%20and%20Care_Wall%26S%C3%A3o%20Jos%C3%A9.pdf

WILDING, Raelene a Loretta BALDASSAR. Transnational family-work balance: Experiences of Australian migrants caring for ageing parents and young children across distance and borders. *Journal of Family Studies* [online]. 2009, roč. 15, č. 2, s. 177-187 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: http://www.researchgate.net/publication/235488827_Transnational_Family_-_Work_Balance_Experiences_of_Australian_migrants_caring_for_ageing_parents_and_young_children_across_distance_and_borders

YAROVA, Olha. The Migration of Ukrainian Women to Italy and Their Impact on Their Family in Ukraine. In: *Migration processes in Central and Eastern Europe: unpacking the diversity*. Prague: Multicultural Center, c2006, s. 38-41. ISBN 80-239-6901-3.

ZEDECK, Sheldon a Kathleen MOSIER. Work in the family and employing organization. *American Psychologist*. 1990, roč. 45, s. 240-51.

Internetové zdroje

Cizinci v ČR 2013. In: *Český statistický úřad* [online]. 2013, 31.1. 2014 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/kapitola/1414-13-r_2013-0900

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci: počet cizinců* [online]. 2013, 12.2. 2014 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu

Sčítání lidu, domů a bytů 2011. *Český statistický úřad* [online]. 2011, 04.08.2014 [cit. 2014-07-04]. Dostupné z: <http://www.scitani.cz/slodb2011/redakce.nsf/i/home>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Základní údaje o participantkách (tabulka)

Příloha č. 2: Charakteristiky participantek (soupis)

Příloha č. 3: Informovaný souhlas (text)

Příloha č. 4: Scénář rozhovoru (text)

Příloha č. 5: Ukázka přepisu rozhovoru (text)

Přílohy

Příloha č. 1: Základní údaje o participantkách (tabulka)

JMÉNO	RODIČOVSTVÍ	DĚTI, JEJICH VĚK A MÍSTO, KDE ŽIJÍ	RODINNÝ STAV	DÉLKA* POBYTU	VĚK*	VZDĚLÁNÍ	POVOLÁNÍ
Diana	děti s sebou	dcera, 14 (ČR)	rozvedená	9	35	SŠ	kadeřnice
Marta	děti s sebou	syn, 25 (ČR); syn 21 (ČR)	vdaná	19	46	VŠ	SŠ učitelka
Anastasija	děti s sebou	syn, 24; dcera, 12; syn, 5,5; syn, 3 (všichni ČR)	vdaná	19	45	VOŠ	lektorka tance
Kateryna	děti později	dcera, 17 (ČR); dcera, 22 (UKR)	vdaná	7	41	VŠ	uklízečka
Taťana	děti později	syn, 22 (ČR)	rozvedená	14	46	VOŠ	podnikatelka
Ana	děti později	syn, 12 (ČR); syn 2,5 (ČR)	vdaná	9	40	VŠ	na rodičovské dovolené
Vitalia	děti později	dcera, 23 (ČR); dcera, 20 (ČR)	rozvedená	8	46	SŠ	pracovnice v lahůdkářství
Luba	děti na Ukrajíně	dcera, 27 (UKR); syn 24 (UKR, ČR)	vdaná	14	45	SŠ	uklízečka
Oleksa	děti na Ukrajíně	dcera, 32 (UKR); dcera, 25 (UKR)	vdaná	17	50	SŠ	uklízečka, pracovnice v lahůdkářství
Valentyna	děti na Ukrajíně	syn, 18 (UKR); dcera, 15 (UKR)	rozvedená	11	36	SŠ	uklízečka, kosmetička
Tamara	děti na Ukrajíně	syn, 27 (UKR, ČR)	rozvedená	15	48	VŠ	prodavačka na pumpě, t.č v neschopnosti
Světlana	děti až v ČR	syn, 16 (ČR); syn 8 (ČR)	rozdívá se	19	39	SŠ	podnikatelka
Julie	děti až v ČR	syn, 11 (ČR); dcera, 11 (ČR)	vdaná	16	39	SŠ	tiskařka
Regina	děti až v ČR	syn, 11 (ČR); dcera 9 (ČR)	vdaná	11	33	VŠ	administrativní pracovnice

*v letech

Příloha č. 2: Charakteristiky participantek (soupis)**Diana**

Dianě je 35 let, v Česku získala trvalý pobyt, pobývá zde od roku 2005. Přijela jako rozvedená s šestiletou dcerou kvůli své nové známosti s mužem slovenské národnosti, se kterým žije dodnes. Po celou dobu pobytu jí velmi pomáhala maminka, která už zde pracovala. Má střední vzdělání, původním povoláním je kadeřnice. Zpočátku pracovala jako uklízečka, což ji zprostředkovali známí, později si udělala rekvalifikační kurs na kadeřnici. Pronajímá si malé kadeřnické studio, má dost klientů. Chce v ČR zůstat.

Kateryna

Kateryně je 41 let, v Česku získala státní občanství, je zde od roku 2007. Má vysokoškolské vzdělání, ale pracuje jako uklízečka. Během pobytu se rozvedla a znovu vdala za Čecha. Na Ukrajině nechala dvě dcery ve věku 15 a 13 let, které převzaly péči o domácnost. Později za ní jedna z dcer přijela, druhá zůstala na Ukrajině.

Tat'ána

Tat'áně je 46 let, v Česku získala státní občanství, je zde od roku 2000. Přijela sama, předem měla zajištěné ubytování i práci. Během pobytu se dvakrát rozvedla, nejprve s ukrajinským, později i s českým manželem. Na Ukrajině nechala syna předškolního věku v péči prarodičů, později jsem přijel nejen on, ale také její sestra. Má vyšší odborné vzdělání, zpočátku získala práci přes agenturu jako šička, později pracovala jako uklízečka, nyní podniká. Má menší úklidovou firmu. Chce v ČR zůstat.

Marta

Martě je 46 let, v Česku získala státní občanství, je zde od roku 1995. Je vdaná, do Česka přijela s manželem a s dvouletým a šestiletým synem s tím, že jí na Ukrajině vadila nesvoboda a politicko-ekonomická situace. Má vysokoškolské vzdělání, zpočátku pracovala jako učitelka na základní škole, nyní působí na střední škole. Chce v ČR zůstat.

Světлана

Světlaně je 39 let, v Česku získala státní občanství, je zde od roku 1995. Do Česka přijela jako svobodná za pracovní nabídkou přes agenturu. Vzala si Čecha, momentálně se rozvádí. Obě děti se jí narodily až v Česku, jeden syn žije s ní, druhý se svým otcem. Má střední vzdělání, vystřídala několik profesí, byla šičkou, prodavačkou, manažerkou v průmyslovém podniku. Nyní je spolumajitelkou baru. Chce v ČR zůstat.

Luba

Lubě je 45 let, v Česku získala trvalý pobyt, je zde od roku 2000. Do Česka přijela za manželem Ukrajincem. Dcera i syn zůstali nejprve na Ukrajině, syn později už jako dospělý přicestoval do Česka za prací. Luba má středoškolské vzdělání, v Česku začala pracovat ve výrobě vzduchotechniky a nyní je uklízečkou. Chce se vrátit na Ukrajinu.

Anastasija

Anastasiji je 45 let, v Česku získala trvalý pobyt, je zde od roku 1995. Je vdaná, do Česka přijela s manželem a s jedním dítětem kvůli pracovní nabídce. Zároveň jí vadily velmi poměry v tehdejší ukrajinské společnosti. Má vysokoškolské vzdělání, pracuje ve stejném oboru jako na Ukrajině, jen z aktivní tanečnice se stala lektorkou a choreografkou. V Česku se jí narodily další tři děti. Chce v ČR zůstat.

Julia

Julii je 39 let, v Česku získala státní občanství, je zde od roku 1998. Do Česka přijela jako svobodná za přítelem Ukrajincem (později se za něj provdala) a se snahou najít si zde práci, protože na Ukrajině žádnou perspektivní pro sebe neviděla. Má střední vzdělání, nejprve pracovala jako dělnice v pekárně, nyní jako tiskařka. Obě děti se jí narodily až v Česku. Chce v ČR zůstat.

Regina

Regině je 33 let, v Česku získala trvalý pobyt, je zde od roku 2003. Je vdaná, do Česka přijela za přítelem Ukrajincem, kterého si později vzala, a narodily se jim tu 2 děti. Na Ukrajině získala prestižní vysokoškolské vzdělání. V Čechách se dlouho věnovala péči o děti, v současnosti pracuje jako administrativní pomocnice v manželově firmě na zkrácený úvazek. V ČR plánuje zůstat ještě delší dobu, na důchod se chtějí s manželem vrátit na Ukrajinu.

Oleksa

Olekse je 50 let, v Česku získala trvalý pobyt, je zde od roku 1997. Má středoškolské vzdělání. Je vdaná, původně přišla do České republiky za svým manželem. Pracovala nejprve v zemědělství později také jako uklízečka a ve výrobě lahůdek. Obě její děti zůstaly na Ukrajině v péči prarodičů. Oleksa zatím plánuje zůstat v Čechách, ale zatím neví, jestli natrvalo.

Valentyna

Valentyně je 36 let, v Česku získala trvalý pobyt, je zde od roku 2003. Přijela vdaná, během pobytu se rozvedla. Má dvě děti, které zůstaly na Ukrajině v péči prarodičů. Má středoškolské vzdělání, do Česka přišla za pracovní nabídkou, vystřídala několik profesí - byla dojíčkou na statku, dělnicí v prádelně i továrně na brýle, uklízečkou. Tou je stále, zároveň si udělala rekvalifikaci na kosmetičku. V ČR navázala mnoho sociálních kontaktů, chce zde zůstat, uvažuje o tom, že by sem šla studovat VŠ i její dcera.

Tamara

Tamaře je 48 let, v Česku získala trvalý pobyt, je zde od roku 1999. Do Česka přišla jako rozvedená, má 1 syna, který zůstal na Ukrajině a dohlížejí na něj děda. Tamara má vysokoškolské vzdělání, na Ukrajině pracovala jako učitelka, ale měla velmi malý plat, proto se rozhodla emigrovat. Měla zde předem zajištěnou práci v hotelové kuchyni a jako pokojská i také ubytování, ale musela žít ve velmi nuzných podmínkách. V průběhu pobytu získala velmi dobré postavení, vedla provoz tiskárny a řádila velké množství lidí. Učila také na ukrajinském gymnáziu. Ze zdravotních důvodů musela práci učitelky opustit. Nyní je zaměstnaná jako obsluha čerpací stanice, má českého přítele a její syn se sem chystá přestěhovat.

Ana

Aně je 40 let, do Česka přišla s manželem nadvakrát, získala zde trvalý pobyt. Poprvé zde žila v letech 1994 až 2005, seznámila se tu se svým budoucím ukrajinským manželem, podruhé přišla v roce 2009 po rodičovské dovolené. Je to vysokoškolačka, v současnosti na rodičovské dovolené s malým synem, který se jí narodil v ČR. Obě děti předškolního věku zůstaly původně na Ukrajině v péči prarodičů. Během pobytu se sem ale za rodiči přestěhovaly, později dcera tragicky zemřela. Ana plánuje, že v Česku zůstane.

Vitalia

Vitalii je 46 let, do Česka přišla v roce 2008 jako rozvedená a má zde trvalý pobyt. Emigrovala z ekonomických důvodů, chtěla lépe zabezpečit rodinu, když se na otce svých dcer kvůli jeho závislosti na alkoholu nemohla spolehnout. V začátcích jí velmi pomohl bratr, který jí našel práci ve výrobě lahůdek i ubytování a přišel do Česka o deset let dříve. Vitalie má středoškolské vzdělání, pracuje stále ve výrobě lahůdek. Obě její dcery ve věku 12 a 15 let nejprve zůstaly na Ukrajině samy na celý dům a hospodářství, později přijely do Česka.

Příloha č. 3: Informovaný souhlas (text)**INFORMOVANÝ SOUHLAS S ROZHOVOREM V RÁMCI
DIPLOMOVÉ PRÁCE „KOMBINACE PRACOVNÍHO A
OSOBNÍHO ŽIVOTA VE VYPRÁVĚNÍCH UKRAJINSKÝCH
MIGRANTEK V ČR“**

Dobrý den,

jmenuji se Veronika Vichnarová a jsem studentkou sociologie na Fakultě sociálních věd UK v Praze. V rámci své diplomové práce provádím výzkum zaměřený na ukrajinské migrantky žijící v České republice. Zajímá mě, jak vnímají svůj dosavadní pobyt v ČR a jaké jsou jejich pracovní a osobní životní dráhy.

Ráda bych Vás ujistila, že rozhovor je důvěrný. Nikde v analýzách nebude v souvislosti s Vaším rozhovorem uvedeno Vaše jméno nebo jakékoliv jiné údaje, podle nichž by bylo možné Vás identifikovat. Chtěla bych Vás upozornit na to, že rozhovor bude nahráván na diktafon a následně přepsán do písemné podoby. Všechna získaná data budou využita pouze mnou a to výhradně v rámci mé diplomové práce.

Vaše účast na rozhovoru je dobrovolná. Můžete kdykoliv odmítnout odpovědět na položené otázky, nebo požádat o ukončení rozhovoru.

V _____ Dne _____

Jméno výzkumnice: _____

Podpis výzkumnice: _____

Vaše jméno: _____

Váš podpis: _____

Příloha č. 4: Scénář rozhovoru (text)**SCÉNÁŘ ROZHOVOR UKRAJINSKÉ MIGRANTKY****OKOLNOSTI PŘÍCHODU**

-Vyprávějte mi prosím o tom, proč jste se rozhodla odjet z Ukrajiny do České republiky?

PRACOVNÍ ŽIVOT

- Teď bych se ráda zaměřila na to, jak se vyvíjela Vaše pracovní dráha. Co jste ještě na Ukrajině vystudovala a kde všude jste tam pracovala?

- Jak Vaše práce probíhala v ČR?

- Jak jste na začátku hledala práci? Co jste pro její získání musela udělat? (rekvalif,další vzděl.)
- S jakými problémy jste se setkala při hledání práce? Jak jste je řešila?
- Máte nějaké špatné zkušenosti s vašimi zaměstnavateli/kolegy?
- Kolik máte zaměstnání?

-Jak vypadá Váš běžný pracovní den? Můžete mi ho prosím co nejpodrobněji popsat od té doby, co ráno vstanete po dobu, než se vrátíte domů?

- Kolik hodin denně/týdně průměrně pracujete?
- Pracujete i o víkendech, nebo je máte volné?
- Můžete si někdy vzít dovolenou?

- Jak jste se svou současnou prací spokojená? Co se Vám na ní líbí a co Vám naopak vadí?

- Nemrzí vás, že nepracujete ve svém oboru?

OSOBNÍ ŽIVOT

-Teď bych se ráda zaměřila na Váš rodinný a soukromý život. S kým z rodiny jste řešila svůj odchod do ČR? Co na to říkal Váš partner a ostatní členové rodiny?

- Jak jste prožívala svůj příjezd do ČR?

- Máte děti? Kolik jim je nyní let?

- Kde se narodily? Přijely s Vámi hned na začátku do ČR? (*UKR,ano=A / UKR,ne, přijely později = B /ne, UKR,nepřijely vůbec=C, narodily se až v ČR=D*)

A) Mají děti od začátku s sebou:

- Kolik jim bylo let?

- Jak přechod do ČR prožívaly Vaše děti?

- Co pro ně bylo při přechodu do ČR nejtěžší?
- Chodily Vaše děti od začátku do české školy/školky? Vyskytly se kolem jejich školní docházky nějaké problémy?

-Jak odjezd do ČR ovlivnil Váš partnerský život?

- Máte na sebe při vašem pracovním vytížení s partnerem čas?
- Co dělá Váš partner?

-Jak zvládáte práci a péči o rodinu? Co je na tom nejtěžší?

- S jakými problémy se v této souvislosti setkáváte?
- Kdo Vám pomáhá s péčí o rodinu?
- Jak se Váš partner podílí na chodu domácnosti? Pomáhá Vám s dětmi a domácností?

-Máte čas věnovat se svým dětem? Kolik času s nimi trávíte?

B) Děti přijely do ČR později:

- Kdo se na Ukrajině o Vaše děti staral?

- Jak jste prožívala odloučení od svých dětí? Jak to prožíval Váš partner?

- Jak odloučení prožívaly vaše děti?
- Jak jste s nimi udržovala kontakt?

-Plánovala jste od začátku, že za Vámi děti přijedou do ČR? Za jakých okolností k tomu nakonec došlo?

- Kolik jim bylo let, když přijely do ČR?
- Jak přechod do ČR prožívaly Vaše děti?
  - Co pro ně bylo při přechodu do ČR nejtěžší?
  - Chodily Vaše děti od začátku do české školy/školky? Vyskytly se kolem jejich školní docházky nějaké problémy?
  - Jak jste si na sebe zvykaly po tak dlouhém odloučení? Jak se Vám s dítětem komunikovalo? Co na tom bylo nejtěžší?
- Jak odjezd do ČR ovlivnil Váš partnerský život?
  - Máte na sebe při vašem pracovním vytížení s partnerem čas?
  - Co dělá Váš partner?
- Jak zvládáte práci a péči o rodinu? Co je na tom nejtěžší?
  - S jakými problémy se v této souvislosti setkáváte?
  - Kdo Vám pomáhá s péčí o rodinu?
  - Jak se Váš partner podílí na chodu domácností? Pomáhá Vám s dětmi a domácností?
- Máte čas věnovat se svým dětem? Kolik času s nimi trávíte?

C) Děti zatím nepřijely do ČR:

- Proč s vámi vaše děti nepřijely?
  - Jak těžké bylo rozhodnout se, jestli odjedete bez nich?
- Jak prožíváte odloučení od svých dětí? Jak to prožívá Váš partner?
  - Jak odloučení prožívají vaše děti?
  - Jak s nimi udržujete kontakt? Jezdíte za nimi/ ony za vámi?
- Kdo se na Ukrajině o Vaše děti stará?
- Plánujete, že za Vámi děti přijedou do ČR? Na čem to závisí?
- Jak odjezd do ČR ovlivnil Váš partnerský život?

- Máte na sebe při vašem pracovním vyčerpání s partnerem čas?
- Co dělá Váš partner?

-Jak zvládáte práci a péči o domácnost? Co je na tom nejtěžší?

- S jakými problémy se v této souvislosti setkáváte?
- Jak se Váš partner podílí na chodu domácnosti? Pomáhá Vám?

D) Děti se narodily až v ČR:

- Zastavme se nyní ještě u vašeho partnerského života. Jak ho ovlivnil Váš odjezd do ČR?

- Máte na sebe při vašem pracovním vyčerpání s partnerem čas?
- Co dělá Váš partner?

- Plánovali jste s partnerem, že budete mít děti? Co jste v této souvislosti zvažovali?

- Jak jste plánovala sladit narození dítěte s prací?

- Jak jste to řešila s prací, když se Vám narodily děti?

- Jak dlouho jste byla na mateřské/rodičovské dovolené?
- Pomáhal Vám někdo s dětmi, když byly úplně malé?

-Jak zvládáte práci a péči o rodinu nyní? Co je na tom nejtěžší?

- S jakými problémy se v této souvislosti setkáváte?
- Kdo Vám pomáhá s péčí o rodinu?
- Jak se Váš partner podílí na chodu domácnosti? Pomáhá Vám s dětmi a domácností?

-Chodí Vaše děti od začátku do české školy?

- Měly vaše děti někdy nějaké problémy proto, že jsou cizinci?

- Máte čas věnovat se svým dětem? Kolik času s nimi trávíte?

- Jakým jazykem s dětmi mluvíte?
- Jezdíte s dětmi někdy na Ukrajinu?

Společné pro VŠECHNY:

- Jak zde jinak trávíte svůj volný čas? Jaké jste si v ČR našla přátele?
- Jak jste se svým současným osobním životem spokojená?
- Jaké jsou Vaše nejbližší rodinné a pracovní plány do budoucna? Co byste si přála?

SITUACE NA UKRAJINĚ

- Jak prožíváte současnou situaci na Ukrajině?
  - Jakým způsobem sledujete, co se na Ukrajině děje? Sledujete spíš česká nebo ukrajinská média? Myslíte si, že česká média přináší zkreslené informace?
  - Jste v kontaktu s rodinou a přáteli, kteří na Ukrajině zůstali? Řešíte s nimi jejich situaci?
  - Má tato situace nějaký bezprostřední vliv na váš život v ČR?
  - Jak byste si přála, aby se tato situace vyřešila?

IDENTIFIKAČNÍ OTÁZKY

- Kolik je Vám let?
- Odkud z Ukrajiny jste?
- V jakém roce jste přišla do ČR?
- Jakou školu jste vystudovala na Ukrajině?
- Jakou práci jste dělala na Ukrajině?
- Kolik máte dětí a jaký je jejich věk?

Příloha č. 5: Ukázka přepisu rozhovoru (text)

R3 Tat'ana 18. 4. 2014

T: Na začátku by mě zajímalo, proč jste se rozhodla odjet z Ukrajiny do ČR?

R: Já jsem přicestovala v roce 1998, protože jsme neměli práci. Jako takhle práce byla, chodili jsme do práce, ale peníze nám nikdo neplatil. Ano, oni tak dali jakoby zálohu, která byla něco jako životní minimum, ale už jste z ní nemohli platit nájem. A když jste nemohli platit nájem, tak vás mohli vystěhovat. Tenkrát to teda na Ukrajině tak nebylo, protože celý ten stát byl v situaci, kdy práce byla, ale peníze nebyly. Nebo nechtěli platit, to je moje mínění, že oni prostě nechtěli. To byl jako první pro mě důvod proč (odjet), potřebovala jsem peníze, protože měla jsem kluka, kterému byly 4 roky tenkrát. Jako jo, byla jsem vdaná, měla jsem manžela, jenže manžel měl asi takový názor jiný, seděl na tom gauči a asi mu to stačilo ((pobaveně)). No tak jsem prostě odcestovala kvůli tomu, že nebyly peníze.

T: A kdybychom se teda pobavily o tom, jak se vyvíjela ta vaše pracovní dráha. Co jste vlastně vystudovala na Ukrajině, co jste tam dělala?

R: Já vystudovala (název města) trhový institut, to je vyšší obchodní škola, takže jsem byla něco jako komoditní expert. Tam jsem doma dělala vedoucí prodejny, pak vedoucí velkoobchodu se sklady a pak jsem šla na mateřskou. No a po té mateřské jsem se vlastně nemohla vrátit, protože ta naše firma, byla to firma s nábytkem, zkrachovala. Takže jsem neměla práci a stejně jsem věděla, že i kdybych šla někam do práce, tak peníze nedostanu.

Takže jsem vlastně přijela na začátku sem do (město ve východních Čechách) k panu J. a dělaly jsme švadleny. Protože když jsem chodila do základní školy, tak jsme mohli dělat ještě PTU to je jako pro holky, kdo se špatně učil a nemohl se pak dostat na vysokou nebo na učiliště, tak jsme se povinně všechny holky učily základy na švadleny. Takže jsme všechny holky získaly papíry na švadlenu a kluci na řidiče. Takže to byla jako maličká práce, ale od mládí už nás ten stát připravoval na to, že prostě musíme pracovat. Chodívaly jsme tam na celou sobotu, na 8 hodin, šily jsme cejchy a prostěradla a za to jsme dostávaly peníze. Takže jsem sem přijela jako švadlena, protože jsem na to měla papíry. Pan J. byl supr člověk.

T: A to jste tu měla předem domluvenou práci?

R: My jsme jí měli přes nějakou agenturu, která nám slíbila, že budeme mít tady kolem 400 dolarů za měsíc, což pro nás byla obrovská částka tenkrát. Jako wow ((smích)). No a vlastně jsme přijeli a pan J. teprve začínal svůj byznys, takže ještě neměl peníze na naše výplaty atd. A jak sem se už bála, že jako to bylo na Ukrajině – jenom chodím a nedostávám peníze, tak jsme řekla: Ne, to nepůjde takhle. Tak jsme od něho odešla přes úřad práce, jely jsme tam se dvěma ženskými. Češtinu jsme tenkrát vůbec neuměly, ale tam byla nějaká Ukrajinka, která se sem kdysi přistěhovala, co mluvila ukrajinsky. Ukrajina: je západní, centrální a východní. Já pocházím z východu, a my tam mluvíme všichni převážně rusky. A ta holčina byla z (města na západě Ukrajiny), tak tam mluví víc takovou ukrajinštinou, která je víc namíchaná, tam je blízko Slovensko. Ale rozuměli jsme jí. A ona nám to přetlumočila, že se mu ozvali z úřadu práce, že to takhle

nejde, že nám musí zaplatit, což udělal. Ale ta holka nám řekla, že v (městě na východě Čech), je fabrika, kde se dělaly nějaké součástky, pájky.

Tak jsme tam šly dělat. A tam už to bylo dobrý, tam jsme dostávali pravidelný plat. Tak jako to byl ten start, ale stejně to bylo tak, že dítě bylo furt na Ukrajině a já tady, tak to bylo takové, víte, špatné, že jo. Tak vlastně pak jak jsem různě jezdila domů na Ukrajinu, tak vždycky potkáš někoho, kdo se má třeba líp než například já a můžou u toho mít i dítě a tak dále. Takže pak jsem potkala jednu holku, co sem jela a ta mi řekla, že dělá v Praze a kolik tam vydělává. A já jsem řekla: no to jsou obrovský peníze! Že v podstatě vydělávala za stejný hodiny 3x tolik, což by pro mě bylo ideální. Tolik hodin budu chodit a vydělám víc peněz, tím pádem můžu uživit i syna tady, že jo. Tak jsem poprvé přijela do Prahy, bydlela jsem týden u ní, dokud jsem si nezařídila všechny papíry a tak dále.

T: V jakém to asi bylo roce, když jste se přestěhovala do Prahy?

R: Asi rok 99. Já jsem tam tenkrát (ve městech ve východních Čechách) byla jenom rok, chvíličku. Protože jak říkám, tenkrát mě to ještě hodně táhlo domů. Tak to cestování bylo fakt takové, že dva měsíce a pak na týden jedu, dva měsíce...to prostě fakt byla takové doopravdy...

No a vlastně pak když jsem přišla do Prahy, tak jsem se provdala za N.N. Jako to byl vztah manželský jako z lásky, byl to fakt supr chlap. Jediný u něj byl zádrhel, že on hrál ty automaty a kasino a takový věci. A když jsme bydleli v podnájmu tady v Praze, tak jsme se rozhodli že vezmeme byt na hypotéku někde kolem Prahy. No a šli jsme do banky a tam vlastně slečna zjistila v historii jeho účtu, že má asi 400 000 půjčených a že tu hypotéku si vůbec nemůžeme dovolit. Tak jsem tenkrát zjistila, že ty peníze prohrál v kasinu. ((zarazí se)) No tak pak jsem řekla ne, ještě rok jsme byli spolu a pak jsem podala papíry a rozvod a rozvedli jsme se, protože aby ty dluhy nepřešly na mě a co bych pak dělala.

T: Jak to probíhalo ta vaše práce tady v Praze?

R: Začala jsem dělat v prádelně v jedné nemocnici a pak vlastně, a to byla práce přes den, a pak jako holky říkaly, že dá se večer chodit uklízet kanceláře a tím úklidem kanceláře si zaplatíš ubytování. Cože je myslím báječný, to je supr, protože to jsou ještě penízky navíc, že. Tak jsem pak přišla do té jedné redakce uklízet večer. Nejdřív sem měla na starosti jedno patro, ale pak moje šéfová dostávala samý pěkný mejly, že ta Nováková uklízí super ((úsměv)), tak mi dala ještě jedno patro, druhé patro. No a já jsem byla ráda, protože vlastně jsem to stíhala, bylo to pro mě lepší.

No a vlastně pak jsem šla dělat prodavačku do Tesca, protože jsem tam měla krátký/dlouhý (týden) a už jsem tady měla syna, tak jsem k tomu stíhala ještě úklid. Peníze z Tesca byly na naše živobytí a úklid ten šel jenom na nájem. Což bylo dobrý.

T: To už jste ale tu původní práci opustila?

R: Ano, protože pak jsem zjistila, že papíry mám všechny v pořádku, tak přeci nemusím dělat přes nějakou agenturu, tak jsem to šla do toho Tesca, když nabírali lidi jako pokladní. Dobrý bylo, když paní ředitelka z Tesca pak zjistila, protože já jsem tam

přinesla diplom a takový věci, jakou jsem měla práci, co jsem dělala předtím, a tak. A pak si mě zavolala, abych tam dělala (komoditního experta). Ale tam byly malé peníze (a musela bych tam být hodně) a ona říkala, že by to byl jen start a jako pak by mi přidali, ale víte co, ne že bych nedůvěřovala, ale tady jsem měla jistotu, že vlastně ten večerní úklid mi vydělá na nájem. A kdybych dělala tu práci, kterou ona mi nabízela, vlastně tu mojí přes ty komodity, tak bych tam strávila hodně hodin a dostala jenom ten plat, protože už bych se nemohla věnovat úklidu. A tu svojí výplatu z Tesca bych musela rozdělit na půl a to by bylo špatné, to by mi nestačilo se synem, protože jsem na to už byla sama. Tak jsem jí řekla, že ne a dělala jsem prodavačku. A pak tam jak jsem uklízela v té redakci, tak mi nabídli, abych dělala denní službu – úklid. A já jsem si říkala super, tak to máš jen 5 dní v týdnu, soboty, neděle a svátky seš volná a seš s dítětem. To krátký a dlouhý to bylo o něčem jiném, že jo, to jsem tam byla třeba do 10 večer, kdežto tady to bylo třeba jen do 4. Takže jsem to samozřejmě hned vzala. Tak jsem to začala dělat a pak se i starat o ty holky, který chodily uklízet, no a v roce 2005 jsem založila s.r.o-čko na úklid, protože ta velká firma, která je zaměstnávala, tmi nabídla, že když se starám o ten objekt, tak z toho můžu mít zisk, ale musím mít s.r.o-čko, tak to jsem vzala. Tak jsem ho založila a mám ho do teď a jakoby... podnikám, tak nějak ((úsměv)).

T: A jste s tou prací spokojená, takhle vám to vyhovuje?

R: V podstatě to je stejně obchod, akorát v něm neprodáváme zboží, ale prodáváme úklid ((smích)), to je totéž. Takže je to svým způsobem to, co jsem vystudovala. Ale samozřejmě, že je rozdíl v tom, že teď už ten úklid dělat nemusím, ale teď kdyby náhodou třeba nějaká holka onemocněla a nemohl by ji nikdo zastoupit, tak samozřejmě to jdu já udělat, to pro mě vůbec není cizí, vždyť jsem to dělala. To je běžná práce, stejně jako doma uklízíme.

T: A je něco co vám na té práci vadí, nevyhovuje?

R: Víte co, já už nevím, jak dlouho jsem v Česku, ale nic špatného bych neřekla proti Čechům, jako že by se vůči mně chovali blbě. Když jsme byli u toho pana J. a pak v té fabrice a neměli jsme ještě peníze, protože první výplatu dostanete AŽ (po měsíci), tak jedna paní nám přinesla vajíčka. Já jsem jí vůbec nerozuměla a pak mi jeden pán vysvětlil, že to je dar, ať si to vezmu, tak jsem poděkovala ((úsměv)). Jako (jak se chovaj) český lidi ke mně, já vůbec nemůžu říct nic špatného. Jsem velice spokojená, protože vlastně mám ráda i tu zem, protože podívejte se: já jsem přijela s ničím... ((přerušeno telefonem)).

T: Mluvili jsme o tom, jestli Vám na té práci něco vadí..

R: No nevadí nic. Protože i když je to úklid a samozřejmě já vím, co to je, to znamená, že musím uklízet. To nemůžu přijít nikam a chtít po těch lidech, aby tam byl pořádek. Oni mi za to platěj. To je můj názor. To je jako když přijdu do obchodu, tak taky chci, aby se ke mně ta prodavačka chovala jako k zákazníkovi, protože to je její práce a ona je tam pro mě. A tady sem já pro ně a úplně stejně moji lidi. A tím stylem i je zaměstnávám, že na začátku chci zjistit, jak se bude chovat k těm lidem, protože to je její práce, je uklízečka.

Jednou se mi stalo, že jsem vzala záskok na jiném patře redakce za jinou paní. A tam sice vždycky je na stolech docela bordel, přetéká to novinama, ale člověka to nabíjí, protože si říká, ale oni tady něco vytváří, supr. A jediný, co mi vadilo, bylo, že po sobě neuklízeli zbytky od jídla, tak to se mi nelíbilo. Tak jsem vyhodila zbytky do koše, talíře dala do myčky a stoly setřela, i když to nebyla moje náplň práce, ale mě to rozčilovalo. A to jsem dělala pravidelně týden a pak jsem to jeden den neudělala a oni to začali dělat sami po sobě, oni prostě viděli, že tak to má být. Takže to mi přijde dobrý, že oni vnímají, co lidi dělají, že ten úklid funguje. „Aha, ona to dělala, dělala a pak přestala, aha ona nám to asi ukázala.“ A pak to dělali sami. Toho si všimla i ta paní, co se pak vrátila z dovolené. A řeknu to takhle, teď se tady úklid malinko zhoršil, protože luxujeme jen 1x v týdnu, ale kdyby někdo napsal v mejlu, že nebylo vyluxováno, tak za ním půjdu a budu to s ním řešit, zařídím, aby jim tam někdo vyluxoval, kdy se jim to bude hodit. Prostě takové drobnosti si neberu, to je v pořádku. ((17:10 – 21:36 mluví o své práci, jak ji vede – kráceno))

T: A kdybyste mi měla popsat takový váš běžný pracovní den? Tak co máte všechno na starosti?

R: Tak podívejte se, dneska jsem vstala v 6, to bylo dobrý, někdy vstávám v 5 a někdy vstávám i v 8 ((vítězoslavně))! Když máte firmu, tak je to různý, někdy musíte vstát i v ty 4 hodiny a přijet sem na ranní kontrolu na 5-6, zkontrolovat jak holky uklízejí. Dneska jsem teda vstala v 6, přijela sem, přišel sem za mnou nějaký pán kvůli čištění koberců, tak jsme řešili, jaké má vyčistit, kdy to bude, že mu zajistím mu parkování, kartičku apod. Pak odešel, tak jsem řešila mejly. Všechno to vlastně řešíme přes mejly a telefony, ale já víc volám. Dneska jsem zrovna platila DHP, silniční daň a tak. No a snažím se, abych to všechno měla tak do 6. hodiny a mohla tu práci hodit za hlavu. Nemám ráda, když nezvládnou vše, co jsem si naplánovala na ten den a mám skluz, ale stane se to ((úsměv)).

T: Takže vy už sama neuklízíte a máte a starosti úklidy tady pro celou tu budovu?

R: Ano, tady určitě pro celou tu budovu. A vlastně ještě několik objektů po Praze. To začalo tím, že se začala jako rozrůstat ta moje firma ((zlehčuje to, smích)). To se stalo tak, že jednou jsem potkala jednu paní z vedlejší budovy, kde jsme taky trochu uklízely, daly jsme se do řeči a ona mě poprosila, jestli bych k nim ten večer nepřišla uklidit. Já jsem řekla, že není problém. Tak jsem tam přišla, začala uklízet a já to dělám velice rychle, já jsem jako rtuť ((smích)) a měla jsem to rychle hotový. A ona koukala a řekla, že mě berou a to byl vlastně první kšeft pro tu moji firmu.

T: A to bylo asi kdy?

R: Firmu jsem založila v roce 2005 a ten první kšeft byl asi 2006 nebo 2007. No a jak měli známé, co měli takové malé firmičky, tak jim na nás dávali tipy.

T: Takže nejdřív jste tu firmu vlastně založila jen kvůli úklidu tohoto objektu a pak se vám to rozšířilo i na další objekty?

R: Jo jo. Dělám to tak, že každá uklízečka má svůj úsek, svůj objekt. To by jinak nešlo, ty objekty jsou po celé Praze. Jen když je někdo nemocný, nebo holky jedou na

dovolenou, tak jedna druhou vystřídají, to už máme tak zaškolený. ((23:50 – 26:30 o firmě – kráceno))

T: Takže tohle už je vaše jediné zaměstnání, že vedete tu úklidovou firmu?

R: Jasně, jasně.

T: A kolik tak hodin týdně teď pracujete?

R: Těžko říct, to záleží podle situace, někdy děláme i víkendy. Podívejte se, teď začíná jaro, tak všichni začínají umývat okna, čistit koberce, děláme větší Velikonoční úklidy, takže teď děláme i víkendy. Sice já tam nejdu uklízet, ale si tak tam přijedu, přivezu všechny věci, já tam holky dovedu, ukážu jim to, řeknu jim co a jak. Pak mi zavolají, že to udělaly, já přijedu ráno (na kontrolu).

Teď třeba zrovna jak jsou Velikonoce 3 dny, tak zrovna pravoslavný a katolický spadly do jednoho dne. Tak jsem se musela modlit, aby některá mohla, protože my jako pravoslavný víc slavíme Velikonoce než Vánoce. Na Vánoce to není problém někoho sehnat, ale na Velikonoce to je průšvih.

Tak už jsem je 2 týdny dopředu ukecávala a i s cenou šla nahoru, protože to fakt není jednoduché. I já budu v neděli v kostele a pak se vrátím a zkontroluju, jak to udělaly.

Já ty kontroly dělám docela poctivě. Těm zákazníkům přece předávám tu práci já. Když na začátku vezmu novou uklízečku, kterou neznám a nedůvěřuju jí, tak jí jezdím kontrolovat denně. A pak začnu dělat nárazové kontroly. Samozřejmě když беру ty lidi, tak jedine na doporučení, ukázalo se, že lidi zvenku fakt nejsou dobrý. Navíc pak za ně mají určitou zodpovědnost. A (pro to doporučení) chodím za holkama Ukrajinkama. ((do 32:14 – hovoří o práci kráceno))

T: A když se vrátíme k těm víkendům, tak to je spíš výjimečný, že pracujete, když je sezona a tak?

R: Ano, jinak máme volné víkendy, to jsme moc moc rády. Protože kanceláře mají jen 5x v týdnu úklid, takže o víkendech máme volno. To je supr.

T: A jak to s dovolenou? Můžete si ji někdy vzít?

R: Můžu. Ale snažím se vzít dovolenou tak, aby to nebylo zrovna ve fakturačním období. A když někam jedu, tak už mám tak zacvičený ty holky, že prostě když jsem pryč, tak to musí fungovat lépe, než když jsem tady. A musím říct, že to funguje perfektně.

Jednou se stalo, že jedna paní si zlomila ruku a nemohla uklízet. No a já tady mám od roku 2005 sestru, tak jí holky zavolaly a ona tam jela uklidit a na příští týden zaškolila někoho jiného. Ale to byla výjimka. A holky jsou třeba i takový, že jdou spolu, třeba když je to velký úsek a jedna potřebuje pomoci.

T: Takže vy je máte takhle vycvičené a nemáte žádného zástupce, který by to za vás vedl?

R: Jediný zástupce, když tady nejsem, je ta sestra. Ale do firmy ještě nikoho cizího nepouštím, to ne. Řídím to sama, jsme malá firma, tak nám to stačí. Kdybych měla víc objektů, tak bych měla víc starostí, pak už bych musela zaměstnávat nějakého řidiče, který tam ty mopy odveze, takhle to udělám sama. To samé manažera kontroly. Jediný co mám, je účetní, která za mě řeší faktury. Kdyby byly potřeba nějaký kontroly za zdravotní, sociální (pojištění), tak ona tam jde, má ode mě plnou moc, já tomu stejně nerozumím. Mzdy ale posílám já.

T: A když se vrátíme k vaší pracovní kariéře, tak vy jste říkala, že jste ze začátku měla problémy s tím, že vám neplatili. Měla jste ještě nějaké další problémy během shánění práce? Protože mě připadalo, že to bylo docela plynulé...

R: Ne, ne, bylo to supr. Já ho (pana J.) i teď chápu. Tenkrát jsem byla vyděšená. Ale samozřejmě, že ten pan J. pak už stál pevně na nohou a mohl platit, protože on si předtím než rozjel obchod, bral půjčky a oni mu je nevyplatili, on měl skluz. Ale pro mě, která jsem přijela tenkrát z Ukrajiny, kde to bylo „v pořádku“, tak jsem měla strach. Kamarádka Česka, mě ujišťovala, že je to v pořádku, že zaplatí a já Jo, nám to taky říkali, ale ne ne ne. Měla jsem strach. Ale vím, že teď docela funguje.

Ale pak už to bylo v úplně pohodě. Jedenkrát, když jsem dělala pod tou hlavní firmou, nám nezaplatili, když jsme uklízeli. Ale to byla chyba našeho manažera, udělal chybu ve smlouvě a on pak šel sám uklízet, aby nás vyplatil. Takže nám to vyplatil ze svých vlastních peněz, takže taky jednal férově. Což mohl říct, hele mě nevyplatili a nazdar. Ale ne, fakt se k nám zachoval (dobře)((obdivně)).

T: A vy jste tady od začátku pracovala legálně, takže žádný problémy s tím nebyly?

R: Ano, legálně. Já přijela na pracovní víza, to jsme chodili na (cizineckou) policii přes firmu. Pak jsem přijela sem (do Prahy) a pořád měla pracovní víza, ale pak jsem se provdala a získala trvalý pobyt. Vždycky jsem měla v pořádku papíry.

Jako vím, že ty holky, co dělaly u mě, říkaly, že jim kdysi nevyplatili peníze a taky jim to nevyplatili nějaký Ukrajinci, nebo tak nějak. Což je sprostárna. Na rovinu, já jsem dostala vždycky včas. A i já jsem jen jednou jedinkrát strhla holčičně půlku výplaty, když to flákala a dali mi výpověď z toho objektu. ((33:10 – 40:23 – o organizaci své práce, problémech – kráceno))

T: Dobře, takže teď bychom se přesunuli k souvislosti mezi migrací a vaším rodinným životem. Vy jste tedy říkala, že máte syna, takže máte děti?

R: Mám syna A., kterému je 22, má už taky český občanství, ségra už má taky český občanství. Protože jak jsem byla provdaná za N.N., tak jsem žádala o české občanství, ale ne kvůli sobě, myslím si, ale jako kvůli A. Jako trvalý pobyt vám nikdo nesebere, to můžete v (být) klidu, to je to samý jako občanství jediný, že nemůžete volit. Ale já chtěla kvůli A. aby prostě se cítil jako doma.

T: Vy jste říkala, že on s vámi na začátku nepřišel?

R: Ne, ne, ne. Já jsem ho přivezla, když mu bylo 8, po 4 letech, co jsem byla tady. Šel tady do druhé třídy.

T: Jak to bylo na začátku, proč jste si ho sem nevezala hned?

R: Já bydlela po ubytovnách, tak jsem neměla tu možnost a nevěděla kam, na ubytovnu s sebou dítě nevezmeš. To musíš mít podnájem, to musíš mít ty peníze. A díky tomu, že jsem potkala tu holku a dostala se do Prahy a zjistila, že se dá pracovat v Tesco a ještě vydělat peníze večerním úklidem, takže pak jsem věděla, že můžu mít peníze navíc, tak že si můžu pronajmout byt. A pak sem ho mohla sem vzít. Už jsem věděla, že je to jistota, že už umím češtinu, můžu se domluvit, už mám dobrou práci, dvě jsem vlastně měla tenkrát, takže jsem se pak takhle rozhodla. Když už jsem věděla, že je to dobrý.

T: A kdo se o něj staral na Ukrajině?

R: Máma moje, rodiče ((říká to trochu jako „samozřejmost“). Jako běžně všech rodiče. ((přerušeno telefonem)).

T: A jak jste prožívala odloučení od syna ze začátku? Když mu byly 4 roky, jste říkala, když jste odjízďela?

R: Byly mu 4 v únoru, v březnu 5 a já jsem šla, tenkrát jsme bydleli v (město v Čechách) a já si pamatuju, že tam byl porouchaný telefonní automat, tak jsem šla 2km pěšky do vedlejší vesnice a tam byl jiný automat, tak jsem mu volala k těm narozeninám popřát všechno nejlepší, bylo to takové hrozné. ((smutně, zarazí se)). A vlastně pak když jsem přijela domů (na Ukrajinu) a chtěla jet jakoby pryč už nazpět, tak on mi říkal „Mami, vem mě s sebou“ a já „To nemůžeš, tam je pan J., já tam pracuju!“ „Ale já budu pořád v kufru!“ ((smutně, dlouhá odmlka, pláč)) I když je to hodně pryč, stejně to bude bolet. Bylo to hrozný ((brečí)). No ale pak to bylo dobrý. Pak jsem ho sem přivezla a to víte, přivezete si dítě, který jste neviděla 4 roky, byla jsem tam vždycky jen chvíli a vrátila se. A to v podstatě jste dostala nový dítě. A musela jste si na něj zvykat, to je úplně stejný jako z porodnice, úplně nový dítě((úsměv)). Učíte se spolu komunikovat, von má už svoje názory, no...ale bylo to dobrý.

T: A bylo to pro vás těžké se rozhodnout tenkrát, jestli opustíte dítě a budete pracovat? Proč jste se takhle rozhodla?

R: Bylo to kvůli penězům. Protože vlastně, když nevíte, z čeho máte vařit to jídlo, tak to sorry a nemůžete jít k rodičům a říct Prosim prosim ((lehce našťvaně)). Tak to ne, to neexistuje. Já jsem tak vychovaná, že musím se vždycky postarat sama o všechny. Já jsem starší (sourozenec), když mi bylo 5a 7 měsíců a narodil se mladší brácha, tak jsme se přestěhovali na sever, aby rodiče vydělali víc peněz, tak jsem se musela o bráchu starat já, prát plínky, nakrmit ho, prostě se postarat o to malé miminko. Takže já už jsem od těch 6 zvyklá, že se musím starat. O někoho, o něco a že musím mít všechno v pořádku. Právě proto všichni i říkají, že jsem bráchu vychovala já. A rodiče mě v tom podporovali a říkali mu, že mě musí poslouchat, i když jsem na něj někdy byla tvrdá, mě nikdy nepotrestali. Jednou jsem se dokonce i postavila tátovi, když bráchu mlátil za to, že v 1. třídě kouřil. Vytrhla jsem mu pásek a začala ho mlátit s tím, že mého bráchu nikdo mlátit nebude. Tak brácha koukal, že jsem si dovolila na tátu. A ten mi pak, když už jsme byli velký přiznal, že na mě byl tenkrát pyšný, že jsem se nebála jít proti němu a bránila brášku.

No a pak to bylo podobný i se sestrou, ta je mladší o 21 let no a máma zemřela, když jí bylo 11 a chodila do 8.třídy, tak jsem si jí vlastně vzala sem jako opatrovník. Udělala jsme papíry, že se o ni budu starat, protože táta je starší, máma není. No tak taky to říkala holka, že na začátku, když přijela, tak jsem pro ní byla máma, ale pak když nastoupila po gymnáziu na VŠE, tak už jsem pro ni byla kamarádka ((smích)). Takže já vlastně vychovala bráchu, sestru a syna.

T: A když jste odjela, tak jak často jste byli v kontaktu?

R: Na začátku jsem se hodně vracela na Ukrajinu a hodně telefonovala. Ze začátku, jak jsem chodila na úklid, tak jsem se stavovala na hlavní poště, kde jsem za mezinárodní hovor dala nějakých 20, 30 Kč, tak aspoň ho slyšet na chvíli na dobrou noc..No ale pak už to bylo dobrý, když jsem ho sem vzala, tak už to bylo v pořádku.

T: A plánovala jste od začátku, že za vámi pak přijede?

R: Víte co, já když jsem sem přijela na začátku a viděla ten styl života, tak já si řekla Ne, já tady zůstanu. Já odsud nikam nepojedu, já už hned byla rozhodnutá ((rezolutně)).

T: Proč?

R: Když třeba v R. napadl sníh a autobus měl jet ve 13:01, pamatuju si to jako dneska, a to byly 3cm sněhu a někdo to čistil!! To na Ukrajině můžete mít návaly sněhu a nikdo vám to nebude čistit ((pobaveně)) a ten autobus přijel na 13:01. Tak jako o čem je řeč? ((smích)) Na Ukrajině tenkrát autobusy jezdily, jak chtěly. Ale nemůžu říct, jak to je teď.

A pamatuju si, jak jsem přivezla A.a poprvé jsem ho vzala na Zličín do Tesca na nákup a ty jeho oči! A ty regály a všude tolik čokolád, bonbónů ((převádí, září jí oči))! A já zrovna měla výplatu, tak jsme věděla, že si to můžu dovolit, tak jsem mu řekla, ať si vezme všechno, na co má chuť. Tak si tam toho naházel, že mě to i s nákupem stálo 2000 korun. Tak jako byl fakt šťastný, asi týden ty bonbony papal a pak už to ani nechtěl.

T: A za jakých okolností se k Vám syn připojil? Takže jste to plánovala od začátku, že přijede? A věděla jste, za jak dlouho to bude?

R: Plánovala jsem to od začátku a chtěla jsem čím dřív, tím líp. Ale (řešila jsem to), až když jsem zjistila, že mám ty dvě práce a že můžu platit ten nájem, protože dítě nemůžete vzít na ubytovnu! To je blbost. Takže musíte si pronajmout byt. Takže jsem si ho sem vzala, když už jsem věděla, že jsou peníze na nájem, i že nás dva uživím.

T: A to mu teda bylo kolem 9 let?

R: Ano, kolem 9 let.

T: A jak to na začátku prožíval ten přechod sem?

R: Tak na začátku se mu všechno líbilo ((přesvědčivě)). A tu češtinu on zvládnul během měsíce, protože on má hudební nadání, umí zpívat, umí hrát, tak pro něj to není

problém. On kdyby teď mluvil s váma, tak to nepoznáte, že to není Čech. A sestra to samé, ta ale přízvuk má, tak o ní říkají, že je (jak) z Moravy ((smích)).

T: A co třeba prostředí, to je přeci jenom jiné, tak to všechno bylo v pohodě?

R: Jéžišmarja, vždyť je to dítě. Rozumíte, 9 let, to jsou kluci malí, který mají úplně stejné zájmy. Hrají nějaký Transformery, lego, to jsou jejich společný zájmy a vlastně já nevím, nikdy jsem neslyšela, že by byl nějaký problém mezi dětma. Jako všechno bylo v pořádku.

T: A on tady od začátku chodil do české školy? To probíhalo bez problémů?

R: Jo, hned do české školy. Učení bylo v pohodě, protože když sem přijel, tak on už uměl násobit a dělit, což tady děti v 2. třídě vůbec nedělaly. Jako program školní na Ukrajině je i doteď hodně dopředu než tady v Česku. Tam vždycky dostávaly a i teď dostávají denně úkoly domů. Tady je to matika/čeština jednou za týden. A tam denně! Nová látka a denně. To je o něčem jiném, takže když on přišel, tak on tu 2. třídu vlastně proseděl, protože to všechno věděl. I já se od něj hodně učila češtinu, protože on chodil do školy, četl, psal, no a i já tu historii češtiny trochu znám, učila jsem se jí ve vlaku, když jsme jeli sem, abych ho kontrolovala ((smích)). Ale já sama třeba neznám vyjmenovaný slova, ale když píšu, tak vím, že to tam má být ((smích)). V 7. třídě se dokonce dostal na olympiádu z češtiny. A jednou jsme byli na nákupu, on tam nějak blbl se žvejkačkama a já ho okřikla, ať toho nechá a on mi normálně odpovídal v češtině. A najednou na mě nějaká paní „Co si to dovoluujete nadávat českému klukovi?“ A já na ní koukala „Prosím?“ A A. „To je moje máma!“ A ona se teda omluvila, ale bylo vidět, že je zklamaná ((pobaveně))

T: A jak jste si zvykali na to zase být spolu?

R: No, tohrentco už byly problémy, to víte, odjedete, pomalu jako 4 roky nejste s ním pořád, jenom na chvíli a samozřejmě ho rozmazlujete, když přijede, že jo. I když sem přijel, stejně jsem se snažila ho rozmazlovat. Nesnažila se, prostě to dělala, podvědomě asi, já jak jsem mu chyběla, tak jsem chtěla všechno to nejlepší pro něj. A možná v tom byl malinký problém, ale nevím... Tak možná i proto teď ten kluk můj 3 gymnázia nedodělal ((smích)), práce to vůbec, není vyučený, gymnázium nemá, takže má jen tu základku a furt se hledá. On se hledá. On furt ve vývoji ((smích)). Fakt nevím, to asi byla moje chyba. Já to dávám sobě za chybu, protože jsem ho nenaučila, i když on chodil se mnou, pomáhal mi uklízet.

Protože my se ze sídliště přestěhovali do (městská část Prahy) a vzpomínáte jak tam byly ty povodně a spadnul tam ten barák? Tak já se děsně vyděsila, půjčila si v bance 100 000 Kč a koupila byt 3+1 v obci u (město na severu Čech). Tam jsme se přestěhovali a já dojížděla odtamtud do Prahy. 2 a půl hodiny sem, 2 a půl hodiny tam, denně! ((důrazně)) Ale stejně se mi to vyplatilo než platit tady nájem někomu, tak včetně toho dojíždění. A měla jsem jistotu, že je to moje! A vlastně já vstávala ve 2 hodiny ráno, protože vlak jel ve 2:30, musela jsem na něj jít 20 minut pěšky, pak přestoupit, v Praze běžet do práce uklízet 2 patra, pak jsem začínala doplňovat zboží, pak jsem dělala kontrolu, pak ještě něco no a pak ve 3 zase utíkala na vlak a jela domů. No a vlastně jsem přijela domů, uvařila nějaké jídlo, pak jsem kontrolovala úkoly, no a já pak šla spát

v těch 9, protože jsem zas ve 2 vstávala. To bylo, no když si na to vzpomenu ((smích)), fakt šílený.

T: A on chodil do školy tenkrát?

R: On chodil do školy, sám vstával, sám chodil. A vlastně v tom období, jednou, když jsem byla tak zničená, tak abych nemusela v pondělí vstávat tak brzy, tak jsem (tam) odjela v sobotu s ním, tak A.mi pomáhal, on vyhazoval koše, topení utíral, já stírala stoly, myla podlahu.. No a vlastně v létě vždycky tady holky hodně jezdily na Ukrajinu a ony když jezdí na Ukrajinu, tak to jezdí většinou na měsíc. A já jsem byla ráda, že vlastně i on i sestra tady přes léto měli tu brigádu. Tak jako měli peníze svoje a vydělávali. Tak jako (A.) ví, co je úklid a ona (D.)taky. Tak v podstatě ty děti na to mám zaškolené ((smích)).

T: A ze začátku když přijel, měli jste problém spolu komunikovat, byl k vám otevřený, nebo jak on se vlastně choval, když po takové dlouhé době měl zase mámu?

R: Takhle, já jsem znamení býk – tvrdohlavá a on je beran – tvrdohlavý, takže to bylo moc moc (těžký?) v té komunikaci. Bylo to tak, že vlastně když mu něco řeknu, ať udělá, tak on Jojojo a neudělá to. Tenkrát když jsem dojížděla za tou prací, tak jsem i kvůli tomu koupila myčku na nádobí, abych nepřijela domů (ke špinavému nádobí). Tak mu říkám Prosím tě, dej to do té myčky. A i to byl pro něj problém! Jedu z práce, píšu sms: A.prosím tě, jedu z práce, doma budu za 2 a půl hodiny, dej nádobí do myčky. Když jsem vystoupila v té vedlejší obci a šla 20 minut pěšky, tak tak mu volám: A.už jdu domů, budu tam za 20 minut, prosím tě, dej to nádobí do myčky! Přijdu domů, otevírám dveře a slyším – lítá jako rtuť a dává to nádobí do myčky. ((smích)) Prostě taková komunikace, že jak to dítě nemělo...furt byla jsem v práci, byl sám, tak (si říkal) a pozděje a pozděje a pozděje udělám to. A pak přijdu a na poslední chvíli on lítá a nestíhá a mě to rozčiluje a začnu na něco zvyšovat hlas, někdy dostane ten pohlavek, že jo atd. Ale pak vlastně díky tomu, že jsem přivezla sestru, tak to bylo lepší. Protože ona jako holka to hlídala, já mu řekla: A., ona je starší, musíš jí poslouchat. A musíte být spolu, protože jinak to nejde.

T: A to bylo kdy, když vaše sestra přijela?

R: Vlastně ona přijela v roce 2006. O její trvalý pobyt jsem požádala v roce 2005, ale rok to trvalo. No, ale tam paní na cizinecké policii byla velice špatná ženská. To byla fakt hnusná ženská. To i jí do očí můžu říct. Protože fakt byla..mrcha jedna!

T: Jak se to projevovalo?

R: To se projevovalo tak, že já jsem moc nevěděla, tak jako ve 4 ráno, stojíte tam, tak nějak čekáte tu frontu, abyste byla druhá, třetí no a když ona přicházela do práce, tak ty lidi, co si potřebovali udělat ty dokumenty, tak oni odcházeli. Oni tam byly dvě (úřednice), ale ty lidi věděli, že když ona tam přijde, oni ji pozdraví a ona tak nějak a neusmála se, tak věděli, že den je na hovno. A už odcházeli, to už nemělo cenu. Tak jednou se mi to stalo tak, že jsem byla 5. na řadě a najednou nikdo (tam) není a já říkám Proč odcházíte? A oni To nemá cenu, to nemá cenu. A já vlastně tam šla, protože já žádala jen pro svoji sestru a díky jedné známé, co tu dělala reportérku a měla známé na ministerstvu vnitra, tak díky ní (se) ty papíry pohnuly. Protože ona („mrcha“) řekla, že

ta D.papíry nedostane, trvalý pobyt, ona na to nemá právo! Přitom já splnila všechny podmínky, byli (u mě) lidi se sociálky, který mi dovolili to opatrovnictví, já to do nich měla černé na bílém s razítkem, že to můžu mít. Jela jsem na Ukrajinu, zařídila tam papíry, že si jí sem mohu taky vzít a najednou ona vám řekne, že to neexistuje. ((pohrdavě, nevěřičně)) Prostě to byla mrcha a to taková, že ona byla Ukrajinka, která se sem přestěhovala s mámou kdysi. A ona tu začala dělat dusno pro ty Ukrajince. Tak to je. Jako to je fakt, to je jediný, jediný..ale jako říkám, to nebyla Češka, tak mě to nezajímá, ale ty český lidi – ani jeden se tak ke mně nechoval jako tahle mrcha. Ani jeden. Jako doopravdy. ((přerušeno, do místnosti vešly její podřízené – narušené, odted na chvíli změnil styl vyprávění, je lehce našťvaná))

T: Vy jste říkala, že jste byla předtím vdaná na Ukrajině, než jste přijela do Česka?

R: No, jo jasně, byla jsem vdaná. No a rozvedli jsme se a je to.

T: A rozvedli jste se kdy? Předtím než jste přijela sem?

R: Jojo, to už jsme se rozvedli tam, tenkrát.

T: A to bylo z jakého důvodu?

R: Nepohodli jsme se prostě, nesesedělo už nám to ((lehce našťvaně)).

T: Takže jste vlastně se potom starala o syna sama?

R: Jo. ((přerušeno telefonem))

T: A jak se to vyvíjelo dál ten váš partnerský život? Vy jste teda přijela sama, že?

R: No, přijela jsem sama. Pak jsem potkala N.N.no a provdala se za něj.

T: A toho jste poznala kde?

R: My jsme dělali v tý fabrice spolu, tak tam jsem ho poznala. No a tak nějaké to zamilování, já nevím nebo pomatenost nebo zamilování, no tak nějak to bylo a je to, no ((nechce se jí o tom mluvit)).

T: Takže pak jste se vzali?

R: Vzali jsme se a pak jsem zjistila, jak jsem chtěla vzít tu hypotéku, že má ty dluhy, že jo, chlapeček ((sarkasticky)). Takže nějaký asi rok jsme ještě byli spolu, ale pak jsme se rozvedli.

T: Po jak dlouhé době jste se rozvedli?

R: Hmmm (zamyslí se)...Asi po 4 letech.

T: Takže to bylo ještě předtím než sem za vámi přijel syn?

R: Ne, ne ne, syn už tady byl se mnou. My jsme se rozvedli a syn už byl tady. Vlastně my jsme s A. jeli do té obce u (město v severních Čechách) a už jsme byli v rozvodovém řízení.

T: Takže ale to už jste spolu nežili tenkrát? Už jste žila sama?

R: Ne, nežili, už jsem žila sama.

T: Takže on ho vlastně vůbec nepoznal toho vašeho manžela?

R: Ne jako on ho znal, oni znali jeden druhého. Protože my jsme se synem tady (v Praze) bydleli asi ten školní rok do těch povodní. A on N. bydlel na ubytovně, protože on pracoval na okraji Prahy a ta ubytovna byla hned u té fabriky a my bydleli na druhém konci Prahy. Takže on se za námi stavoval jen o víkendech, když měl volno, ale stejně jsme už věděli, že nebudeme spolu. Takže jakoby A. tady už byl, ten rok jsme byly tady v Praze a pak jsme se odstěhovali do té obce u (město v severních Čechách)... On N. jako znal, my jsme spolu jako na výlety jezdili a tak dále, ale my už prostě viděli, že to jako (nemá cenu).

T: A jak spolu A a N. vycházeli tenkrát?

R: No oni jako normálně, jako chlapi. On N. je jako velice hodnej a veselej klučina a možná i proto se dostal do těch problémů a finančních potíží. Protože on... já nevím, on když dostane výplatu, on všechno všem dám. A pak sám nic nemá, jemu nikdo nic nedá. Takže možná i pak i ty kasina, nevím. Ale jako on je hodný člověk. S N. oni vycházeli úplně v pohodě, od začátku si tykali, kamarádili se a já nevím. Jako jediný byl problém, že já jsem měla strach, aby pak ty jeho dluhy nepřišly na mě. A jak jsem pak viděla, že on má ještě takovou tendenci, on byl o 4 roky mladší než já, tak on měl ještě takovou tendenci užívat si toho života, že jo, je to mladý kluk, tak já jsem věděla, že to nebude dobrý. Tak právě jsme se tak jako dohodli a v dobrém jsme (se rozešli). Pak jsme ještě, když jsme byli rozvedení, tak já nevím tak 2 nebo 3 roky jsme tak nějak měli společný nějaký výlety, jezdili jsme, protože on měl auto, tak já jsem říkala „Měl bys čas, tam a tam chci něco ukázat A.“ A on jo není problém, tak jsme ještě jako kamarádi vycházeli v pohodě. Ale prostě pak on si našel přítelkyni, tak samozřejmě jaká ženská by chtěla, aby ten chlap jezdil za ex, i když u nás nic, byl to jen kamarádský stav, tak samozřejmě že to pak už všechno vyšumělo.

T: A vy jste spolu bydleli nějakou domu nebo vůbec?

R: No my jsme bydleli tady na různých ubytovnách spolu, to už bylo v Praze. Právě proto jsem nemohla (si vzít) A., kam na ubytovnu dítě? To ani náhodou.

T: A tím, že A. vyrůstal celou dobu bez otce, nebo teda ze začátku ho jenom měl, tak myslíte, že mu třeba nějak chyběl, nebo neprojevuje se to nějak?

R: Já myslím, že ne. Protože on ví, kdo je jeho táta, jeho táta vlastně tady v ČR má papíry, může za ním kdykoliv.

T: A jeho táta žije na Ukrajině?

R: Jeho táta žije na Ukrajině a je v Čechách, on tak jako jezdí tam a sem. On tady nemá žádný velký závazky, nebo tak nějak, takže oni prostě s A. třeba když jede na Ukrajinu, tak může bydlet i u táty, nebo u mého bráchy, jeho strejdy. Tak jako oni se, prostě (můžou vidět).

T: A on váš bývalý manžel nebyl proti, když jste si chtěla A. odvézt sem?

R: No, já bych o tom nemluvila, protože to je špatný téma ((je vidět, že je to pro ni stále citlivé, asi to bylo problematické)).

T: Aha, dobře. A od té doby, co jste se rozvedla už jste neměla žádný trvalejší vztah?

R: To musí tam být?

T: No, tak zajímá mě to...

R: No tak samozřejmě, tak jako trvalý vztah jsem neměla, měla jsem jako milence, ale žádného chlapa ne. ((lehce našťvaně)) Nikoho jsem netahala k sobě do baráku, řekněme to tak, jak se to říká ((smích)), to ne. Protože ono víte co, i když některý milenci mi nabízeli to manželství a tak dále, tak prostě dobře víš, že tam je ta rodina (její-pozn.) atd., což je to špatně pro mě, ale mě to vlastně vyhovovalo tím, že já jsme věděla, že já toho chlapa NECHCI do rodiny. Mně vyhovovalo to, že já mám syna, sestru, mám tady takový nějaký svůj malý byznys a v tom žiju. Nějaký takový sexuální touhy tak to měla (jsem) na to je. Ale jak říkám, když ten milenec nějak začal, jako že by se mnou chtěl rodinu a tak, tak já jsem to okamžitě pak ukončila, protože já jeho potřebovala pouze pro sex. Jako ta černá vdova ((úsměv)). Jako já ani jako rodinu, to ne jako.

T: Vám to nechybí takový ten partnerský život?

R: Jediný, teď vlastně loni jsem potkala člověka a to asi bude partnerský vztah. Protože jak A. odrostl a odešel, D. taky odešla, teď jsem sama a co teď?! No asi teď už to nějak začalo (že by s někým chtěla být-pozn.), asi předloni to začalo, ale loni jsem potkala P. a už jsme spolu víc než rok, teď vlastně se budu stěhovat k němu. Tak to už je partnerský vztah, teď už (ho) mám. A předtím to (nešlo), protože jsem měla starosti jednoho pubertáka, druhou pubertáčku, takhle jako v tom životě s těma dětma to má...hmm, nepotřebovala jsem k tomu chlapa. Fakt ne. Upřímně řečeno, na co? Firmu umím sama řídit, auto umím řídit sama,...

T: A nějakou pomoc třeba, jak jste zvládala kombinovat práci a péči o rodinu? Říkala jste, že dítě bylo často samo...

R: No tak přece ten A. i když byl sám, tak dobře věděl, co je to myčka, pračku třeba jsem vyprala o víkendu.

T: Ale bylo mu třeba 9, ze začátku jste hodně pracovala, tak že byl ještě docela malej...

R: To právě je tím, že ono je tím, že on je takový samostatný, právě proto i když byly takové věci, že pak mě neposlouchal. Když například jsem řekla, tam nechod', to není dobrý, tak to neudělal, to ne, ale takové drobnosti. Tak jsem to brala, protože já říkám Hele A. podívej se, bydlíme tady jenom my dva a tady musí být čisto. Přes den dělej

cokoliv, ale když vidíš, že přijdu, tak se to snaž uklidit. Na začátku to nedělal, dostal jedno varování, druhé varování, pak dostal fakt nakládačku, jsem vzala ten pásek a zmlátila ho a říkám A už dost, ne, bude tady čisto! Dobře víš, že to netrpím a sám nemáš rád, kde je špína“. No a pak už to bylo dobrý. Já jsem řekla, hele nebudeme se tady, já tě nechci mlátit, já nechci, abys tady brečel a mě je pak taky blbě, musíme to nějak vyřešit. No a už to bylo dobrý tak jako.

Ale vlastně víte, když jsem pak koupila byt na hypotéku v (město v severních Čechách)..., tak jsme ho vlastně zaplatili všichni – já, A. a D. Oni děti tady jenom v létě makali, pracovali, samozřejmě že víc peněz tom bylo mojich, ale taky se na tom bytě podíleli. Oni když tady dělali ty úklidy přes léto a to bylo hrozné – oni začínali někdy v 6 hodin večer a končili v 1 ráno a já jim začala platit a oni řekli, nech si ty penízky a nám dávej jenom kapesné, co jsi nám dávala vždycky ((pyšně)). Tak jako dobře věděli, že mají ten byt na hypotéku, že ho platíme, tak jako (to bylo) dobrý.

T: A pomáhali vám s tou péčí o tu domácnost?

R: No to samozřejmě, vždyť každý měl svoji práci, oni věděli, že D. uklízí v sobotu, A. ve středu, nádobí dávaj spolu do myčky, vyndavaj, já jedine vařila, oni to pak po mě uklidili a vyprala a oni pak žehlili každý svoje věci.

T: A kolik bylo A. a D., když se sem D. nastěhovala?

R: No A. bylo 12 a D. 15.

T: A jak to probíhalo od začátku to jejich soužití, to bylo bez problémů?

R: No tak, vždyť A. bydlel u babičky a D. tam byla, to je moje (sestra), tak jako pro ně to bylo úplně (normální), akorát ne Ukrajina, ale Česko. A v podstatě byli spolu, že jo. Takže tam žádný problém nebyl.

T: A našla jste si tady v České republice nějaké přátele?

R: No, tak samozřejmě, že máme ukrajinský přátele, český přátele, jako různý. Ale kamarádku mám jedinou, s tou jsme chodily na vysokou a teď bydlí v Řecku. Ale jako známí tady mám a to i takový, že já nevím, asi je to normální mezi všema lidma, ale když třeba potřebuju půjčit peníze, tak se můžu obrátit tady na jednu známou a ona nám to vždycky dala, nebo i na kolegyňku J., ta mi taky vždycky peníze dala. Jako kdybych náhodou něco potřebovala, že například jsem nemocná nebo tak, tak stačí, abych se obrátila na P., na J. a pomůžou holky. To jako máme tady zařízeno, to jako ten náš úklid, touž není jen úklid, to už máme takový vztahy jako že rodina.

T: A jak trávíte svůj volný čas?

R: No, v létě sbíráme houby, to moc moc mám ráda a většinou někam jet a procházky takhle po krajině. Anebo na zámky podívat se někam atd.

T: A se synem teda a s D.?

R: Nenene, teď už ne, teď už jenom s přítelem. Předtím ano, předtím s těma dětma, ale teď už sami, ať si jezdí kamkoliv ((smích)).

T: A oni bydlí sami už?

R: Sami, A.bydlí v (město v severních Čechách) a D. bydlí tady v Praze.

T: A jak jste vlastně teď celkově spokojená s tím svým životem?

R: No, jsem velice spokojená. V pracovním ujde to ((smích)). Ale tak je to všechno v pořádku. Jedině možná co bych změnila kdysi, tak možná bych malinko jinak začala vychovávat A.,ne moc rozmazlovat. Ale jinak bych všechno nechala, jak to je, všechno je to dobrý.

T: A jaké jsou Vaše nejbližší plány do budoucna? Máte nějaké přání?

R: Přání jsem měla a to jsme si už uskutečnila a teď nic jiného už nechci.

T: A to bylo co?

R: Jsem chtěla vždycky Cee'd (?) autíčko. No a teď vlastně včera jsem ho koupila. Tak už nic. ((smích))

T: Takže v současné době vám to takhle vyhovuje?

R: Vyhovuje, stačí. Fakt stačí všechno.

T: A ještě se Vás zeptám, jak vnímáte teď tu situaci na Ukrajině? Má to nějaký bezprostřední vliv na Váš život tady? Jestli máte čas to sledovat?

R: No, já pocházím z Doněcka a teď zrovna tam u nás to všechno je a já mluvila s tátou. ((zvázní)) Táta můj je Ukrajinec a máma ta byla Ruska. Tak táta mi řek „Hele, Ukrajina jak byla, tak bude, možná jediné budeme federace, jako ten doněcký kraj, ten východ.“ Ale stejně určitě jako, že by se Ukrajina spojila s Ruskem, to nebude. Ale právě včera jsem mluvila s bráchou, tak říkal, že tam ty tanky ve městě... Tátu už nemůžou vzít nikam na žádnou vojnu, že jo, do armády, ale brácha tomu je 41, tak toho mohou, tak to mám strach. Jedině to, aby tam brácha nevzal a něco mu neudělali. Ale já myslím, že se to musí vyřešit nějak v klidu.

Ale každopádně bych byla ráda, kdyby to byla federace, kdyby fakt od toho Kyjeva ten východ odtrhli. Protože v tom Kyjevě teď prostě sedí zloději.

T: A vy ještě třeba nějak finančně podporujete tatínka?

R: Nikdy jsem nepodporovala, ani tátu ani mámu. Jednou jsem poslala peníze sestřenici, která bydlí na vesnici, protože jí umřel manžel a ve stodole jí spadla střecha. Já se starala od začátku o sebe a o syna. Protože táta se vždycky postaral dobře o tu svoji rodinu, o nás. A navíc jsem si sem vzala D. a tam je brácha, který se o tátu postará. A já se tu starala o A.a D.To není tak, že bych jim nechtěla poslat, ale já upřímně řečeno neměla z čeho.

T: A jezdíte pořád na Ukrajinu za tatínkem a za bráchou?

R: Jezdím 1x do roka a to jenom z toho důvodu, že prostě brácha říká, že musím přijet za tátou. Ale jak maminka zemřela, tak už mě tam nic netáhne, to už tam nic není ((posmutní, slzy v očích)).

T: A to jste prožívala tady, když maminka zemřela?

R: ((ztiší hlas, smutně vypráví)) To jsem byla tady. Máma zemřela v listopadu, já jsem (tam) jela v prosinci na Silvestra, protože to jsme vždycky dostávali dárky pod stromeček. A když jsem přijela do Lvova, všude byl sníh, krásný a pro mě bylo všude černo, nic jsem tam neviděla krásného. ((nucený smích)) No a pak jsem k sobě do bytu, protože já tam měla byt, pozvala rodinu a pro všechny jsem udělala dárky, jako to dělala máma. To bylo krásný. ((smutně))

A to jedinkrát ode mě něco dostali. Jako joo, A. jsem předtím posílala dárky, jako botičky, džiny, takové nějaké nějaké drobnosti. To samé neteři.

T: A když se ještě vrátíme k té situaci na Ukrajině, tak vy to nějak neřešíte, jste tady, už vidíte tu svou budoucnost tady?

R: No, heleďte, já to nevyřeším. Druhá věc je, že stávkovat tam nemůžu. A i kdybych šla, tak samozřejmě, že budu udělat úplně totéž, co dělají teď moji spolužáci, kamarádi a příbuzní, že chtějí tu federaci, že jo, úplně stejně. Přilnu k nim. Ale nemá cenu to dělat, že jo. A taky vlastně jak tady píšou v těch českých novinách, že tam chodí ty ruský lidi, tak to je lež. Protože my mluvíme rusky! A vždycky jsme mluvili rusky. Na vesničkách ano, tam budou mluvit na vás ukrajinsky, ale v městě ani náhodou. Vždyť přece jenom já jsem chodila do školy, bylo nás 33 dětí ve třídě a z nich byly jenom 3 děti, který měli rodiče tátu i mámu Ukrajince a jinak to byli Rusové, nebo napůl jako já a nebo třeba on byl z Kazachstánu a ona byla Ruska. Tam prostě ten mix, my tam máme převážně ruský lidi. Tak jako (o co jde) ((nechápvě)).

Do Ruska (bych) samozřejmě taky nechtěla, stejně jako táta říkal, že Ukrajina musí být. Táta můj pochází ze zaporožské kozácké (1:26:00), tak jsme takoví kozáci, který jako, to jsou zloději, že jo ((smích)). Který pak chránili ten jih od těch Turků a vždycky stáli o to, že ta země musí patřit Ukrajině. Já taky myslím, úplně stejně s nimi sdílím myšlenku a názor, protože Ukrajina musí být vcelku, ale to co sem přišlo teď do toho Kyjeva ((zhnusěně)). Jak je to možné, že prostě oni tady říkají, že Krym agresory, když lidi v Krymu...Protože jak jsme Ukrajina, jak jsme východ, tak všichni jsme tam tak jako propletení, že jo, takže v Krymu bydlí moje spolužačka, já jí volala a ona říká: „Samozřejmě, že k Rusku půjdeme, co s těma blbečkama, který (přišli) do toho Kyjeva?“ A i další spolužačka, co žije, v Kyjevě říkala, že na vlastní oči viděla, jak chodí ten pravý sektor a mlátí lidi, který mluví rusky! Oni říkají „Tak co, řekni něco!“ A ten člověk to řekne rusky, protože je to pro něj přirozené tak mluvit a oni ho začnou mlátit! ((zhnusěně)). A je to pravda, že jo, ale tady o tom nikdo nepíše. A proč jakoby? Tady řeknou jen něco, jako za komunistů, píšou to, co chtějí. Ale já tomu i rozumím, protože i ty redaktoři by to chtěli napsat, ale zkuste to napsat, pak zůstanete bez práce. ((rozohní se))

Já většinou díky tomu, že umím ruštinu, tak já to našla (na internetu), jak to začínalo, jak začal Majdan, tak jsem volala vždycky kamarádce (z Kyjeva-pozn.) a ta mí říkala vždycky ÚPLNĚ něco jiného, než tady nám vykládali. Úplně něco jiného! A pak jsem šla na ruské stránky, já jsem tady měla Orte, internetové noviny a pak jak to začalo na tom Majdanu, tak mě to prostě zrušili. Já se vždycky dívala na český, ruský a americký noviny a z toho si vytvořila svůj názor a pak zavolala po Skypu svým lidem, který tam bydlí. A už vím, že ty ruský noviny říkaj víc pravdu, než tady ty český. ((kráceno))

T: Tak to bude všechno, tak já vám moc děkuju.